

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

10.2e
10.2e
10.2e

Per e-mail: 10.2e@outlook.com

Datum

Betreft Besluit bij Wob-verzoek d.d. 26 maart 2021 t.a.v. het Bondsministerie van Economische Zaken en Energie en het Bondsministerie van Buitenlandse Zaken van Duitsland

Geachte 10.2e,

In uw e-mail van 26 maart 2021, ontvangen op 26 maart 2021, heeft u met een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob) informatie verzocht over contacten en ontmoetingen met betrekking tot de Europese Gasrichtlijn (2009/73/EC) en het gasinfrastructuur project Nord Stream 2 vanaf 01-01-2017 tot en met heden tussen het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en Het Bondsministerie van Economische Zaken en Energie en het Bondsministerie van Buitenlandse Zaken van Duitsland. U vraagt om alle documentatie en communicatie.

Procedure

De ontvangst van uw verzoek is schriftelijk bevestigd bij brief van 16 april 2021 kenmerk DGKE-E/ 21103927.

In deze brief is tevens de beslistermijn met vier weken verdaagd tot 21 mei 2021.

Over dit verzoek hebt u op 23 april 2021 telefonisch contact gehad met 10.2e, medewerker van mijn ministerie. Daarna is per e-mail bevestigd dat de zes brieven in de bijlage bij uw e-mail van 26 maart 2021 als losse Wob-verzoeken worden behandeld en zijn de bijbehorende kenmerken uit onze interne administratie aangegeven. Dit besluit ziet op het Wob-verzoek met kenmerk 21087906.

Per e-mail van 21 mei 2021, met als bijlage de brief van 21 mei 2021, kenmerk DGKE-E / 21139085, is aan u medegedeeld dat de beslistermijn is opgeschort tot 11 juni 2021 vanwege het vragen van zienswijzen aan derden.

Op 27 mei 2021 heeft u wederom telefonisch contact gehad over de stand van zaken van de Wob-verzoeken. Op 28 mei 2021 heeft u per e-mail het voorstel gedaan om 12 juli 2021 vast te stellen als nieuwe beslisdatum en doet u het verzoek om de Wob-verzoeken gelijktijdig af te handelen met de thematisch

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**

Directie Elektriciteit

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ezk

Behandeld door

10.2e

T 070 10.2e

10.2e@minezk.nl

Ons kenmerk

DGKE-E / 21159015

Uw kenmerk

Bijlage(n)

3

gelijke Wob-verzoeken van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Ik ben met dit verzoek en de nieuwe beslisdatum akkoord gegaan.

Wettelijk kader

Uw verzoek valt onder de reikwijdte van de Wob. Voor de relevante Wob-artikelen verwijs ik u naar de bijlage 1.

Inventarisatie documenten

Op basis van uw verzoek zijn in totaal 61 documenten, inclusief bijlagen, aangetroffen. Deze documenten zijn opgenomen in een inventarislijst, die als bijlage 2 bij dit besluit is gevoegd. In dit besluit wordt verwezen naar de corresponderende nummers uit de inventarislijst, zodat per document duidelijk is wat is besloten.

De documenten met nummer 3 en 9 zijn reeds openbaar. De Wob is niet van toepassing op reeds openbare documenten. De vindplaats van dit document staat aangegeven op de inventarislijst.

Documenten met nummers 1, 2, 7, 10, 11, 13, 13a, 13c, 18c, 19, 19a, 34, 41, 42 en 44 bevatten delen met informatie die buiten de reikwijdte van uw verzoek vallen. Derhalve is deze informatie weggelaten.

Zienswijzen

U bent er over geïnformeerd in de e-mail van 21 mei 2021 met als bijlage de brief van 21 mei 2021, kenmerk DGKE-E / 21139085, dat er derde belanghebbenden zijn bij de openbaarmaking van de documenten en dat deze in de gelegenheid worden gesteld hierover hun zienswijze te geven. Het betreft de documenten met nummers 4, 8, 15, 17, 18, 18b, 18c, 18d, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 30, 32, 33, 36, 37, 38, 38a, 40, 41, 45, 48 en 50.

De zienswijzen van de derde belanghebbenden heb ik in mijn belangenafweging meegenomen. Zie het onderdeel Overwegingen van dit besluit.

Besluit

Ik heb besloten (deels) aan uw verzoek tegemoet te komen en de informatie waarom u verzocht, opgenomen in het document met nummer 5 openbaar te maken.

Ik heb besloten de documenten met nummers 10, 13, 13a, 13c, 18, 19, 19a, 24, 29, 39, 40 en 43 openbaar te maken met uitzondering van de daarin vermelde persoonsgegevens. Op de inventarislijst staat bij deze documenten aangegeven dat slechts de uitzonderingsgrond uit artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob (aangeduid met de afkorting 10.2.e) is toegepast. Voor de motivering verwijs ik naar het onderdeel Overwegingen van dit besluit.

Ik heb besloten (een deel van) de door u gevraagde informatie, opgenomen in de documenten met nummers 1, 2, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13b, 13c, 14, 15, 17, 18b, 18c, 18d, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 40a, 41, 42, 44, 45 en 46 niet openbaar te maken. Op de inventarislijst is aangegeven welke

uitzonderingsgronden zijn toegepast. Voor de motivering verwijs ik naar het onderdeel Overwegingen van dit besluit.

In de documenten met nummers 16, 18a, 23, 31, 32, 37a, 38 blijft er na weglating van de informatie die ik weiger op grond van artikel 10, tweede lid, onder a, Wob en op grond van artikel 10, tweede lid onder e, Wob geen informatie over de bestuurlijke aangelegenheid over die voor afzonderlijke verstrekking in aanmerking komt. Ik heb daarom besloten deze documenten in zijn geheel te weigeren. Voor de motivering verwijs ik naar het onderdeel Overwegingen, hierna, van dit besluit.

Overwegingen

Allereerst wil ik u wijzen op het volgende. Ingevolge artikel 3, vijfde lid, van de Wob, wordt een verzoek om informatie ingewilligd met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 10 en 11.

Het recht op openbaarmaking op grond van de Wob dient uitsluitend het publieke belang van een goede en democratische bestuursvoering. Het komt iedere burger in gelijke mate toe. Daarom kan ten aanzien van de openbaarheid geen onderscheid worden gemaakt naar gelang de persoon of de bedoeling of belangen van de verzoeker. Bij de te verrichten belangenafweging worden dan ook betrokken het algemene belang bij openbaarmaking van de gevraagde informatie en de door de weigeringsgronden te beschermen belangen, maar niet het specifieke belang van de verzoeker.

Evenmin kent de Wob een beperkte vorm van openbaarmaking. Dit betekent dat openbaarmaking van de gevraagde documenten uitsluitend aan u op grond van de Wob niet mogelijk is. Indien ik aan u de betreffende documenten verstrek, moet ik deze ook aan anderen geven indien zij daarom verzoeken. In dat licht vinden de onderstaande belangenafwegingen dan ook plaats.

Bedrijfs- en fabricagegegevens

Artikel 10, eerste lid, aanhef en onder c, van de Wob bepaalt dat het verstrekken van informatie achterwege blijft voor zover dit bedrijfs- en fabricagegegevens betreft, die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn medegedeeld. Onder bedrijfsgegevens moet blijkens bestendige jurisprudentie worden verstaan: al die gegevens waaruit wetenswaardigheden kunnen worden afgelezen of afgeleid met betrekking tot de technische bedrijfsvoering of het productieproces dan wel met betrekking tot de afzet van producten of de kring van afnemers of leveranciers. Cijfers of gegevens die de financiële bedrijfsvoering en financiële stromen betreffen, worden eveneens als bedrijfs- en fabricagegegevens aangemerkt.

In het document met nummer 41 staat bedrijfsgegevens. Deze gegevens zijn vertrouwelijk aan mij medegedeeld. Uit deze gegevens kunnen wetenswaardigheden worden afgeleid met betrekking tot de financiële positie van het desbetreffende bedrijven, ook in relatie tot andere bedrijven.

Het betreft onder andere informatie over zekerheden en garantiestellingen ter afdekking van bepaalde risico's en de afspraken die daarover met andere bedrijven zijn gemaakt.

Uit die informatie die in het kader van vertrouwelijk overleg over investeringsvoornemens aan mij is overhandigd, kan worden afgeleid waarom en met wie deze afspraken zijn gemaakt. Ik zal deze informatie dan ook niet openbaar maken.

Het belang van de betrekkingen van Nederland met andere staten en met internationale organisaties

Op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder a, van de Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen het belang van de betrekkingen van Nederland met andere staten en met internationale organisaties.

Bij bepaalde passages uit de documenten met nummers 1, 2, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13b, 13c, 14, 15, 16, 17, 18a, 18b, 18c, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 30 t/m 38, 40a, 41, 42, 44, 45 en 46 is het belang van de betrekkingen van Nederland met, Duitsland, andere lidstaten van de Europese Unie (EU) en de EU in het geding. De documenten bevatten informatie over de positie en overwegingen van Duitsland, van lidstaten van de EU en de Europese Commissie met betrekking tot de onderwerpen energievoorziening, Nord Stream 2 en de (onderhandelingen omtrent de) Europese Gasrichtlijn. Het belang van de betrekkingen van Nederland met genoemde partijen, zou kunnen worden geschaad indien de hier bedoelde informatie openbaar wordt gemaakt. Ik ben van oordeel dat dit belang zwaarder moet wegen dan het belang van openbaarheid aangezien de openbaarmaking van de betreffende informatie de relatie van Nederland met Duitsland zou kunnen schaden en tevens schadelijk is voor de (geo-)politieke positie van Duitsland, van andere lidstaten van de EU en van de EU zelf. Het risico bestaat dat indien dergelijke vertrouwelijke informatie achteraf openbaar wordt, dit vertegenwoordigers van Nederland en andere staten zal hinderen in het openhartig en effectief communiceren over een strategisch onderwerp als energievoorziening. Dit zal ervoor zorgen dat andere lidstaten dan wel de Europese Commissie in de toekomst minder geneigd zullen zijn tot het delen van informatie met Nederland in het kader van genoemde onderwerpen en vergelijkbare onderwerpen dan voorheen. Met andere woorden, indien het vertrouwen van gesprekspartners in het ministerie van Economische Zaken en Klimaat wordt geschaad, zal dit het vergaren van vertrouwelijke informatie in de toekomst bemoeilijken. Ik heb daarom besloten de desbetreffende informatie niet openbaar te maken.

De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer

Op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen het belang dat de persoonlijke levenssfeer wordt geëerbiedigd. In de documenten met nummers 1, 2, 4, 8, 10, 11, 12, 13, 13a, 13c, 15, 17, 18, 18a, 18c, 18d, 19 t/m 37, 38, 39, 40, 43, 44 en 45 staan persoonsgegevens, zoals namen, telefoonnummers en e-mailadressen. Ik ben van oordeel dat t.a.v. deze gegevens het belang dat de persoonlijke levenssfeer wordt geëerbiedigd,

zwaarder moet wegen dan het belang van openbaarheid. Daarom heb ik de persoonsgegevens verwijderd uit deze documenten.

Voor zover het de namen van ambtenaren betreft is hierbij het volgende van belang. Weliswaar kan, waar het gaat om beroepshalve functioneren van ambtenaren, slechts in beperkte mate een beroep worden gedaan op het belang van eerbiediging van hun persoonlijke levenssfeer. Dit ligt anders indien het betreft het openbaar maken van namen van ambtenaren. Namen zijn immers persoonsgegevens en het belang van eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer kan zich tegen het openbaar maken daarvan verzetten. Daarbij is van belang dat het hier niet gaat om het opgeven van een naam aan een individuele burger die met een ambtenaar in contact treedt, maar om openbaarmaking van de naam in de zin van de Wob.

Het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling

Op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder g, van de Wob blijft verstrekking van informatie achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen het belang van het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

Openbaarmaking van (bepaalde passages uit) de documenten met nummers 18d, 41 en 45 zou naar mijn oordeel leiden tot onevenredige benadeling van de organisaties waar deze informatie betrekking op heeft. Deze benadeling bestaat eruit dat anderen wetenswaardigheden met betrekking tot de strategie van de betrokken organisaties en meer in het bijzonder hun positie ten aanzien van Nord Stream 2 kunnen afleiden. Gelet op de aard en de inhoud van de gevraagde informatie staat artikel 10, tweede lid, aanhef en onder g, van de Wob aan openbaarmaking in de weg. Openbaarmaking van de gevraagde informatie zou het bedrijf namelijk onevenredig benadelen dan wel concurrenten, leveranciers of afnemers onevenredig bevoordelen. Bedrijven moeten erop kunnen vertrouwen dat bedrijfsvertrouwelijke of anderszins concurrentiegevoelige informatie vertrouwelijk blijft. Het belang bij het voorkomen van onevenredig nadeel weegt ik hier zwaarder dan het algemene belang van openbaarmaking.

Wijze van openbaarmaking

De documenten die gedeeltelijk openbaar worden gemaakt, treft u bij dit besluit in kopie aan.

Dit besluit en de stukken die met dit besluit voor een ieder openbaar worden, worden geanonimiseerd op www.rijksoverheid.nl geplaatst.

Een afschrift van dit besluit zend ik aan belanghebbenden.

Hoogachtend,

De Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat,
namens deze:

10.2e

G.M. Keijzer-Baile
plaatsvervangend secretaris-generaal

Een belanghebbende die bezwaar heeft tegen de weigering om informatie openbaar te .
maken kan binnen zes weken na de dag waarop dit is bekend gemaakt een bezwaarschrift
indienen. Het bezwaarschrift moet door de indiener zijn ondertekend en bevat ten minste
zijn naam en adres, de dagtekening, een omschrijving van het besluit waartegen het
bezwaar is gericht en de gronden waarop het bezwaar rust. Dit bezwaarschrift moet worden
gericht aan de Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat, directie Wetgeving en
Juridische Zaken, Postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage. Dit besluit is verzonden op de in
de aanhef vermelde datum.

Bijlage 1 – Relevante artikelen uit de Wob

Artikel 1

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. document: een bij een bestuursorgaan berustend schriftelijk stuk of ander materiaal dat gegevens bevat;
- b. bestuurlijke aangelegenheid: een aangelegenheid die betrekking heeft op beleid van een bestuursorgaan, daaronder begrepen de voorbereiding en de uitvoering ervan;
- c. intern beraad: het beraad over een bestuurlijke aangelegenheid binnen een bestuursorgaan, dan wel binnen een kring van bestuursorganen in het kader van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een bestuurlijke aangelegenheid;
- d. niet-ambtelijke adviescommissie: een van overheidswege ingestelde instantie, met als taak het adviseren van een of meer bestuursorganen en waarvan geen ambtenaren lid zijn, die het bestuursorgaan waaronder zij ressorteren adviseren over de onderwerpen die aan de instantie zijn voorgelegd. Ambtenaren, die secretaris of adviserend lid zijn van een adviesinstantie, worden voor de toepassing van deze bepaling niet als leden daarvan beschouwd;
- e. ambtelijke of gemengd samengestelde adviescommissie: een instantie, met als taak het adviseren van één of meer bestuursorganen, die geheel of gedeeltelijk is samengesteld uit ambtenaren, tot wier functie behoort het adviseren van het bestuursorgaan waaronder zij ressorteren over de onderwerpen die aan de instantie zijn voorgelegd;
- f. persoonlijke beleidsopvatting: een opvatting, voorstel, aanbeveling of conclusie van een of meer personen over een bestuurlijke aangelegenheid en de daartoe door hen aangevoerde argumenten;
- g. milieu-informatie: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 19.1a van de Wet milieubeheer;
- h. hergebruik: het gebruik van informatie die openbaar is op grond van deze of een andere wet en die is neergelegd in documenten berustend bij een overheidsorgaan, voor andere doeleinden dan het oorspronkelijke doel binnen de publieke taak waarvoor de informatie is geproduceerd;
- i. overheidsorgaan:
 - 1°. een orgaan van een rechtspersoon die krachtens publiekrecht is ingesteld, of
 - 2°. een ander persoon of college, met enig openbaar gezag bekleed.

Artikel 6

1. Het bestuursorgaan beslist op het verzoek om informatie zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk binnen vier weken gerekend vanaf de dag na die waarop het verzoek is ontvangen.
2. Het bestuursorgaan kan de beslissing voor ten hoogste vier weken verdagen. Van de verdaging wordt voor de afloop van de eerste termijn schriftelijk gemotiveerd mededeling gedaan aan de verzoeker.
3. Onverminderd artikel 4:15 van de Algemene wet bestuursrecht wordt de termijn voor het geven van een beschikking opgeschort gerekend vanaf de dag na die waarop het bestuursorgaan de verzoeker mededeelt dat toepassing is gegeven

aan artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht, tot de dag waarop door de belanghebbende of belanghebbenden een zienswijze naar voren is gebracht of de daarvoor gestelde termijn ongebruikt is verstreken.

4. Indien de opschorting, bedoeld in het derde lid, eindigt, doet het bestuursorgaan daarvan zo spoedig mogelijk mededeling aan de verzoeker, onder vermelding van de termijn binnen welke de beschikking alsnog moet worden gegeven.

5. Indien het bestuursorgaan heeft besloten informatie te verstrekken, wordt de informatie verstrekt tegelijk met de bekendmaking van het besluit, tenzij naar verwachting een belanghebbende bezwaar daar tegen heeft, in welk geval de informatie niet eerder wordt verstrekt dan twee weken nadat de beslissing is bekendgemaakt.

6. Voor zover het verzoek betrekking heeft op het verstrekken van milieu-informatie:

- a. bedraagt de uiterste beslistermijn in afwijking van het eerste lid twee weken indien het bestuursorgaan voornemens is de milieu-informatie te verstrekken terwijl naar verwachting een belanghebbende daar bezwaar tegen heeft;
- b. kan de beslissing slechts worden verdaagd op grond van het tweede lid, indien de omvang of de gecompliceerdheid van de milieu-informatie een verlenging rechtvaardigt;
- c. zijn het derde en vierde lid niet van toepassing.

Artikel 10

1. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft achterwege voor zover dit:

- a. de eenheid van de Kroon in gevaar zou kunnen brengen;
- b. de veiligheid van de Staat zou kunnen schaden;
- c. bedrijfs- en fabricagegegevens betreft, die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld;
- d. persoonsgegevens betreft als bedoeld in de artikelen 9, 10 en 87 van de Algemene verordening gegevensbescherming, tenzij de verstrekking kennelijk geen inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maakt.

2. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:

- a. de betrekkingen van Nederland met andere staten en met internationale organisaties;
- b. de economische of financiële belangen van de Staat, de andere publiekrechtelijke lichamen of de in artikel 1a, onder c en d, bedoelde bestuursorganen;
- c. de opsporing en vervolging van strafbare feiten;
- d. inspectie, controle en toezicht door bestuursorganen;
- e. de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
- f. het belang, dat de geadresseerde erbij heeft als eerste kennis te kunnen nemen van de informatie;
- g. het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.

3. Het tweede lid, aanhef en onder e, is niet van toepassing voorzover de betrokken persoon heeft ingestemd met openbaarmaking.
4. Het eerste lid, aanhef en onder c en d, het tweede lid, aanhef en onder e, en het zevende lid, aanhef en onder a, zijn niet van toepassing voorzover het milieu-informatie betreft die betrekking heeft op emissies in het milieu. Voorts blijft in afwijking van het eerste lid, aanhef en onder c, het verstrekken van milieu-informatie uitsluitend achterwege voorzover het belang van openbaarmaking niet opweegt tegen het daar genoemde belang.
5. Het tweede lid, aanhef en onder b, is van toepassing op het verstrekken van milieu-informatie voor zover deze handelingen betreft met een vertrouwelijk karakter.
6. Het tweede lid, aanhef en onder g, is niet van toepassing op het verstrekken van milieu-informatie.
7. Het verstrekken van milieu-informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voorzover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:
 - a. de bescherming van het milieu waarop deze informatie betrekking heeft;
 - b. de beveiliging van bedrijven en het voorkomen van sabotage.
8. Voorzover het vierde lid, eerste volzin, niet van toepassing is, wordt bij het toepassen van het eerste, tweede en zevende lid op milieu-informatie in aanmerking genomen of deze informatie betrekking heeft op emissies in het milieu.

Bijlage 2: Inventarislijst Wob-verzoek Gasrichtlijn Nord Stream 2 (BMWI)

Nummer	Datum	Soort document	Onderwerp	Beoordeling	Wob	Afzender	Ontvanger
1	29-06-2017 18:21	E-mail	Re: Bijgevoegde bestanden	Deels openbaar/ Deels buiten reikwijdte	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
2	12-09-2017	Factsheet	Spreekpunten en achtergrond voor gesprek met [X] (DUI)	Deels openbaar/ Deels buiten reikwijdte	10.2e 10.2a	MIN EZK	MIN EZK
3	01-06-2018	Kamerstuk	Brief 1 juni 2018	Reeds Openbaar: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/resultaten?q=(c.product-area=="officiepublicaties")and((w.publicatiennaam=="Kamerstuk")and(w.dossiernummer=="21501-33")and(w.ondernummer=="720"))&zv=&col=Kamerstuk		MIN EZK	MIN EZK
4	04-06-2018 20:31	E-mail	Re: Energieraad - bila DUI over gas	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
5	07-06-2018	Notitie	Duitsland t.a.v. Richtlijn Aardgas – Nord Stream 2	Openbaar			
6	08-06-2018	Factsheet	Herziening Richtlijn Aardgas - Nord Stream 2	Deels openbaar	10.2a	MIN EZK	MIN EZK

7	11-06-2018	Nota	DOMUS-18116555-v2-Dossier_Energieraad_11_juni_2018__Notap137	Deels openbaar/ Deels buiten reikwijdte	10.2a	MIN EZK	MIN EZK
8	16-06-2018	Factsheet	Factsheet SG - Stas DUI	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
9	21-06-2018	Brief	Antwoord_op_aanvullende_vragen_wijziging_aardgasrichtlijn	Reeds openbaar: https://archiefo6.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20180623144940/https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2018/06/21/kamerbrief-over-antwoord-op-aanvullende-vragen-wijziging-aardgasrichtlijn/kamerbrief-over-antwoord-op-aanvullende-vragen-wijziging-aardgasrichtlijn.pdf .		MIN EZK	Eerste kamer
10	17-07-2018	Nota	Gesprekken met Duitse ministers over Economie, Energie en Klimaat tweede helft 2018	Deels openbaar/ deels buiten reikwijdte	10.2e	MIN EZK	MIN EZK
11	19-08-2018	Nota	DOMUS-18164336-v4-Reis_naar_Berlijn_29-30_augustus_	Deels openbaar/ deels buiten reikwijdte	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
12	19-08-2018	Notitie	Steering note SG - Stas DUI 29 30 augustus 2018	Deels Openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK

13	03-09-2018	Nota	DOMUS-18233347-v10-STUK_RETOUR_BEWINDSPERSOON_Gesprek_m et_[X]	Deels openbaar/ deels buiten reikwijdte	10.2e	MIN EZK	MIN EZK
13a	03-09-2018	Nota/Bijlage	<i>Het document met nummer 13a is identiek aan het document met nummer 13. Om te voorkomen dat er onnodige kopieën van eenzelfde document in de lijst staan, is dit document verwijderd</i>	Deels openbaar/ deels buiten reikwijdte	10.2e	MIN EZK	MIN EZK
13b	03-09-2018	Notitie	Steering note MEZK-MBMWl	Deels openbaar	10.2a	MIN EZK	MIN EZK
13c	03-09-2018	Factsheet	<i>Het document met nummer 13c is identiek aan het document met nummer 11. Om te voorkomen dat er onnodige kopieën van eenzelfde document in de lijst staan, is dit document verwijderd</i>	Deels openbaar/ deels buiten reikwijdte	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
14	17-09-2018	Factsheet	<i>Het document met nummer 14 is identiek aan het document met nummer 6. Om te voorkomen dat er onnodige kopieën van eenzelfde document in de lijst staan, is dit document verwijderd</i>	Deels openbaar	10.2a	MIN EZK	MIN EZK
15	25-10-2018 10:40	E-mail	FW: Tomorrow's meeting at the premises of the Permanent Representation of the Federal Republic of Germany	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK BMWl	o.a. MIN EZK en MIN BUZA
16	26-10-2018	Verslag	Verslag bijeenkomst PV DUI	Geweigerd	10.2a	MIN EZK	MIN EZK
17	06-12-2018	Nota	Voortgang motie-Van Ojik, Nord Stream 2	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
18	14-12-2018 10:26	E-mail	RE: Gas Directive at Energy Council	Deels openbaar	10.2e	MIN EZK BMWl	MIN EZK
18a	14-12-2018	Bijlage	Bericht Ambassade Berlijn 131218.docx	Geweigerd	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
18b	14-12-2018	Bijlage	4.1a 2SPT AOB Gasrichtlijn - WH v2.doc;	Deels openbaar	10.2a	MIN EZK	MIN EZK

18c	14-12-2018	E-mail	Gesprek met DG [X] (Duitsland) over de gasrichtlijn	Deels openbaar/ Deels buiten reikwijdte	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
18d	14-12-2018	Bijlage	Factsheet - Gasrichtlijn ER 191218.doc	Deels openbaar	10.2g 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
19	17-12-2018 14:00	E-mail	RE: Call between Mr. [X] and Mr. [X] - Gas Directive at the Energy Council	Deels openbaar/ Deels buiten reikwijdte	10.2e	MIN EZK	MIN EZK
19a	17-12-2018	Bijlage	Spreekpunten voor overleg met DG [X].docx	Deels openbaar/ Deels buiten reikwijdte	10.2e	MIN EZK	MIN EZK
20	17-12-2018 17:07	E-mail	Overleg met Duitse DG [X]	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
21	19-12-2018	Nota	Dossier Energieraad 19 dec 2018	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
22	11-01-2019 16:36	E-mail	Fwd: WG: Gas Directive	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK BMWl	o.a. MIN EZK en BMWl
23	14-01-2019 11:21	E-mail	RE: WG: Gas Directive	Geweigerd	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
24	15-01-2019 07:17	E-mail	Re: DG-overleg Berlijn.	Deels openbaar	10.2e	MIN EZK	MIN EZK
25	16-01-2019 16:15	E-mail	FW: Gas Directive	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK BMWl	o.a. MIN EZK BMWl
26	17-01-2019 14:08	E-mail	FW: Gas Directive	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK BMWl	o.a. MIN EZK en BMWl
27	25-01-2019 14:03	E-mail	Fwd: Gas Directive - conference call	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK BMWl	o.a. MIN EZK en BMWl
28	30-01-2019 13:59	E-mail	Fwd: Gas Directive - conference call	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK BMWl	o.a. MIN EZK en BMWl

29	01-02-2019 12:02	E-mail	Gas Directive - conference call (6th of February at 2 -3:30 pm)	Deels openbaar	10.2e	BMWl	o.a. MIN EZK en BMWl
30	01-02-2019 15:49	E-mail	Gas Directive - conference call (6th of February at 2 -3:30 pm)	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK MIN AZ MIN BUZA
31	04-02-2019 18:03	E-mail	Re: Coreper Nordstream 2	Geweigerd	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK MIN AZ MIN BUZA
32	05-02-2019 08:06	E-mail	Re: Coreper Nordstream 2	Geweigerd	10.2a 10.2e	MIN EZK MIN BUZA	MIN EZK MIN AZ
33	05-02-2019	Nota	Wijziging Gasrichtlijn: bespreking Coreper 8/2 en kamerbrief voor debat 20/2	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
34	06-02-2019	Nota	Bespreking gasrichtlijn in Coreper 8 februari 2019 -Nederlandse positie	Deels openbaar/ Deels buiten reikwijdte	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
35	06-02-2019 17:12	E-mail	Verslag overleg DUI en like minded	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
36	07-02-2019 12:32	E-mail	FW: Gas Directive	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK BMWl	o.a. MIN EZK en BMWl
37	07-02-2019 19:40	E-mail	Fwd: AW: NS2	Deels openbaar	10.2a 10.2e	MIN EZK BMWl	MIN EZK
37a	07-02-2019	Bijlage	190207_DE proposal GasDirective (3).docx	Geweigerd	10.2a	MIN EZK	MIN EZK
38	07-02-2019 19:55	E-mail	Re: Nordstream 2	Geweigerd	10.2a 10.2e	MIN EZK MIN BUZA	MIN EZK MIN BUZA
39	14-02-2019 08:21	E-mail	Re: Nordstream	Deels openbaar	10.2e	MIN EZK	MIN EZK

40	19-02-2019 15:44	E-mail	Redeneerlijn Duitsland t	Deels openbaar	10.2e	MIN EZK	MIN EZK
40a	19-02-2019	Bijlage	Redeneerlijn Duitsland t.b.v. debat 20 februari	Deels openbaar	10.2a	MIN EZK	MIN EZK
41	20-02-2019	Dossier	Dossier kamerdebat	Deels openbaar/ deels buiten reikwijdte	10.2a 10.1c 10.2g	MIN EZK	MIN EZK
42	21-02-2019	Factsheet	Wijziging gasrichtlijn (AOB punt)	Deels openbaar/ deels buiten reikwijdte	10.2a	MIN EZK	MIN EZK
43	12-03-2019 15:23	E-mail	RE: Gesprek met [X]	Deels openbaar	10.2e	MIN EZK	MIN EZK
44	03-04-2019	Dossier	Dossier Energieraad 4 maart 2019	Deels openbaar/ deels buiten reikwijdte	10.2a 10.2e	MIN EZK	MIN EZK
45	16-12-2019 17:32	E-mail	Gesprek [X] – [X]	Deels openbaar	10.2a 10.2g 10.2e	MIN EZK	MIN EZK MIN BUZA
46	31-12-2019	Notitie	Notitie tbv bezoek Stas EZK aan VS januari 2020	Deels openbaar	10.2.a	MIN EZK	MIN EZK

LEGENDA

Afkorting	Verklaring
[X]	Ingevoegd ter vervanging van persoonsgegevens op grond van artikel 10, tweede lid, onderdeel e, van de Wob.
MIN EZK	ministerie van Economische Zaken en Klimaat
MIN BUZA	ministerie van Buitenlandse Zaken
MIN AZ	Ministerie van Algemene Zaken
BMWI	Het Duitse ministerie voor Economie en Energie

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: donderdag 29 juni 2017 18:21
Aan: 10.2e
CC: 10.2e

Onderwerp: Re: Bijgevoegde bestanden

Ha 10.2e

Bedankt voor je terugkoppeling. Had ook al ik gedachten om de Juridische dienst van de Raad om een oordeel te vragen. Of het materieel iets oplevert, weet ik niet. Onze juristen kwamen niet echt met grote problemen.

Heb je een idee wanneer de Duitsers meer weten? In juli beginnen de onderhandelingen al.

10.2e

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 29 jun. 2017 om 18:15 heeft 10.2e @minez.nl het volgende geschreven:

Allen,

Zojuist gebeld door mijn Duitse collega (10.2e over onder meer NSII. 10.2.a

Groeten,

10.2e

Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 29 jun. 2017 om 17:03 heeft 10.2e @minez.nl het volgende geschreven:

Beste mensen,
Buiten reikwijdte

10.2e

Nord Stream 2

Factsheet geactualiseerd: 12 september

Spreekpunten en achtergrond voor gesprek met 10.2e (DUI)

Spreekpunten

- The Commission has asked the Council to approve a mandate for negotiations with Russia on the planned construction of Nord Stream 2. After the first discussion in the Energy Council Working Group on 25 July, the discussion will continue in September.
- The Dutch government has not determined its position yet. A number of questions, e.g. legal ones, have to be answered first. Apart from that, for the Netherlands the position of Germany is a weighty element to take into account when determining the position of the Cabinet.
- 10.2.a [REDACTED]
- The Commission's view is that since the impact of Nord Stream 2 on the gas market is so substantial, that an additional agreement resembling the Third Energy package is necessary. What is your view on this argument?
- What worries me is the growing divide in the EU on the issue. The Baltic States and Poland and a number of other Central European member states are against the pipe line.
- However, it was new to me that Denmark is busy changing its legislation in order to be able not only to assess projects on environmental criteria, but also to take in to account foreign and security policy arguments into account. This looks a rather vague criterion, that can be used when the government does not want a project to be realised. It does not help creating a good investment climate in Europe. What is your view on this?

Toelichting

- Nederland heeft haar positie over het onderhandelingsmandaat m.b.t. Nord Stream 2 nog niet bepaald. In een eerste discussie in het BWO van 4 juli heeft het Kabinet uitgesproken dat naast de beantwoording van vragen die Nederland heeft over het mandaat, ook duidelijkheid moet bestaan over de positie van andere EU-lidstaten. Het standpunt van Duitsland zal voor het Kabinet zwaar meewegen in het uiteindelijke standpunt. Het is dan ook goed om de ins en outs van het Duitse standpunt te kennen.
- Wij hebben een constructief gesprek met de Commissie gehad, al is het altijd lastig om te beoordelen of de Commissie niet, zoals zij eerder wel liet doorschemeren, het project eigenlijk wil tegenhouden. Niettemin kan Nord Stream 2 de gasstromen in Europa wel behoorlijk beïnvloeden. Het is dan ook goed om te weten of dit voor Duitsland een rol speelt in het bepalen van haar uiteindelijke positie.
- 10.2.a [REDACTED]
- Nieuw is wat we hoorden van onze ambassade in Kopenhagen: dat Denemarken bezig is de wetgeving aan te passen, zodat pijpleidingprojecten behalve (zoals nu) op milieucriteria, straks ook op buitenlandse en veiligheidspolitieke merites getoetst kunnen worden. Dit lijkt ons een vaag criterium, dat naar believen gehanteerd kan worden. Het ligt wat ons betreft in dezelfde lijn als het punt dat nieuwe infrastructuur in de EU niet alleen dient te voldoen aan de geldende wet- en regelgeving, maar ook aan de doelstellingen van de Energie Unie. Dat vergroot de onzekerheid en doet het investeringsklimaat geen goed.

FACTSHEET

Aanleiding

De Commissie heeft een verzoek aan de Raad gestuurd om een onderhandelingsmandaat te verstrekken voor onderhandelingen met Rusland over de door Gazprom aan te leggen Nord Stream 2 pijpleiding. Gazprom is al enige tijd bezig met de voorbereiding daarvoor.

De Commissie motiveert het verzoek met verwijzing naar de Europese Raad van december 2015, waar geconcludeerd is, dat "nieuwe infrastructuur volledig in overeenstemming moet zijn met het derde energiepakket en andere toepasselijke EU-wetgeving, en moet beantwoorden aan de doelstellingen van de Energie Unie". Juridisch constateert de Commissie een vacuüm omdat voor een deel van de pijpleiding geen Europees of ander nationaal (i.c. Russisch) recht kan gelden. Voor de Commissie is het doel van de onderhandelingen het creëren van een wettelijk kader dat ervoor zorgt dat de pijpleiding functioneert in overeenstemming met de Europese energiewetten. Daarnaast verwacht de Commissie dat Nord Stream 2 negatieve effecten heeft op de gasmarkt en hoopt zij deze door de onderhandelingen te beperken. De Commissie noemt in dit verband concentratie van import via Nord Stream en gevolgen voor bestaande transitverbindingen.

Context

Gazprom maakte in de zomer (2015) bekend dat de Nord Stream gaspijpleiding, die loopt van Rusland via de Baltische Zee naar Europa, zal worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen. Die komen naast de twee bestaande leidingen te liggen. De motivatie hiervoor is dat de gasproductie in Noordwest Europa de komende jaren sterk daalt, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, Denemarken en het VK, terwijl de vraag min of meer gelijk blijft. Uitbreiding van Nord Stream zou de liquiditeit van de Noordwest Europese gasmarkt doen stijgen.

De aanleg van Nord Stream 2 kan invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland. Deze transitfunctie voor gas is naast een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, Slowakije en in minder mate Tsjechië en Polen ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. Het omzeilen van Oekraïne heeft ook geopolitieke consequenties: het vergroot de macht van Rusland in relatie tot Oekraïne. Anderzijds is ook Oekraïne bezig met het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas en het diversifiëren van de aanvoermogelijkheden.

Shell zou deelnemen aan het project als minderheidsaandeelhouder. Echter, op 12 augustus jl. heeft het Nord Stream 2 consortium (Gazprom, ENGIE, OMV, Shell, Uniper en Wintershall) de fusienotificatie bij de Poolse competitie-autoriteit ingetrokken. Gazprom zal het project nu zonder de West-Europese partners doorzetten. Shell – en de andere participerende westerse bedrijven – dragen nu bij aan Nord Stream 2 via leningen. Vanwege de betrokkenheid van Shell wordt Nederland soms aangesproken op dit initiatief.

Op 25 juli is de mandaataanvraag besproken in de Raadwerkgroep energie. Een aantal lidstaten (waaronder NL) hebben vragen gesteld aan de Europese Commissie over het mandaat, de juridische grondslag en de procedure. Op 28 augustus heeft de Commissie met Nederland gesproken over het mandaat. Het verslag van dit gesprek is ter achtergrond toegevoegd als bijlage, maar deze informatie dient voorlopig niet gedeeld te worden met andere lidstaten. De Commissie heeft in dit gesprek aangegeven dat ze begrijpt dat er in Noordwest Europa behoefte is aan toegang tot nieuwe gasstromen i.v.m. teruglopende productie en dat er op dit moment particuliere investeerders willen investeren in het project. De Commissie vindt vier zaken belangrijk: transparantie, non-discriminatoire prijzen, unbundling en third party access. Verder gaf de Commissie aan dat het mandaat alleen Nord Stream 2 en meer in het bijzonder de daaraan verbonden operationele aangelegenheden betreft. Het mandaat besteedt wel aandacht aan Oekraïne en transit, maar koppelt die niet. 10.2.a

Nederlandse inzet

Het Kabinet acht Nord Stream 2 een zaak van private partijen met als doel met Nord Stream 2 in te springen op de verwachte afnemende gasproductie in Noordwest Europa. De Nederlandse overheid is niet betrokken en heeft dan ook geen rol gespeeld bij het tot stand komen van Nord Stream 2.

Nederland acht een goed functionerende interne Europese energiemarkt het eerste antwoord op de vraag naar energiezekerheid. Nord Stream 2 dient zich uiteraard te houden aan de vigerende EU energie- en mededingingsregelgeving, alsook aan het sanctiebeleid. Eventuele nationale exportvergunningaanvragen i.v.m. met de aanleg van Nord Stream 2 zullen daar ook op worden getoetst. Verder is het voor Nederland, evenals alle andere EU-lidstaten, belangrijk dat er een lange-termijn oplossing wordt gevonden voor de gastransit door Oekraïne, voordat per 2019 de gascontracten aflopen.

Wat betreft het huidige onderhandelingsmandaat heeft Nederland kennisgenomen van het verzoek van de Europese Commissie. EZ en BZ zullen een kabinetsstandpunt formuleren zodra er meer duidelijkheid is over het mandaat, de juridische grondslag en het krachtenveld. Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Krachtenveld EU

10.2.a hebben op 17 maart 2016 een brief naar de Europese Commissie gestuurd met het verzoek om Nord Stream 2 te stoppen. De landen beroepen zich in de brief op de conclusies van de Europese Raad.

Duitsland, Denemarken, Zweden en Finland zullen een beslissing moeten nemen over de aanvragen voor milieuvergunningen voor Nordstream II. Van deze landen is Duitsland is altijd duidelijk pro Nord Stream 2 geweest. Duitsland is als gevolg van zowel wegvallende eigen productie als wegvallende import uit Nederland op zoek naar alternatieve bronnen. In totaal gaat het om vervangend aanbod voor zo'n 30 miljard m³ aan gas (dit betreft ca. 1/3 van de huidige Duitse consumptie, waarvan zo'n 20 miljard m³ afkomstig uit Nederland). Duitsland bouwt haar installaties namelijk om naar hoogcalorisch gas. 10.2.a

 In reactie daarop heeft de Commissie laten

weten vanuit het energierecht geen mogelijkheid te zien om in te grijpen. 10.2.a

Inmiddels werkt Denemarken aan een wetswijziging, die het mogelijk maakt bij de beslissing over pijpleidingen niet alleen te toetsen op milieucriteria, maar ook op buitenlands- en veiligheidspolitieke merites.

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: maandag 4 juni 2018 20:31
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: Re: Energieraad - bila DUI over gas

Idd. Graag opnemen met BZ. Dank 10.2e

Op 4 jun. 2018 om 19:48 heeft 10.2e @minez.nl> het volgende geschreven:

10.2e

Buiten reikwijdte

Groeten,

10.2e

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 4 jun. 2018 om 18:27 heeft 10.2e 10.2e @minez.nl> het volgende geschreven:

10.2.a

Vraag bij deze aanpak is overigens, wat toezeggingen van RUS mbt Oekraïne om het lijf zullen hebben. Op enig moment moeten de LS de ruimte hebben om dit te beoordelen, mede om hun standpunt tav de wijziging van de gasrichtlijn te kunnen bepalen.

10.2e

Op 4 jun. 2018 om 17:16 heeft 10.2e 10.2e @minez.nl> het volgende geschreven:

Sandor,
 10.2e komt naar verluidt naar de Energieraad (samen met Minister Altmaier). Dat geeft de mogelijkheid om met hem een bilateraal te hebben over gas. Het gaat dan niet alleen om ^{Buiten}, maar ook (en vooral) over de wijziging van de gasrichtlijn in relatie tot Nord Stream 2 en toekomstig transit van Russisch gas door de Oekraïne. Vooral BZ zou graag zien dat er zo'n bilateraal plaatsvindt vanwege de recente brief van Ministers BZ en EZK aan de Tweede Kamer over dit onderwerp (zie bijlage). Indien akkoord dan zullen we dit bij onze Duitse collega's insteken.
 Groeten,
 10.2e

Duitsland t.a.v. Richtlijn Aardgas – Nord Stream 2 [PASSIEF]

- It is clear that there is a very intense and hot debate ongoing inside the Union about Nord Stream 2. I understand the concerns of Ukraine about the possibility that the transit of Russian gas as well as the associated revenues might disappear. At the same time we understand and agree with the German concerns with regard to the proposal of the Commission to amend the Gas Directive.
- In order to maintain our objections against the amendment of the Gas Directive in the discussions with the Dutch Parliament it is however important that an agreement will be reached about the continued transit of Russian gas through Ukraine. This without linking this immediately to a minimum amount of volume.
- The reason for this that we, following the discussion with our Parliament, might have reconsider our position with regard to amendment of the Gas Directive if no agreement is reached.
- The Dutch Cabinet is therefore very interested in the talks the German government has with both Russia and Ukraine in order to come to a solution.
- We would appreciate it if you could keep us informed about these talks. And if we can contribute or assist, we are of course more than willing to do so.

Herziening Richtlijn Aardgas - Nord Stream 2

Factsheet

- Gazprom heeft in de zomer van 2015 bekend gemaakt dat de Nord Stream gaspijpleiding, die loopt van Rusland via de Baltische Zee naar Europa, zal worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen. Die komen naast de twee bestaande leidingen te liggen. De motivatie hiervoor is dat de gasproductie in Noordwest Europa de komende jaren sterk daalt, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, Denemarken en het VK, terwijl de vraag min of meer gelijk blijft. Uitbreiding van Nord Stream zou de liquiditeit van de Noordwest Europese gasmarkt doen stijgen.
- De aanleg van Nord Stream 2 kan invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland. Deze transitfunctie voor gas is naast een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, Slowakije en in minder mate Tsjechië en Polen, ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. Het omzeilen van Oekraïne heeft ook geopolitieke consequenties: het vergroot de macht van Rusland in relatie tot Oekraïne. Anderzijds is ook Oekraïne bezig met het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas en het diversifiëren van de aanvoermogelijkheden. Om deze redenen maken voornoemde landen bezwaar tegen de aanleg van Nord Stream 2 en hebben zij de Europese Commissie verzocht om in te grijpen en de aanleg tegen te houden.
- Vervolgens heeft de Commissie een wijziging van de aardgasrichtlijn voorgesteld waarmee voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen een zelfde wettelijk regime moet gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de Unie. Bezwaren die het kabinet tegen dit voorstel heeft zijn:
 - i) dat de Unie daarmee exclusief bevoegd wordt om te onderhandelen over voorwaarden voor gasleidingen met een oorsprong van buiten de EU;
 - ii) dat de EU een onderscheid maakt tussen landen en vormen van gastransport (pijpleiding vs. LNG) dat op bezwaren kan stuiten van de WTO;
 - iii) dat de doelpalen daarmee worden verzet tijdens de wedstrijd en de EU zich onbetrouwbaar toont richting private investeerders;
 - iv) dat de EU daarmee zijn regels oplegt aan derde landen. Dit kan tot conflict of law leiden binnen derde landen en ontzegt die landen het recht om zelf te bepalen hoe zij hun energiesysteem inrichten en hun energiebronnen exploiteren (een recht dat EU-lidstaten wel hebben (artikel 194, lid 2, VWEU));
 - v) via een generieke oplossing (aanpassing EU energie wetgeving) wordt getracht een specifieke discussie (Nord Stream 2) te beslechten.
- Recent heeft de Tweede Kamer de motie Van Ojik aangenomen waarin het kabinet, met het oog op het 'tegenhouden' van Nord Stream 2, wordt opgeroepen de wijziging van de aardgasrichtlijn alsnog te steunen. In reactie op deze motie heeft het kabinet aangegeven daar nog steeds nog geen reden voor te zien. Wel wil het kabinet zich via steun aan de daartoe in gang gezette initiatieven van Duitsland en Commissie inzetten voor gecontinueerde transit door Oekraïne (ook na 2019 als het huidige transitcontract afloopt).
- 10.2.a

Gezien de reactie van het kabinet op de motie Van Ojik is de uitkomst van deze gesprekken ook voor Nederland van belang.

Inhoudsopgave

Programma/logistiek/uitnodiging

- Programma incl. adressen/ telefoonnummers
- Uitnodiging Energieraad
- Uitnodiging Lunch Energieraad
- Uitnodiging Benelux Ministerial Meeting
- Hotelreservering
- Aanwezigheidslijst HoDs

Benelux Ministerial Meeting

- Agenda
- Steering note
- Benelux Verklaring regionale samenwerking in opstellen INEKs
- Concept Persverklaring (nog niet ontvangen van België)
- Concept paper Benelux NECPs
- CV Minister Marghem (NB: Luxemburg stuurt DG Energie)
- Achtergronddocumenten voorbereidend DG-overleg (presentatie BEL; verslag; factsheet energie België; Factsheet INEK; voorstel Benelux kick off; voorstel INEK-Noordzee)

Agendapunten Energieraad

ACER verordening – *algemene oriëntatie*

- Spreekpunten
- Factsheet

Diversenpunten

- a) Ter tafel liggende wetgevingsvoorstellen –pakket schone energie (Governance, RED, EED) – *informatie van het voorzitterschap over de stand van zaken*
 - Spreekpunten
- b) Recente ontwikkelingen op het gebied van de externe energiebetrekkingen – *informatie van de Commissie*
- c) Werkprogramma van het aantredende voorzitterschap – *informatie van de Oostenrijkse delegatie*

Lunchsessie wetgevingsvoorstellen

- Spreekpunten
- Factsheet Governance
- Factsheet RED
- Factsheet EED
- Matrix met opties RED

Onderwerpen evt. en marge gesprekken

Buiten reikwijdte

- Steering note voor DUI t.a.v. RL gas- NS2 met factsheet en Kamerbrief inzake motie Van Oijk
- **Buiten reikwijdte**

Achtergrondinformatie

- Geannoteerde Agenda Energieraad d.d. 11 juni 2018
- Beantwoording Schriftelijk Overleg Energieraad d.d. 4 juni 2018
- Verslag Informele Energieraad van 19 april 2018 en uitkomst studies naar EU-doelen voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie voor 2030
- Verslag Energieraad 18 december 2017
- Relevante moties TK

Duitsland t.a.v. Richtlijn Aardgas – Nord Stream 2 [PASSIEF]

- It is clear that there is a very intense and hot debate ongoing inside the Union about Nord Stream 2. I understand the concerns of Ukraine about the possibility that the transit of Russian gas as well as the associated revenues might disappear. At the same time we understand and agree with the German concerns with regard to the proposal of the Commission to amend the Gas Directive.
- In order to maintain our objections against the amendment of the Gas Directive in the discussions with the Dutch Parliament it is however important that an agreement will be reached about the continued transit of Russian gas through Ukraine. This without linking this immediately to a minimum amount of volume.
- The reason for this that we, following the discussion with our Parliament, might have reconsider our position with regard to amendment of the Gas Directive if no agreement is reached.
- The Dutch Cabinet is therefore very interested in the talks the German government has with both Russia and Ukraine in order to come to a solution.
- We would appreciate it if you could keep us informed about these talks. And if we can contribute or assist, we are of course more than willing to do so.

Herziening Richtlijn Aardgas - Nord Stream 2

- Gazprom heeft in de zomer van 2015 bekend gemaakt dat de Nord Stream gaspijpleiding, die loopt van Rusland via de Baltische Zee naar Europa, zal worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen. Die komen naast de twee bestaande leidingen te liggen. De motivatie hiervoor is dat de gasproductie in Noordwest Europa de komende jaren sterk daalt, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, Denemarken en het VK, terwijl de vraag min of meer gelijk blijft. Uitbreiding van Nord Stream zou de liquiditeit van de Noordwest Europese gasmarkt doen stijgen.
- De aanleg van Nord Stream 2 kan invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland. Deze transitfunctie voor gas is naast een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, Slowakije en in minder mate Tsjechië en Polen, ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. Het omzeilen van Oekraïne heeft ook geopolitieke consequenties: het vergroot de macht van Rusland in relatie tot Oekraïne. Anderzijds is ook Oekraïne bezig met het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas en het diversifiëren van de aanvoermogelijkheden. Om deze redenen maken voornoemde landen bezwaar tegen de aanleg van Nord Stream 2 en hebben zij de Europese Commissie verzocht om in te grijpen en de aanleg tegen te houden.
- Vervolgens heeft de Commissie een wijziging van de aardgasrichtlijn voorgesteld waarmee voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen een zelfde wettelijk regime moet gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de Unie. Bezwaren die het kabinet tegen dit voorstel heeft zijn:
 - i) dat de Unie daarmee exclusief bevoegd wordt om te onderhandelen over voorwaarden voor gasleidingen met een oorsprong van buiten de EU;
 - ii) dat de EU een onderscheid maakt tussen landen en vormen van gastransport (pijpleiding vs. LNG) dat op bezwaren kan stuiten van de WTO;
 - iii) dat de doelpalen daarmee worden verzet tijdens de wedstrijd en de EU zich onbetrouwbaar toont richting private investeerders;
 - iv) dat de EU daarmee zijn regels oplegt aan derde landen. Dit kan tot conflict of law leiden binnen derde landen en ontzegt die landen het recht om zelf te bepalen hoe zij hun energiesysteem inrichten en hun energiebronnen exploiteren (een recht dat EU-lidstaten wel hebben (artikel 194, lid 2, VWEU));
 - v) via een generieke oplossing (aanpassing EU energie wetgeving) wordt getracht een specifieke discussie (Nord Stream 2) te beslechten.
- Recent heeft de Tweede Kamer de motie Van Ojik aangenomen waarin het kabinet, met het oog op het 'tegenhouden' van Nord Stream 2, wordt opgeroepen de wijziging van de aardgasrichtlijn alsnog te steunen. In reactie op deze motie heeft het kabinet aangegeven daar nog steeds nog geen reden voor te zien. Wel wil het kabinet zich via steun aan de daartoe in gang gezette initiatieven van Duitsland en Commissie inzetten voor gecontinueerde transit door Oekraïne (ook na 2019 als het huidige transitcontract afloopt).

10.2.a.

reactie van het kabinet op de motie Van Ojik is de uitkomst van deze gesprekken ook voor Nederland van belang.

Herziening Richtlijn Aardgas – Nord Stream 2

Inleiding & Context

- Gazprom heeft in de zomer van 2015 bekend gemaakt dat de Nord Stream gaspijpleiding, die loopt van Rusland via de Baltische Zee naar Europa, zal worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen. Die komen naast de twee bestaande leidingen te liggen. De motivatie hiervoor is dat de gasproductie in Noordwest Europa de komende jaren sterk daalt, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, Denemarken en het VK, terwijl de vraag min of meer gelijk blijft. Uitbreiding van Nord Stream zou de liquiditeit van de Noordwest Europese gasmarkt doen stijgen.
- De aanleg van Nord Stream 2 kan invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland. Deze transitfunctie voor gas is naast een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, Slowakije en in minder mate Tsjechië en Polen, ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. Het omzeilen van Oekraïne heeft ook geopolitieke consequenties: het vergroot de macht van Rusland in relatie tot Oekraïne. Anderzijds is ook Oekraïne bezig met het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas en het diversifiëren van de aanvoermogelijkheden. Om deze redenen maken voornoemde landen bezwaar tegen de aanleg van Nord Stream 2 en hebben zij de Europese Commissie verzocht om in te grijpen en de aanleg tegen te houden.
- Vervolgens heeft de Commissie een wijziging van de aardgasrichtlijn voorgesteld waarmee voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen een zelfde wettelijk regime moet gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de Unie. Nederland is tegen dit voorstel.
- Recent heeft de Tweede Kamer de motie Van Ojik aangenomen waarin het kabinet, met het oog op het 'tegenhouden' van Nord Stream 2, wordt opgeroepen de wijziging van de aardgasrichtlijn alsnog te steunen. In reactie op deze motie heeft het kabinet aangegeven daar nog steeds nog geen reden voor te zien. Wel wil het kabinet zich via steun aan de daartoe in gang gezette initiatieven van Duitsland en Commissie inzetten voor gecontinueerde transit door Oekraïne (ook na 2019 als het huidige transitcontract afloopt).

Nederlandse inzet

Nederland heeft de volgende bezwaren tegen het voorstel van de Commissie:

- dat de Unie daarmee exclusief bevoegd wordt om te onderhandelen over voorwaarden voor gasleidingen met een oorsprong van buiten de EU;
- dat de EU een onderscheid maakt tussen landen en vormen van gastransport (pijpleiding vs. LNG), iets dat op bezwaren kan stuiten van de WTO;
- dat de doelpalen daarmee worden verzet tijdens de wedstrijd en de EU zich onbetrouwbaar toont richting private investeerders;
- dat de EU daarmee zijn regels oplegt aan derde landen. Dit kan tot conflict of law leiden binnen derde landen en ontzegt die landen het recht om zelf te bepalen hoe zij hun energiesysteem inrichten en hun energiebronnen exploiteren (een recht dat EU-lidstaten wel hebben (artikel 194, lid 2, VWEU));
- dat via een generieke oplossing (aanpassing EU energie wetgeving) wordt getracht een specifieke discussie (Nord Stream 2) te beslechten.

Wat betreft Nord Stream 2 stelt Nederland zich neutraal op. Het is een project van, voor en door de markt dat mede inspeelt op de dalende gas productie in Noordwest-Europa en meer in het bijzonder in Nederland. Dat is iets dat vooral voor Duitsland van belang is aangezien Duitsland voor 1/3 van zijn gasvoorziening afhankelijk is van Nederland.

Acties EZK

In de Raadswerkgroep Energie heeft Nederland zijn bezwaren tegen het voorstel naar voren gebracht en zal dit ook blijven doen.

Krachtenveld

- 10.2.a. [Redacted text block]

10.2.a.

- In EU verband is er sprake van grote verdeeldheid. 10.2.a.

directie Energiemarkt & Innovatie

TER ADVISERING

Aan de Minister

Directie Europese en
Internationale Zaken

Auteur

10.2e
T 06410.2e
10.2e @minez.nl

Datum

17 juli 2018

Kenmerk

DEIZ / 18154875

notaGesprekken met Duitse ministers over Economie,
Energie en Klimaat tweede helft 2018Kopie aan
10.2e

Parafenroute

Aanleiding

Dit najaar staan belangrijke momenten gepland om Duitsland op zowel
deelstaatniveau als bondsniveau te beïnvloeden op energie- en klimaatbeleid.Bijlage(n)
3

Paraaf SG 10.2e	Paraaf Dir. DEIZ 10.2e	Paraaf
Medeparaaf Dir. TOP 10.2e	Medeparaaf MT-lid E&I 10.2e	Medeparaaf MT-lid 10.2e
BBR-paraaf		

Deze nota adviseert u over het actief benutten van deze momenten en de voorgestelde thematische insteek. In de bijlagen treft u de bijbehorende achtergrondinformatie aan. Tabel 1 geeft een overzicht van deze momenten binnen de bredere Europese context op energie- en klimaatbeleid.

Advies

- U wordt geadviseerd om de volgende data en tijdstippen te reserveren in uw agenda:
 - o 6 september (16.30-17.45 uur) voor uw gesprek met de federale minister Altmaier verantwoordelijk voor Economie en Energie.
 - o Buiten reikwijdte
- U wordt gevraagd akkoord te gaan met de inhoudelijke insteek van de gesprekken met minister Altmaier Buiten reikwijdte

Ontvangen BBR

- Indien gewenst leggen wij eventueel andere thema's graag voor aan de Duitse gesprekspartners.

Buiten reikwijdte

Toelichting gesprek met Altmaier op 6 september 2018

- Sinds 14 maart 2018 is Peter Altmaier minister van Economie en Energie in het kabinet-Merkel IV. Hij heeft ook Digitalisering en Handel in zijn portefeuille. In het kabinet-Merkel III was hij minister zonder portefeuille en chef van het Bundeskanzleramt. In het kabinet-Merkel was hij minister van Milieu, Natuurbescherming en Reactorveiligheid. Minister Altmaier spreekt vloeiend Nederlands.
- Minister Altmaier spreekt tijdens zijn bezoek aan Nederland ook met minister Kaag van Buitenlandse Zaken en met minister Hoekstra van Financiën. Hij sluit zijn bezoek af met de HJ Schoo lezing in het Diligentia theater in Den Haag.

- Pagina 3 van 4

Buiten reikwijdte

Group	Country	Value
Group 1	Country 1	100
	Country 2	90
Group 2	Country 3	85
	Country 4	95
	Country 5	100
	Country 6	80
	Country 7	90
	Country 8	100
	Country 9	95
	Country 10	100
	Country 11	80
	Country 12	100
Group 3	Country 13	100
	Country 14	95
	Country 15	90
	Country 16	95
	Country 17	90
	Country 18	95
	Country 19	100
	Country 20	95
	Country 21	80
	Country 22	100
	Country 23	95
	Country 24	100
Group 4	Country 25	95
	Country 26	90
	Country 27	95
	Country 28	90
	Country 29	95
	Country 30	90

Inhoudsopgave

1. Logistiek
 - Vliegticket
 - Hotelbevestiging
2. Delegatiesamenstelling / Adressen en telefoonnummers
3. Programma
4. Gesprek met Claudia Dörr-Voß, Staatssecretaris (BMWi)
5. Gesprek met Stefan Mair, Task-force Brexit en lid van de bestuursraad (BDI)
6. Brexit consultaties met het Auswärtiges Amt
7. Gesprek met dr. Helen Winter, plv. DG en Directeur Economische Zaken, Financiën en Energie (Bundeskansleramt)
8. Gesprek met dr. 10.2e DG Außenwirtschaftspolitik (BMWi)
9. Gesprek met prof. dr. 10.2e Specialist Industriebeleid (DIW)
10. Steering notes en Factsheets [ACTIEF]
 - Brexit
 - IM
 - MFK
 - Industrie
 - Buitenlandse Investerings
 - Klimaat
11. Steering notes en Factsheets [PASSIEF]
 - Gas Groningen
 - Gasrichtlijn en Nordstream II

Herziening Richtlijn Aardgas – Nord Stream 2

Toelichting gesprek:

- *Mogelijk dat Staatssecretaris Dörr vraagt naar de Nederlandse positie t.a.v. de herziening van de Gasrichtlijn zoals voorgesteld door de Europese Commissie en aan de opvatting van Nederland over Nord Stream 2.*
- *Bereiken: U kunt aangeven dat Nederland de Duitse inzet op zowel de Gasrichtlijn als Nord Stream steunt, tenzij er geen overeenkomst komt over gastransporten door Oekraïne. Het Nederlandse Parlement zeer wenselijk is dat Nederland door Duitsland goed wordt geïnformeerd over de gesprekken die Duitsland met de Europese Commissie en Rusland en Oekraïne voert over toekomstig transit van Russisch gas door Oekraïne.*

Gasrichtlijn / Nord Stream 2 [PASSIEF]

- I understand the concerns of Ukraine about the possibility that the transit of Russian gas as well as the associated revenues might disappear.

10.2.a

10.2.a

- We have supported the German position both in the Dutch Parliament as well as in Brussels, and we strive to do so in the future.
- In order to continue our support we need to assure our Parliament that an agreement will be reached about the continued transit of Russian gas through Ukraine. This without linking this immediately to a minimum amount of volume.

- We would appreciate it if you could keep us informed about the talks with Russia and Ukraine. And if we can contribute or assist, we are of course more than willing to do so.

Herziening Richtlijn Aardgas – Nord Stream 2

Inleiding & Context

- Gazprom heeft in de zomer van 2015 bekend gemaakt dat de Nord Stream gaspijpleiding, die loopt van Rusland via de Baltische Zee naar Europa, zal worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen. Die komen naast de twee bestaande leidingen te liggen. De motivatie hiervoor is dat de gasproductie in Noordwest Europa de komende jaren sterk daalt, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, Denemarken en het VK, terwijl de vraag min of meer gelijk blijft. Uitbreiding van Nord Stream zou de liquiditeit van de Noordwest Europese gasmarkt doen stijgen.
- De aanleg van Nord Stream 2 kan invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland. Deze transitfunctie voor gas is naast een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, Slowakije en in minder mate Tsjechië en Polen, ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. Het omzeilen van Oekraïne heeft ook geopolitieke consequenties: het vergroot de macht van Rusland in relatie tot Oekraïne. Anderzijds is ook Oekraïne bezig met het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas en het diversifiëren van de aanvoermogelijkheden. Om deze redenen maken voornoemde landen bezwaar tegen de aanleg van Nord Stream 2 en hebben zij de Europese Commissie verzocht om in te grijpen en de aanleg tegen te houden.
- Vervolgens heeft de Commissie een wijziging van de aardgasrichtlijn voorgesteld waarmee voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen een zelfde wettelijk regime moet gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de Unie. Nederland is tegen dit voorstel.
- Recent heeft de Tweede Kamer de motie Van Ojik aangenomen waarin het kabinet, met het oog op het 'tegenhouden' van Nord Stream 2, wordt opgeroepen de wijziging van de aardgasrichtlijn alsnog te steunen. In reactie op deze motie heeft het kabinet aangegeven daar nog steeds nog geen reden voor te zien. Wel wil het kabinet zich via steun aan de daartoe in gang gezette initiatieven van Duitsland en Commissie inzetten voor gecontinueerde transit door Oekraïne (ook na 2019 als het huidige transitcontract afloopt).

Nederlandse inzet

Nederland heeft de volgende bezwaren tegen het voorstel van de Commissie:

- dat de Unie daarmee exclusief bevoegd wordt om te onderhandelen over voorwaarden voor gasleidingen met een oorsprong van buiten de EU;
- dat de EU een onderscheid maakt tussen landen en vormen van gastransport (pijpleiding vs. LNG), iets dat op bezwaren kan stuiten van de WTO;
- dat de doelpalen daarmee worden verzet tijdens de wedstrijd en de EU zich onbetrouwbaar toont richting private investeerders;
- dat de EU daarmee zijn regels oplegt aan derde landen. Dit kan tot conflict of law leiden binnen derde landen en ontzegt die landen het recht om zelf te bepalen hoe zij hun energiesysteem inrichten en hun energiebronnen exploiteren (een recht dat EU-lidstaten wel hebben (artikel 194, lid 2, VWEU));
- dat via een generieke oplossing (aanpassing EU energie wetgeving) wordt getracht een specifieke discussie (Nord Stream 2) te beslechten.

Wat betreft Nord Stream 2 stelt Nederland zich neutraal op. Het is een project van, voor en door de markt dat mede inspeelt op de dalende gas productie in Noordwest-Europa en meer in het bijzonder in Nederland. Dat is iets dat vooral voor Duitsland van belang is aangezien Duitsland voor 1/3 van zijn gasvoorziening afhankelijk is van Nederland.

Acties EZK

In de Raadswerkgroep Energie heeft Nederland zijn bezwaren tegen het voorstel naar voren gebracht en zal dit ook blijven doen.

Krachtenveld

10.2.a

- In EU verband is er sprake van grote verdeeldheid.

10.2.a

10.2.a

10.2e

directie Energiemarkt & Innovatie

Steering note [10.2e]

Toelichting gesprek:

- *Mogelijk dat Staatssecretaris Dörr vraagt naar de Nederlandse positie t.a.v. de herziening van de Gasrichtlijn zoals voorgesteld door de Europese Commissie en aan de opvatting van Nederland over Nord Stream 2.*
- *Bereiken: U kunt aangeven dat Nederland de Duitse opvatting over zowel de Gasrichtlijn als Nord Stream steunt, maar dat het gelet de opvatting van de het Nederlandse Parlement zeer wenselijk is dat Nederland door Duitsland goed wordt geïnformeerd over de gesprekken die Duitsland met de Europese Commissie en Rusland en Oekraïne voert over toekomstig transit van Russisch gas door Oekraïne.*

Thema Gasrichtlijn / Nord Stream 2

- It is clear that there is a very intense and hot debate ongoing inside the Union about Nord Stream 2. I understand the concerns of Ukraine about the possibility that the transit of Russian gas as well as the associated revenues might disappear. 10.2.a
[REDACTED]
[REDACTED]
- In order to maintain our objections against the amendment of the Gas Directive in the discussions with the Dutch Parliament it is however important that an agreement will be reached about the continued transit of Russian gas through Ukraine. This without linking this immediately to a minimum amount of volume.

- The reason for this that we, following the discussion with our Parliament, might have reconsider our position with regard to amendment of the Gas Directive if no agreement is reached.
- The Dutch Cabinet is therefore very interested in the talks the German government has with both Russia and Ukraine in order to come to a solution and we would appreciate it if you could keep us informed about these talks. And if we can contribute or assist, we are of course more than willing to do so.

6/9 1630

TER ADVISERING

Aan de Minister

Directie Europese en
Internationale Zaken

Auteur

10.2e

T 0

10.2e @minez.nl

Datum

3 september 2018

Kenmerk

DEIZ / 18233347

BHM: 18234920

nota

Gesprek met de Duitse federale minister Altmaier (CDU)
van Economie en Energie

Kopie aan

10.2e

Parafenroute

SG

10.2e

DG K&E i.o.

10.2e

Directeur DEIZ

10.2e

Wvd. MT-lid elektriciteitsmarkt
en netbeheer i.o.

Adviseur BBR

10.2e

10.2e

Bijlage(n): Dossier.

Aanleiding

Bijgaand treft u het dossier aan ter voorbereiding van het gesprek met de federale Duitse minister Altmaier van Economie en Energie.

Advies

U kunt kennis nemen van de nota.

Kernpunten

- Op 6 september spreekt u de Duitse federale minister Altmaier over bilaterale en Europese samenwerking op energie- en klimaatbeleid. Het gesprek vindt plaats van 16.30-17.15 uur in de blauwe zaal. Na afloop is er 15 minuten tijd ingepland voor een persmoment.
- U wordt tijdens het gesprek ondersteund door SG 10.2e en/of DG 10.2e en daarnaast door 10.2e Wvd. MT-lid Directie Elektriciteit i.o.), 10.2e (beleidsmedewerker), 10.2e (beleidsmedewerker) en 10.2e (beleidsmedewerker).

10.2e

Toelichting**Agenda**

- Op ambtelijk niveau zijn met Duitsland de volgende agendapunten vastgesteld:
 - o Buiten reikwijdte
 - o Gas: Buiten reikwijdte & aanpassing gasrichtlijn;
- In bijgaand dossier treft u bijbehorende steering notes en factsheets aan. Ontvangen BBR

Aanpassing gasrichtlijn (Nordstream 2)

- Mogelijk dat dhr. Altmaier vraagt naar de Nederlandse positie ten aanzien van de herziening van de Europese Gasrichtlijn zoals voorgesteld door de Europese Commissie en naar de opvatting van Nederland over Nordstream 2.
- U kunt dan aangeven dat Nederland de Duitse inzet op zowel de Europese Gasrichtlijn als Nord Stream 2 steunt, maar dat het wel wenselijk is dat er een overeenkomst komt over gastransporten door Oekraïne. Dit laatste geleet de opvatting van de Tweede Kamer over de wijziging van de Gasrichtlijn (Nederland zou dat moeten steunen gezien belang Oekraïne).
- Om die reden wil de Nederlandse regering graag goed worden geïnformeerd door Duitsland over de gesprekken die Duitsland met de Europese Commissie, Rusland en Oekraïne voert over toekomstig transit van Russisch gas door Oekraïne.

1023

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Passieve spreekpunten

Buiten reikwijdte

Gasrichtlijn / Nordstream	Steun op NS2	Behoud gastransit via Oekraïne vanwege gevoeligheid TK	Toezegging informereren NL over Oekraïne	
------------------------------	--------------	--	--	--

Steering note Gasrichtlijn/Nord Stream 2 [Minister Altmaier]

Toelichting gesprek:

- *Mogelijk dat Minister Altmaier vraagt naar de Nederlandse positie t.a.v. de herziening van de Gasrichtlijn zoals voorgesteld door de Europese Commissie en aan de opvatting van Nederland over Nord Stream 2.*
- *Bereiken: U kunt aangeven dat Nederland de Duitse opvatting over zowel de Gasrichtlijn als Nord Stream steunt, maar dat het gelet de opvatting van de het Nederlandse Parlement zeer wenselijk is dat Nederland door Duitsland goed wordt geïnformeerd over de gesprekken die Duitsland met de Europese Commissie en Rusland en Oekraïne voert over toekomstig transit van Russisch gas door Oekraïne.*

Spreekpunten: Gasrichtlijn / Nord Stream 2 [ACTIEF]

- It is clear that there is a very intense and hot debate ongoing inside the Union about Nord Stream 2. I understand the concerns of Ukraine about the possibility that the transit of Russian gas as well as the associated revenues might disappear. 10.2.a
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
- In order to maintain our objections against the amendment of the Gas Directive in the discussions with the Dutch Parliament it is however important that some agreement will be reached about the continued transit of Russian gas through Ukraine. This without linking this immediately to a minimum amount of volume.

- The reason for this that we, following the discussion with our Parliament which is very concerned about the impact of Nord Stream 2 on Ukraine, might have to reconsider our position with regard to amendment of the Gas Directive if no agreement is reached.
- The Dutch Cabinet is therefore very interested in the talks the German government has with both Russia and Ukraine in order to come to a solution and we would appreciate it if you could keep us informed about these talks. And if we can contribute or assist, we are of course more than willing to do so.

15

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: donderdag 25 oktober 2018 10:40
Aan: 10.2e
Onderwerp: FW: Tomorrow's meeting at the premises of the Permanent Representation of the Federal Republic of Germany

Hallo 10.2.e

Morgen kom ik rond 10.10 uur aan in Brussel Zuid. Waar zullen we elkaar ontmoeten? Bij de Duitse PV of elders?

Groeten,

10.2e

Van: 10.2e @bmwi.bund.de
Verzonden: donderdag 25 oktober 2018 08:25
Aan: 10.2e @10.2.a ; 10.2e @10.2.a 10.2e @10.2.a
10.2e @10.2.a ; 10.2e @mzv.cz; 10.2e @10.2.a 10.2e @10.2.a
10.2e @10.2.a ; 10.2e @minbuza.nl; 10.2e @10.2.a
10.2e @10.2.a
CC: 10.2e @brue.auswaertiges-amt.de
Onderwerp: Tomorrow's meeting at the premises of the Permanent Representation of the Federal Republic of Germany

Dear colleagues,

thank you for your replies. I just would like to confirm our meeting on Friday 26 at 11:00 am at the premises of the Permanent Representation of the Federal Republic of Germany to the EU in Rue Jacques de Lalaing 8-14, 1040 Brussels. I want to remind you to bring your council badge, so that you can take your electronic devices with you. Otherwise you will be asked to lock them in the lockers at our entrance.

I am looking forward to discuss with you 10.2.a

Kind regards and looking forward to see you

10.2e

10.2.e

Federal Ministry for Economic Affairs and Energy
Scharnhorststraße 34-37
10115 Berlin
Germany
fon: +49 10.2e
E-Mail: 10.2e @bmwi.bund.de
Internet: <http://www.bmwi.de>

TER ADVISERING

Aan de Minister

Directoraat-generaal Klimaat
en Energie

Auteur

10.2e

T 07010.2e

10.2e@minez.nl

Datum

6 december 2018

Kenmerk

DGKE / 18312245

Bhm: 18312260

Kopie aan

10.2e

Bijlage(n)

1

nota

Voortgang motie-Van Ojik, Nord Stream 2

Parafenroute

DGETM

10.2e

E&T, plv. directeur

10.2e

DEIZ, directeur

10.2e

BBR

10.2e

Aanleiding

Minister Blok heeft bij de begrotingsbehandeling van BZ toegezegd de Kamer schriftelijk te informeren over de ontwikkeling inzake Nord Stream 2 (NS2), met in het bijzonder:

- i. de voortgang op de kabinetsreactie op de motie Van Ojik, waarin steun voor het trilateraal overleg (tussen OEK, FR en CIE) over de Oekraïense gastransit en de daaraan gekoppelde Duitse initiatieven is toegezegd; en
- ii. de ontwikkelingen omtrent de voorgestelde herziening van de EU gasrichtlijn (gezien koppeling in kabinetsreactie met nadere stappen zoals t.a.v. de EU gasrichtlijn mocht voornoemd trilateraal overleg niet tot succes leiden)
- iii. de dreigende VS sancties tegen bedrijven die betrokken zijn bij de aanleg van NS2.

Advies

- De brief zal worden afgestemd in de RDIA van 11 december a.s. Zowel u als stas zijn dan verhinderd. De brief komt vervolgens in de MR van vrijdag 14 december, om meteen daarna te worden verzonden.
- De huidige tekst van de brief gaat uit van ondertekening door minister BZ en u, wij hebben BZ meegegeven voorstander te zijn voor ondertekening van de brief mede namens u.
- Gaarne akkoord op tekst van de brief die conform de hierna geschetste lijn is opgesteld.

Kernpunten

- Ten gevolge van toenemende geopolitieke spanningen als gevolg van Russisch handelen, dreigende Amerikaanse sancties tegen Rusland, mogelijk direct gericht tegen NS2, groeit de politieke druk in binnen- en buitenland om het NLse standpunt inzake NS2 bij te stellen. Het onderwerp zal binnenkort op de Energieraad (AOB-punt) en waarschijnlijk op de Europese Raad (in relatie tot Azov-zee) aan de orde komen.

Ontvangen BBR

- Tijdens de BZ-begrotingsbehandeling werd door Kamerlid Sjoerdsma in de Tweede Kamer geopperd dat NS2 niet langer los kan worden gezien van agressieve Russische buitenlandpolitiek. Hij verzocht u om een brief over voortgang van de onderhandelingen over het behoud van de gastransit door Oekraïne. Deze dient voor 20 december aan de Tweede Kamer te worden verzonden.
- Voorstel is in de Kamerbrief te constateren dat:
 - een positieve uitkomst van het trilateraal overleg over de Oekraïense gastransit, gezien de stoeve voortgang, op korte termijn onzeker is, maar dat zowel DUI als de CIE daar nog vol op inzetten;
 - NL de inzet van DUI en CIE voor het behoud van een substantiële transit blijft steunen;
 - NL tegelijkertijd alternatieve posities verkent t.a.v. de herziening van de Europese gasrichtlijn.
- Door aan te geven dat we alternatieven verkennen, tonen we richting de Kamer bereid te zijn ons standpunt aan te passen indien nodig. Het OOS voorzitterschap heeft inmiddels aangegeven een eerder tekstvoorstel voor wijziging van de richtlijn voor te leggen aan de Juridische Dienst van de Raad. De tijd die dat kost kunnen we daarvoor gebruiken.
- Voor een eventuele koerswijziging t.a.v. de gasrichtlijn is afstemming met DUI noodzakelijk.

Toelichting

Voortgang trilaterale besprekingen Oekraïense gastransit:

- In reactie (1 juni 2018) op de breed gedragen motie Van Ojik heeft het kabinet aangegeven de Duitse inzet voor behoud van gastransit door Oekraïne te steunen. Dit moet worden bereikt via trilaterale onderhandelingen tussen OEK, RF en CIE. Mochten deze onderhandelingen niet tot succes leiden dan zal het kabinet zich beraden op nadere stappen, zoals het steunen van de herziening van de EU Gasrichtlijn.
- Eind 2019 loopt het huidige transitcontract af. Trilaterale besprekingen over de transit verlopen stroef.
- De Commissie (Commissaris Šefčovič) heeft alle partijen uitgenodigd voor overleg in Brussel op 11 december a.s. Gezien de meest recente ontwikkelingen tussen Rusland en Oekraïne zal dit overleg waarschijnlijk pas in januari plaatsvinden.
- Tijdens het overleg zal vooral worden ingegaan op de uitwerking van de meer technische details van een mogelijk nieuw transit contract en aanverwante zaken (bijv. aan de ontbundeling van Naftogaz).
- Inhoudelijke en meer politieke voortgang wordt pas verwacht nadat de verkiezingen in Oekraïne hebben plaatsgevonden (maart 2019).
- Recente ontwikkelingen in de Straat van Kertsj zullen het trilaterale overleg niet bevorderen.

Ontwikkeling op en toekomst van gasleveringszekerheid NL (en EU)

- NL gasproductie loopt terug door uitfasering Groningen en uitputting kleine velden. Dit heeft niet alleen gevolgen voor NL dat meer gas zal moeten importeren, maar ook voor de ons omringende landen, met name Duitsland, die voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van Nederlands gas. Zie hiervoor ook de bijgevoegde achtergrondnotitie.

- Ook elders in de Noordwest-Europa neemt de gasproductie af, terwijl de vraag voorlopig nog ongeveer gelijk blijft. Ook daardoor zal meer gas moeten worden geïmporteerd. Rusland is daarvoor de meest aangewezen bron want de Noorse productie kan niet of nauwelijks worden verhoogd en LNG is qua prijs maar beperkt concurrerend.
- Toenemende import van gas uit RF vergroot Europese afhankelijkheid maar omgekeerd ook de afhankelijkheid van Rusland (70% exportinkomsten RF zijn afkomstig uit verkoop olie en gas, goed voor ca. 50% van het federale budget). In de VS bestaat zorg over het vermeende monopolie van Rusland op de Europese energiemarkt.
- Als er eind 2019 geen nieuw transitcontract is en NS2 niet operationeel is, ontstaan risico's voor de leveringszekerheid in Oost-Europa.

Geopolitieke situatie

- VS sancties tegen NS2 zijn volgens VS-Treasury aanstaande (mogelijk al in december). Daarnaast worden er sancties verwacht tegen de RF energie- en financiële sector, die een grote impact op EU-bedrijven kunnen hebben.
- NS2 versterkt volgens de VS de Europese afhankelijkheid van Russisch gas en destabiliseert Oekraïne, als gevolg van wegvallende aanzienlijke gastransit inkomsten. NS2 wordt in Washington niet los gezien van bredere handels-/veiligheids- en Ruslanddiscussies (incl. de 2% discussie en de tarievenkwestie). NS2 is daarmee voor de VS primair een geopolitiek project.
- De VS heeft ook economische belangen, aangezien het graag de EU gasmarkt wil bedienen met (duurder) LNG.
- De huidige positie kost NL richting de VS het nodige politieke kapitaal. De eventuele heroverweging van ons standpunt t.a.v. de herziening van de EU gasrichtlijn zal weinig effect hebben op de onvrede over de neutrale positie van NL of op de opstelling van de VS. VS heeft slechts één doel: blokkeren van de aanleg van NS2.
- Verwachting is dat sancties tegen NS2 de trans-Atlantische eenheid verder onder druk zullen zetten en ook binnen de EU kan dit leiden tot verdeeldheid o.a. als het gaat over een gezamenlijk EU reactie richting de VS.
- 10.2.a

Ontwikkelingen aanleg Nord Stream 2

- Inmiddels is ruim 300 km van NS2 aangelegd. EU-financiers (verantwoordelijk voor de helft van de totale projectomvang) hebben 70% van hun financiële verplichtingen voldaan en zullen naar verwachting in het eerste kwartaal van 2019 aan vrijwel al hun contractuele verplichtingen hebben voldaan.
- Vergunningen zijn inmiddels verleend, met uitzondering van Denemarken, dat een wet heeft die het mogelijk maken om dergelijke pijpleidingen te toetsen op buitenlandpolitieke of veiligheidsaspecten. De aanvraag hangt nog steeds, vergunning wordt niet snel voorzien. Een tracé-aanpassing (buiten de DK-territoriale wateren) is in voorbereiding.

- Zowel EU-financiers (incl. Shell) als EU-uitvoerders (incl. Allseas, Boskalis en Van Oord) zullen zich bij afkondiging VS sancties terugtrekken uit NS2 maar kunnen waarschijnlijk worden vervangen door Gazprom en Chinese uitvoerders. Het is dan ook aannemelijk dat NS2 ook met sancties zal worden aangelegd.
- Eventuele voorlegging aanvraag Exportkredietverzekering NS2 is op zijn vroegst zomer 2019 te verwachten.

Herziening Europese Gasrichtlijn

- CIE heeft 8 november 2017 een voorstel tot aanpassing van de gasrichtlijn uitgebracht, waarmee Europese energieregelgeving ook van toepassing kan worden op alle gaspijpleidingen uit derde landen door de definitie van "interconnectoren" in de richtlijn uit te breiden naar pijpleidingen met derde landen i.p.v. enkel de verbindingen tussen lidstaten. Dit voorstel creëert daarmee ook een bevoegdheid voor exclusief extern optreden van de Unie. De CIE tracht met herziening van de gasrichtlijn grip te krijgen op de voorwaarden waaronder RF via NS2 gas kan leveren aan de EU.
- NL positie is uiteengezet in BNC fiche en herhaald in de kabinetsreactie naar aanleiding van de motie Van Ojik. Bezwaren zijn voornamelijk:
 - Het creëren van extraterritoriale effecten van de in de EU geldende regels op energieterrein in derde landen;
 - Het ontstaan van een exclusieve externe bevoegdheid voor de Unie met betrekking tot interconnectoren met derde landen. Dit is onwenselijk, energiebeleid is in beginsel een gedeelde bevoegdheid;
 - De herziening van de gasrichtlijn is een generieke oplossing voor een individuele casus (NS2);
 - Het confronteren van (private) investeerders in reeds bestaande en in voorbereiding zijnde pijpleidingen met derde landen met nieuwe spelregels hetgeen hun business case kan aantasten.
- De aanpassing van de gasrichtlijn zou direct kunnen doorwerken naar de elektriciteitsmarkt (met meer haken en ogen), en precedentwerking Over herziening Europese Gasrichtlijn wordt nog onderhandeld in Brussel.
- OP 12 november is op RWG-niveau een door NL ingebrachte alternatief voor een minder vergaand voorstel besproken. Hiervoor was op dat moment niet voldoende belangstelling om de huidige tekst te vervangen. 10.2.a [REDACTED]
- Sindsdien heeft OOS geen vervolgstappen meer gezet voor verdere bespreking op RWG niveau maar wel onderhands het idee van een aanvullend juridisch advies van de Juridische Dienst van de Raad over o.a. de reikwijdte geopperd.
- OOS heeft de gasrichtlijn geagendeerd als AOB voor de Energieraad van 19/12 a.s.; dit agendapunt zal hoogstwaarschijnlijk door voorstanders worden aangegrepen om te bepleiten dat op zo kort mogelijk termijn een Raadspositie conform het oorspronkelijke Commissievoorstel wordt vastgesteld. Iets dat aanstaande ROE-voorzitterschap zal accommoderen.

- Herziening van de richtlijn zal aanleg van NS2 naar verwachting niet kunnen blokkeren, doordat eventueel voldaan kan worden aan de voorwaarden (unbundling, tarifiering en third party access).

Kenmerk
DGKE / 18312245

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: vrijdag 14 december 2018 10:26
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: RE: Gas Directive at Energy Council
Bijlagen: Bericht Ambassade Berlijn 131218.docx; 4.1a 2SPT AOB Gasrichtlijn - WH v2.doc; Gesprek 10.2e .docx; Factsheet - Gasrichtlijn ER 191218.doc

Beste 10.2e

Hierbij een notitie voor het (eventuele) gesprek met 10.2e alsmede achtergrondinformatie. Daarbij ook een gisteren ontvangen rapport van de Ambassade Berlijn over een gesprek dat zijn in DUI hebben gevoerd over NS 2 en de gasrichtlijn.

Is overigens al bekend of en wanneer het gesprek met 10.2e plaatsvindt?

Groeten,

10.2e

Van 10.2e)
Verzonden: donderdag 13 december 2018 13:20
Aan: Secretariaat DG ETM
CC: 10.2e
Onderwerp: Fwd: Gas Directive at Energy Council

Graag telefoonafpraak plannen. Voorbereiding door 10.2e

Dank ¹⁰

Begin doorgestuurd bericht:

Van: 10.2e <10.2e@bmwi.bund.de>
Datum: 13 december 2018 om 13:15:12 CET
Aan: <10.2e@minez.nl>
Onderwerp: Gas Directive at Energy Council

Dear Mr. 10.2e

Mr 10.2e would like to talk to you about the Gas Directive.

I could offer the following slots for a telephone call.

- 14th of December at 3:30 pm
- 17th of December at 11:00 am
- 17th of December at 4:00 pm

Would one of these slots be possible for you?

Kind regards,

10.2e

10.2e

10.2e

10.2e

Directorate General II – Energy policy department

Federal Ministry of Economic Affairs and Energy

Scharnhorststr. 34 - 37, 10115 Berlin

Tel: +49 10.2e

Fax: +49 10.2e

E-Mail: <mailto:10.2e@bmwi.bund.de>

Internet: www.bmwi.bund.de

The protection of your data is important to us. You can find out more about how your personal data are handled by the Federal Ministry for Economic Affairs and Energy in the data protection statement at www.bmwi.de/privacy-policy.

Herziening Gasrichtlijn

- ⇒ *Op verzoek van lidstaten die voorstander zijn van de herziening van de gasrichtlijn heeft het voorzitterschap dit onderwerp geagendeerd als AOB. Het voorzitterschap zal naar verwachting een update geven over de voortgang van de onderhandelingen. De lidstaten die hebben aangedrongen op agendering willen dat zo spoedig mogelijk een algemene oriëntatie wordt vastgesteld waarbij het voorstel van de Commissie zo veel mogelijk wordt gevolgd en zullen dat naar verwachting in hun interventies benadrukken, net zoals de Commissie.*
- ⇒ *In EU verband is er sprake van grote verdeeldheid. 10.2.a*
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
- ⇒ *Door NL (medio oktober) en meest recent door het voorzitterschap (eind november) zijn alternatieven voorgesteld. Tot op heden hebben deze een weinig positief onthaal gekregen, maar het blijft de moeite waard deze route verder te verkennen.*
- ⇒ *De olifant in de kamer bij de herziening van de gasrichtlijn is Nord Stream 2. De lidstaten die het Commissievoorstel steunen zijn tegen de aanleg van Nord Stream 2. Dit vanwege mogelijke negatieve effecten voor Oekraïne (verlies transit inkomsten) en omdat NS2 de EU-afhankelijkheid van Russisch gas zou kunnen vergroten. Dit laatste is echter twijfelachtig want de EU-gasvraag verandert niet door NS2, wel kunnen de gasstromen anders gaan lopen..*
- ⇒ *Ook de VS heeft zich in deze discussie gemengd met de aankondiging dat er mogelijk sancties worden ingesteld tegen bedrijven die zijn betrokken bij Nord Stream 2 en met een non-paper waarin Europese landen wordt opgeroepen de aanleg van Nord Stream 2 te veroordelen en te blokkeren.*

Spreekpunten [ACTIEF]

- The Netherlands remains to have doubts about the amendment of the Gas Directive as proposed by the Commission. As we have indicated on previous occasions this dossier is not mature enough to move to a general approach. We are however willing to engage constructively in the discussions to see whether there is a compromise possible that meets our concerns.
- With regard to the proposal from the Commission, we question the shift of competences from the Member States to the Union and we are of the opinion that third countries should have the same rights as Member States when it comes to the governance of their energy production, their energy sector and the general structure of their energy supply.
- Moreover we feel that the amendment might have a negative impact on the EU investment climate by suddenly changing the rules of the game also for existing pipelines with third countries.
- In order to overcome this we have suggested an alternative approach at the working party level, building on the following principles:
 1. Develop a new regulatory framework that would allow the Union to apply a system to test the equivalence of the regulatory framework in the third country concerned with the Union energy legislation, with the following elements of the acquis: transparency with regard to general conditions and tariffs, access rules, and overall governance with regard to the cross border energy connection.
 2. Delegate the power to adopt the necessary decisions regarding equivalence to the Council.

3. Grandfather fully the current legal regimes applicable to existing cross border energy connections with third countries at the date of adoption of the new regulatory framework.
- The Netherlands is willing to engage constructively in the discussions at working party level and would welcome a version of the text that incorporates these principles. The Netherlands is of the opinion that it has merits to develop this further, while it can also be combined with recent suggestions from the Presidency.
 - I hope our suggestions will be considered seriously and we stand ready to work with you on an acceptable outcome for all.

Spreekpunten [PASSIEF]

Nord Stream 2

- When it comes to Nord Stream 2 the Netherlands takes a neutral position. We do however acknowledge the geopolitical character of the project and we understand the concerns some of the Member States have.
- But in our perspective Nord Stream 2 is essentially an international project with involvement of the European private sector.
- We are aware of the geopolitical context in which this proposal was made and as indicated before, we support Germany and the European Commission in their efforts to secure the Ukrainian gas transit through facilitating trilateral talks between Russia, Ukraine and the Commission.

Nord Stream 2 in relatie tot ontwikkelingen in Noordwest-Europa

- We should also take into account that the gas production in Northwest Europe and in particular in the Netherlands is declining rapidly while demand remains more or less the same. So alternatives need to be sought.
- To illustrate this: the Dutch gas production has declined from 85 bcm in 2013 to 42 bcm in 2017. And it will decline further to 10 bcm in 2030.

Advies Council Legal Service

- There is one other issue the Netherlands would like to raise. We would like to propose to the Presidency that they request the opinion of the Council Legal Service on the implications of the proposed amendment of the Gas Directive for Gas Regulation 994/2010 and the different network codes and guidelines.

Sancties VS

- As regards the possibility of sanctions of the US against companies involved in Nord Stream 2, we follow the developments closely but await further decisions by the US.
- Furthermore the Netherlands is concerned about the proposed extraterritorial application of some of the US sanction proposals that are discussed at the moments
- In case the US should decide to come forward with sanctions we are of the opinion that the Union and more in particular the Commission, should take stance against these sanctions.

Aan: 10.2e 10.2e
Cc: 10.2e
Van: 10.2e directie Elektriciteit
Datum: 13 december 2018
Onderwerp: gesprek met 10.2e 10.2e (Duitsland) over de gasrichtlijn

De Duitse 10.2e 10.2.e heeft gevraagd om een (telefonisch) gesprek met u, dit in aanloop naar de Energieraad van 19 december a.s. waar gesproken zal worden over de herziening van de gasrichtlijn met het oog op pijpleidingen met derde landen. Navraag bij mijn Duitse collega geeft aan dat 10.2.e het volgende beoogt met het gesprek:

10.2.a

In het gesprek kunt u het volgende naar voren brengen:

- NL heeft en houdt bezwaren tegen de voorgestelde wijziging van de gasrichtlijn. Dit betreft onder meer de verschuiving van bevoegdheden van de lidstaten naar de Commissie.
- NL onderkent ook dat de discussie over de gasrichtlijn niet los kan worden gezien van de discussie over Nord Stream 2.
- NL maakt zich zorgen over de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2 en de mogelijke gevolgen van Nord Stream 2 voor Oekraïne. Deze zorgen zijn in de laatste weken toegenomen als gevolg van de toegenomen spanningen tussen Rusland en Oekraïne. Daardoor neemt vanuit de NL politiek de roep toe om alsnog steun te geven aan de wijziging van de gasrichtlijn.
- In reactie daarop heeft het Nederlandse kabinet laten weten blijvend steun te geven aan de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van de gastransit door Oekraïne.
- Tevens heeft het Nederlandse kabinet aangegeven met gelijkgezinde landen mogelijke compromissen ten aanzien van de wijziging van de gasrichtlijn te willen verkennen. NL heeft daartoe reeds voorstellen gedaan.
- Het voornemen is om dit tijdens de Energieraad naar voren te brengen. We zullen dus aangegeven dat we bezwaren hebben tegen de wijziging, maar ook dat we bereid zijn om met gelijkgezinde landen op zoek te willen naar een compromis. NL heeft daarvoor reeds voorstellen gedaan die ook met DUI zijn gedeeld en hopelijk dat DUI die steunen.
- Verder blijft het voor NL van groot belang dat al het mogelijk wordt gedaan om alsnog tot een nieuw transitcontract te komen voor de periode na 2019. Nederland is dan ook bereid om waar nodig steun te geven aan de inspanningen van DUI en de Europese Commissie om betrokken partijen zover te krijgen.

Ter achtergrond informatie zijn verder bijgevoegd het factsheet en de spreekpunten die zijn opgesteld voor de Energieraad.

Verder kunt u in het gesprek met 10.2.e nog even ingaan op Buiten reikwijdte

[Redacted content]

Herziening Gasrichtlijn

Inleiding & Context

- Gazprom heeft in de zomer van 2015 bekend gemaakt dat de Nord Stream gaspijpleiding, die loopt van Rusland via de Baltische Zee naar Europa, zal worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen. Die komen naast de twee bestaande leidingen te liggen waarmee de capaciteit wordt verdubbeld van 55 miljard m³/jaar naar 110 miljard m³/jaar. De motivatie hiervoor is dat de gasproductie in Noordwest-Europa de komende jaren sterk daalt, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, Denemarken en het VK en op termijn ook in Noorwegen, terwijl de vraag min of meer gelijk blijft. Uitbreiding van Nord Stream zou de liquiditeit van de Noordwest-Europese gasmarkt doen stijgen.
- De aanleg van Nord Stream 2 kan invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland doordat gasstromen die thans door Oekraïne lopen worden verlegd naar Nord Stream 2. Deze transitfunctie voor gas is niet alleen een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, Slowakije en in minder mate Tsjechië en Polen, maar ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. Het omzeilen van Oekraïne heeft ook geopolitieke consequenties: het vergroot de macht van Rusland in relatie tot Oekraïne. Om deze redenen maken voornoemde landen bezwaar tegen de aanleg van Nord Stream 2 en hebben zij de Europese Commissie verzocht om in te grijpen en de aanleg tegen te houden. Daar staat evenwel tegenover dat ook Oekraïne, net als Polen c.s., bezig is met het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas en het diversifiëren van de aanvoermogelijkheden.
- In reactie op dit verzoek heeft de Commissie in juni 2017 de Raad om een mandaat gevraagd om met Rusland te gaan onderhandelen over op Nord Stream 2 van toepassing zijnde voorwaarden en condities. Omdat deze mandaataanvraag een zeer negatieve reactie kreeg van de Juridische Dienst van de Raad heeft de Commissie eind 2017 een meer generieke herziening van de aardgasrichtlijn voorgesteld waarmee voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen een zelfde wettelijk regime moet gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de Unie. Nederland is tegen dit voorstel, dit is vastgelegd in het desbetreffende BNC-fiche.
- In reactie (1 juni 2018) op de breed gedragen motie Van Ojik heeft het kabinet aangegeven geen reden te zien om de wijziging van de gasrichtlijn alsnog te steunen. Wel wil het kabinet zich via steun aan de daartoe in gang gezette initiatieven van Duitsland en de Commissie inzetten voor gecontinueerde transit door Oekraïne (ook na 2019 als het huidige transitcontract afloopt).
- Tijdens de BZ-begrotingsbehandeling eind november kwam deze inzet opnieuw aan de orde in reactie op nieuw Russisch handelen en dreigende Amerikaanse sancties tegen Rusland en bij Nord Stream 2 betrokken bedrijven. In reactie daarop heeft het kabinet aangegeven blijvende steun aan de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne van groot belang te vinden. Daarnaast heeft het kabinet voor wat betreft de herziening van de gasrichtlijn aangegeven met gelijkgezinde landen mogelijke compromissen te willen/zullen verkennen.
- Het kabinet constateert daarbij dat de onderhandelingen over het Oekraïense gastransit complex zijn en een constructieve houding vereisen van alle betrokken partijen. De toenemende spanningen tussen Oekraïne en Rusland, compliceren het onderhandelingsproces. Verder geeft het kabinet zich rekenschap van de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2, maar ook van de wederzijdse afhankelijkheid: Europa is afhankelijk van Russisch gas en Rusland is afhankelijk van inkomsten uit export van gas naar Europa.
- De VS zijn voornemens sancties af te kondigen tegen bedrijven die betrokken zijn bij Nord Stream 2 om zo de aanleg tegen te houden. Ook Nederlandse bedrijven **10.2.g**) kunnen hiermee te maken krijgen, maar het kabinet wil hier niet op vooruitlopen.
Het is overigens niet de verwachting dat de sancties de aanleg zullen dwarsbomen. Ook zal de herziening van de gasrichtlijn, als voorgesteld door de Commissie, de VS niet op andere gedachten brengen.

Nederlandse inzet

Nederland heeft de volgende bezwaren tegen het voorstel van de Commissie:

- dat de Unie daarmee exclusief bevoegd wordt om te onderhandelen over voorwaarden voor gasleidingen met landen van buiten de EU;

- dat de EU een onderscheid maakt tussen landen en vormen van gastransport (pijpleiding vs. LNG), iets dat op bezwaren kan stuiten van de WTO;
- dat de doelpalen worden verzet tijdens de wedstrijd en de EU zich onbetrouwbaar toont richting private investeerders;
- dat de EU daarmee zijn regels oplegt aan derde landen. Dit kan tot conflict of law leiden binnen derde landen en ontzegt die landen het recht om zelf te bepalen hoe zij hun energiesysteem inrichten en hun energiebronnen exploiteren (een recht dat EU-lidstaten wel hebben (artikel 194, lid 2, VWEU));
- dat via een generieke oplossing (aanpassing EU energie wetgeving) wordt getracht een specifieke discussie (Nord Stream 2) te beslechten.

Wat betreft Nord Stream 2 stelt Nederland zich neutraal op. Het is een project van, voor en door de markt dat mede inspeelt op de dalende gasproductie in Noordwest-Europa en meer in het bijzonder in Nederland. Dat is iets dat vooral voor Duitsland van belang is aangezien Duitsland voor 1/3 van zijn gasvoorziening, oftewel voor 30 miljard m³, afhankelijk is van Nederland. Maar ook voor Nederland is dit van belang gezien de terugloop van de gaswinning uit kleine velden en de beoogde afbouw van de gaswinning uit Groningen. Om deze afbouw mogelijk te maken zal er meer hoogcalorisch gas moeten worden geïmporteerd (laagcalorisch gas is elders niet te krijgen), bijvoorbeeld voor de nieuwe stikstofinstallatie maar ook voor industrie die wordt omgezet van laagcalorisch naar hoogcalorisch gas. Als veruit de grootste gasproducent is Rusland daarbij een voor de hand liggende bron.

Nederland geeft zich wel rekenschap van de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2 en is zich er van bewust dat Nord Stream 2 negatieve effecten kan hebben voor Oekraïne. Het huidige contract voor de transit van Russisch gas door Oekraïne loopt eind 2019 af en een verlenging is voorlopig niet in zicht. Indien op termijn de transit stromen worden verlegd naar Nord Stream 2 (en Turkish Stream) dreigt Oekraïne op jaarbasis ca. \$ 3 miljard aan inkosten kwijt te raken. Nederland steunt daarom de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van gasdoorvoer door Oekraïne.

Krachtenveld EU

- 10.2.a [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted] Gezien de reactie van het kabinet op de motie Van Ojik is de uitkomst van deze gesprekken ook voor Nederland van belang.
- In EU verband is er sprake van grote verdeeldheid. 10.2.a [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
- Nederland heeft medio oktober 2018 een alternatief voor de wijziging van de gasrichtlijn voorgesteld, waarin er geen verschuiving van bevoegdheden naar de Unie plaatsvindt. Dit alternatief kon op interesse rekenen van een aantal, maar niet erg veel, lidstaten. Het waren met name lidstaten die toch al kritisch staan ten opzicht van het Commissie voorstel die aangaven hier met interesse naar te gaan kijken.
- Door het Oostenrijks voorzitterschap is eind november een REV2 van de herziening van de gasrichtlijn voorgesteld. 10.2.a [redacted]
[redacted]
[redacted]

Krachtenveld Tweede Kamer

Een groot deel van de Tweede Kamer maakt zich zorgen over de mogelijke gevolgen van Nord Stream 2 voor Oekraïne (wegvallen transit inkomsten) en is verder van mening dat daardoor de Europese/Nederlandse afhankelijkheid van Russisch gas en van Rusland toeneemt. Om die reden heeft de Tweede Kamer met de motie Van Ojik het kabinet opgeroepen de herziening van de gasrichtlijn alsnog te steunen zonder dat de Nederlandse energievoorzieningszekerheid in gevaar komt.

Tijdens de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken van 15 november jl. heeft de Tweede Kamer gevraagd naar de voortgang van het trilateraal overleg tussen Oekraïne, Rusland en de Europese Commissie over het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne na afloop van het huidige contract tussen Naftogaz (Oekraïne) en Gazprom (Rusland) eind 2019. In reactie daarop heeft het kabinet (Minister BZ en Minister EZK) een brief gestuurd aan de Tweede Kamer met daarin het volgende:

- De onderhandelingen over de Oekraïense gastransit zijn complex en vereisen een constructieve houding van alle betrokken partijen. De toenemende spanningen tussen Oekraïne en Rusland, compliceren het onderhandelingsproces.
- Het kabinet acht blijvende steun aan de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne van groot belang.
- Het kabinet geeft zich rekenschap van de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2, alsmede van de wederzijdse afhankelijkheid: Europa is afhankelijk van Russisch gas en Rusland is afhankelijk van inkomsten uit export van gas naar Europa.
- Het kabinet realiseert zich dat er in VS discussie is over sancties tegen Nord Stream 2. Hier kan niet op vooruit worden gelopen.
- Mede in het licht van het belang van het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne, blijft Nederland samen optrekken met Duitsland en de Europese Commissie. Tevens zal de minister van Economische Zaken en Klimaat met gelijkgezinde landen mogelijke compromissen ten aanzien van de herziening van de Europese gasrichtlijn verkennen.

10.2e

directie Elektriciteit

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: maandag 17 december 2018 14:00
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Call between Mr. 10.2.e and Mr. 10.2.e - Gas Directive at the Energy Council
Bijlagen: Spreekpunten voor overleg met DG 10.2.e.docx

10.2.e

Hierbij wat (Engelstalige) gesprekspunten voor het overleg met 10.2.e Punten gaan zowel in op de gasrichtlijn en Nord Stream 2 als op Buiten reikwijdte.

Groeten,

10.2e

Van: 10.2e Namens 10.2e
Verzonden: vrijdag 14 december 2018 13:57
Aan: 10.2e
Onderwerp: FW: Call between Mr. Gaastra and Mr. 10.2.e - Gas Directive at the Energy Council

Spreekpunten voor overleg met ^{10.2.e} 10.2.e – 17 december 2018Gas Directive / Nord Stream 2

- The Netherlands still has problems with the amendment of the Gas Directive as proposed by the Commission. In particular with the shift of competences from the Member States to the Union.
- However, we acknowledge that the discussion on the Gas Directive is linked with the North Stream 2 discussion.
- We are concerned about the geopolitical aspects of Nord Stream 2 and the consequences it might have for Ukraine. Our concerns have increased during the past weeks following the increased tensions between Russia and Ukraine. This has led to increased pressure from the Dutch Parliament to support the amendment of the Gas Directive.
- In reaction to this my Minister has indicated to continue his support for the activities of Germany and the European Commission to come to a new transit agreement between Russia and Ukraine. This remains very important for us.
- He has however also indicated that he wants to investigate together with likeminded countries if a compromise on the Gas Directive is possible. We have already made some proposals in this direction.
- We plan to bring this up in the Energy Council. So we will indicate that we still have problems with the proposed amendment but that we are willing to try to find a compromise together with likeminded countries, thereby referring to the proposals we have already made. Proposals that by the way have been shared with Germany.
- This brings me to the following questions:
 - What position will Germany take in Energy Council?
 - Are you going to ask the Presidency for an opinion of the Council Legal Service on the implications of the proposed amendment of

- Will you make reference to the trilateral talks between Russia, Ukraine and the Commission?
- Is Germany in a position to support the proposals we have made?

1. Develop a new regulatory framework that would allow the Union to apply a system to test the equivalence of the regulatory framework in the third country concerned with the Union energy legislation, with the following elements of the *acquis*: transparency with regard to general conditions and tariffs, access rules, and overall governance with regard to the cross border energy connection.
2. Delegate the power to adopt the necessary decisions regarding equivalence to the Council.
3. Grandfather fully the current legal regimes applicable to existing cross border energy connections with third countries at the date of adoption of the new regulatory framework.]

- There is one other thing I would like to discuss with you and that is

Buiten reikw

- Buiten reikwijdte
 - -
 - -
 - -
 -
 -
 -
 -
 -
 -
 -
 - -
 -
 -
 -
 -
 -
 - Buiten reikwijdte
 -
 -
 -
 -
 -
 -
 - -
 -
 -
 - -
 -
 -

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: maandag 17 december 2018 17:07
Aan: 10.2e
CC: 10.2e)
Onderwerp: Overleg met Duitse 10.2e 10.2.e

Allen,

Zojuist heeft 10.2e gesproken met zijn Duitse collega 10.2e (BMW) over de herziening van de Gasrichtlijn en NS2. Dit met het oog op de aanstaande Energieraad. In dit overleg, dat plaatsvond op verzoek van Herdan, kwam het volgende aan de orde:

- De Nederlandse positie t.a.v. de Gasrichtlijn. Sandor heeft aangegeven dat wij nog steeds bezwaren hebben tegen het voorstel van de Commissie maar dat de druk toeneemt, met name vanuit het Parlement, om deze te laten varen. Daarbij heeft hij tevens aangegeven dat het kabinet in antwoord op deze druk heeft aangegeven de inspanningen van DUI en Commissie om tot een nieuw transitcontract tussen Oekraïne en Rusland te komen te blijven steunen. Daarnaast heeft het kabinet aangegeven met gelijkgezinde landen te willen werken aan een compromis voor wat betreft de gasrichtlijn.
- 10.2e gaf aan dat 10.2.a

Verder nog het volgende:

- Altmaier gaat niet naar de Energieraad, 10.2.e wel.
- 10.2.a

Groeten,

10.2e

TER INFORMATIE

Aan
de Directeur-generaal Energie en Klimaat i.o.

*DG Gaasheu is nuel gegaan!
PV heeft waargenomen*

Directie Europese en
Internationale Zaken

Auteur

10.2e

T 070 10.2e

10.2e

@minez.nl

Datum

12 december 2018

Kenmerk

DEIZ / 18316420

nota

Raadsdossier Energieraad 19 december 2018

Kopie aan

10.2e

Bijlage(n)

1

Parafenroute

Wvd. MT-lid E i.o.

10.2e

dir. DEIZ

10.2e

Aanleiding

Op 19 december a.s. neemt u deel aan de Energieraad in Brussel. Bijgevoegd treft u het dossier voor de Raad met daarin uw programma, delegatie, spreekteksten en factsheets.

Advies

U kunt kennis nemen van het dossier.

Kernpunten

Agenda Raad en bilateralen

- Op de agenda van de Raad staan een drietal agendapunten:
 - Voortgang Winterpakket
 - Langetermijnstrategie klimaat
 - Connecting Europe Facility (CEF) verordening
- Daarnaast zijn zes diverspunten aan de agenda toegevoegd:
 - Herziening van de gasrichtlijn
 - Follow-up van de Hydrogen Initiative
 - De staat van marine energie
 - De DG-verkiezing van IRENA
 - Werkprogramma van het inkomend voorzitterschap
 - Recente ontwikkelingen op het gebied van externe energie relaties.
- Met uitzondering van de laatste twee diverspunten vindt u voor de agenda- en diverspunten factsheets en waar nodig spreekteksten in uw dossier.
- Binnen deze onderwerpen gaat bijzondere aandacht uit naar de voortgang van het Winterpakket, de langetermijnstrategie klimaat en de herziening van de gasrichtlijn.

Ontvangen BBR

Inhoudsopgave

Programma/logistiek/uitnodiging

- Programma incl. adressen/telefoonnummers/hotelreservering
- Uitnodiging Energieraad
- Aanwezigheidslijst HoDs

Agendapunten Energieraad

- Vaststelling agenda + A-puntenlijst (wetgevend en niet-wetgevend)
- Marktontwerp
 - Verordening elektriciteit
 - Richtlijn elektriciteit
- Connecting Europe Facility
- EU-langetermijnstrategie voor klimaat

Diversenpunten

- Herziening Gasrichtlijn
- Follow-up Hydrogen Initiative
- European Leadership in Renewables with a focus on Ocean Energy
- Recente ontwikkeling in externe energierelaties (anhoren)
- DG-verkiezing IRENA
- Werkprogramma Voorzitterschap

Lunchsessie

Achtergrondinformatie

- Geannoteerde agenda Energieraad d.d. 19 december 2018
- Beantwoording schriftelijk Energieraad d.d. 19 december 2018
- Verslag Informele Energieraad d.d. 18 september 2018

Herziening Gasrichtlijn

- ⇒ *Op verzoek van lidstaten die voorstander zijn van de herziening van de gasrichtlijn heeft het voorzitterschap dit onderwerp geagendeerd als AOB. Het voorzitterschap zal naar verwachting een update geven over de voortgang van de onderhandelingen. De lidstaten die hebben aangedrongen op agendering willen dat zo spoedig mogelijk een algemene oriëntatie wordt vastgesteld waarbij het voorstel van de Commissie zo veel mogelijk wordt gevolgd en zullen dat naar verwachting in hun interventies benadrukken, net zoals de Commissie.*
- ⇒ *In EU verband is er sprake van grote verdeeldheid.* 10.2.a

10.2.a

- ⇒ *Door NL (medio oktober) en meest recent door het voorzitterschap (eind november) zijn alternatieven voorgesteld. Tot op heden hebben deze een weinig positief onthaal gekregen, maar het blijft de moeite waard deze route verder te verkennen.*
- ⇒ *De olifant in de kamer bij de herziening van de gasrichtlijn is Nord Stream 2. De lidstaten die het Commissievoorstel steunen zijn tegen de aanleg van Nord Stream 2. Dit vanwege mogelijke negatieve effecten voor Oekraïne (verlies transit inkomsten) en omdat NS2 de EU-afhankelijkheid van Russisch gas zou kunnen vergroten. Dit laatste is echter twijfelachtig want de EU-gasvraag verandert niet door NS2, wel kunnen de gasstromen anders gaan lopen..*
- ⇒ *Ook de VS heeft zich in deze discussie gemengd met de aankondiging dat er mogelijk sancties worden ingesteld tegen bedrijven die zijn betrokken bij Nord Stream 2 en met een non-paper waarin Europese landen wordt opgeroepen de aanleg van Nord Stream 2 te veroordelen en te blokkeren.*

Spreekpunten [ACTIEF]

- The Netherlands fully supports the position expressed by Germany. Also the Netherlands remains to have doubts about the amendment of the Gas Directive as proposed by the Commission. We are however willing to see whether there is a compromise possible.
- With regard to the proposal from the Commission, we question the shift of competences from the Member States to the Union and we are of the opinion that third countries should have the same rights as Member States when it comes to the governance of their energy production, their energy sector and the general structure of their energy supply.
- Moreover we feel that the amendment might have a negative impact on the EU investment climate by suddenly changing the rules of the game also for existing pipelines with third countries.
- In order to overcome this, we have suggested an alternative approach at the working party level, building on the following principles:
 - Firstly, develop a new regulatory framework that would allow the Union to apply a system to test the equivalence of the regulatory framework third countries with the Union energy legislation.
 - Secondly, delegate the power to adopt the necessary decisions regarding equivalence to the Council.
 - Thirdly, grandfather fully the current legal regimes applicable to existing cross border energy connections with third countries.
- The Netherlands is of the opinion that it has merits to develop this further, which can be combined with recent suggestions from the Presidency.
- I hope our suggestions will be considered seriously and we are ready to work constructively with you on an acceptable outcome for all.

Herziening Gasrichtlijn

Inleiding & Context

- Gazprom heeft in de zomer van 2015 bekend gemaakt dat de Nord Stream gaspijpleiding, die loopt van Rusland via de Baltische Zee naar Europa, zal worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen. Die komen naast de twee bestaande leidingen te liggen waarmee de capaciteit wordt verdubbeld van 55 miljard m³/jaar naar 110 miljard m³/jaar. De motivatie hiervoor is dat de gasproductie in Noordwest-Europa de komende jaren sterk daalt, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, Denemarken en het VK en op termijn ook in Noorwegen, terwijl de vraag min of meer gelijk blijft. Uitbreiding van Nord Stream zou de liquiditeit van de Noordwest-Europese gasmarkt doen stijgen.
 - De aanleg van Nord Stream 2 kan invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland doordat gasstromen die thans door Oekraïne lopen worden verlegd naar Nord Stream 2. Deze transitfunctie voor gas is niet alleen een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, Slowakije en in minder mate Tsjechië en Polen, maar ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. Het omzeilen van Oekraïne heeft ook geopolitieke consequenties: het vergroot de macht van Rusland in relatie tot Oekraïne. Om deze redenen maken voornoemde landen bezwaar tegen de aanleg van Nord Stream 2 en hebben zij de Europese Commissie verzocht om in te grijpen en de aanleg tegen te houden. Daar staat evenwel tegenover dat ook Oekraïne, net als Polen c.s., bezig is met het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas en het diversifiëren van de aanvoermogelijkheden.
 - In reactie op dit verzoek heeft de Commissie in juni 2017 de Raad om een mandaat gevraagd om met Rusland te gaan onderhandelen over op Nord Stream 2 van toepassing zijnde voorwaarden en condities. Omdat deze mandaataanvraag een zeer negatieve reactie kreeg van de Juridische Dienst van de Raad heeft de Commissie eind 2017 een meer generieke herziening van de aardgasrichtlijn voorgesteld waarmee voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen een zelfde wettelijk regime moet gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de Unie. Nederland is tegen dit voorstel, dit is vastgelegd in het desbetreffende BNC-fiche.
 - In reactie (1 juni 2018) op de breed gedragen motie Van Ojik heeft het kabinet aangegeven geen reden te zien om de wijziging van de gasrichtlijn alsnog te steunen. Wel wil het kabinet zich via steun aan de daartoe in gang gezette initiatieven van Duitsland en de Commissie inzetten voor gecontinueerde transit door Oekraïne (ook na 2019 als het huidige transitcontract afloopt).
 - Tijdens de BZ-begrotingsbehandeling eind november kwam deze inzet opnieuw aan de orde in reactie op nieuw Russisch handelen en dreigende Amerikaanse sancties tegen Rusland en bij Nord Stream 2 betrokken bedrijven. In reactie daarop heeft het kabinet aangegeven blijvende steun aan de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne van groot belang te vinden. Daarnaast heeft het kabinet voor wat betreft de herziening van de gasrichtlijn aangegeven met gelijkgezinde landen mogelijke compromissen te willen/zullen verkennen.
 - Het kabinet constateert daarbij dat de onderhandelingen over het Oekraïense gastransit complex zijn en een constructieve houding vereisen van alle betrokken partijen. De toenemende spanningen tussen Oekraïne en Rusland, compliceren het onderhandelingsproces. Verder geeft het kabinet zich rekenschap van de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2, maar ook van de wederzijdse afhankelijkheid: Europa is afhankelijk van Russisch gas en Rusland is afhankelijk van inkomsten uit export van gas naar Europa.
 - De VS zijn voornemens sancties af te kondigen tegen bedrijven die betrokken zijn bij Nord Stream 2 om zo de aanleg tegen te houden. Ook Nederlandse bedrijven (Shell, Boskalis, Van Oord en Allseas) kunnen hiermee te maken krijgen, maar het kabinet wil hier niet op vooruitlopen.
- Het is overigens niet de verwachting dat de sancties de aanleg zullen dwarsbomen. Ook zal de herziening van de gasrichtlijn, als voorgesteld door de Commissie, de VS niet op andere gedachten brengen.

Nederlandse inzet

Nederland heeft de volgende bezwaren tegen het voorstel van de Commissie:

- dat de Unie daarmee exclusief bevoegd wordt om te onderhandelen over voorwaarden voor gasleidingen met landen van buiten de EU;
- dat de EU een onderscheid maakt tussen landen en vormen van gastransport (pijpleiding vs. LNG), iets dat op bezwaren kan stuiten van de WTO;
- dat de doelpalen worden verzet tijdens de wedstrijd en de EU zich onbetrouwbaar toont richting private investeerders;
- dat de EU daarmee zijn regels oplegt aan derde landen. Dit kan tot conflict of law leiden binnen derde landen en ontzegt die landen het recht om zelf te bepalen hoe zij hun energiesysteem inrichten en hun energiebronnen exploiteren (een recht dat EU-lidstaten wel hebben (artikel 194, lid 2, VWEU));
- dat via een generieke oplossing (aanpassing EU energie wetgeving) wordt getracht een specifieke discussie (Nord Stream 2) te beslechten.

Wat betreft Nord Stream 2 stelt Nederland zich neutraal op. Het is een project van, voor en door de markt dat mede inspeelt op de dalende gasproductie in Noordwest-Europa en meer in het bijzonder in Nederland. Dat is iets dat vooral voor Duitsland van belang is aangezien Duitsland voor 1/3 van zijn gasvoorziening, oftewel voor 30 miljard m³, afhankelijk is van Nederland. Maar ook voor Nederland is dit van belang gezien de terugloop van de gaswinning uit kleine velden en de beoogde afbouw van de gaswinning uit Groningen. Om deze afbouw mogelijk te maken zal er meer hoogcalorisch gas moeten worden geïmporteerd (laagcalorisch gas is elders niet te krijgen), bijvoorbeeld voor de nieuwe stikstofinstallatie maar ook voor industrie die wordt omgezet van laagcalorisch naar hoogcalorisch gas. Als veruit de grootste gasproducent is Rusland daarbij een voor de hand liggende bron.

Nederland geeft zich wel rekenschap van de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2 en is zich er van bewust dat Nord Stream 2 negatieve effecten kan hebben voor Oekraïne. Het huidige contract voor de transit van Russisch gas door Oekraïne loopt eind 2019 af en een verlenging is voorlopig niet in zicht. Indien op termijn de transit stromen worden verlegd naar Nord Stream 2 (en Turkish Stream) dreigt Oekraïne op jaarbasis ca. \$ 3 miljard aan inkosten kwijt te raken. Nederland steunt daarom de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van gasdoorvoer door Oekraïne.

Krachtenveld EU

10.2.a

10.2.a

Gezien de reactie van het kabinet op de motie Van Ojik is de uitkomst van deze gesprekken ook voor Nederland van belang.

- In EU verband is er sprake van grote verdeeldheid. 10.2.a

10.2.a

- Nederland heeft medio oktober 2018 een alternatief voor de wijziging van de gasrichtlijn voorgesteld, waarin er geen verschuiving van bevoegdheden naar de Unie plaatsvindt. Dit alternatief kon op interesse rekenen van een aantal, maar niet erg veel, lidstaten. Het waren met name lidstaten die toch al kritisch staan ten opzicht van het Commissie voorstel die aangaven hier met interesse naar te gaan kijken.

- Door het Oostenrijks voorzitterschap is eind november een REV2 van de herziening van de gasrichtlijn voorgesteld. **10.2.a**

10.2.a

Krachtenveld Tweede Kamer

Een groot deel van de Tweede Kamer maakt zich zorgen over de mogelijke gevolgen van Nord Stream 2 voor Oekraïne (wegvallen transit inkomsten) en is verder van mening dat daardoor de Europese/Nederlandse afhankelijkheid van Russisch gas en van Rusland toeneemt. Om die reden heeft de Tweede Kamer met de motie Van Ojik het kabinet opgeroepen de herziening van de gasrichtlijn alsnog te steunen zonder dat de Nederlandse energievoorzieningszekerheid in gevaar komt.

Tijdens de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken van 15 november jl. heeft de Tweede Kamer gevraagd naar de voortgang van het trilateraal overleg tussen Oekraïne, Rusland en de Europese Commissie over het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne na afloop van het huidige contract tussen Naftogaz (Oekraïne) en Gazprom (Rusland) eind 2019. In reactie daarop heeft het kabinet (Minister BZ en Minister EZK) een brief gestuurd aan de Tweede Kamer met daarin het volgende:

- De onderhandelingen over de Oekraïense gastransit zijn complex en vereisen een constructieve houding van alle betrokken partijen. De toenemende spanningen tussen Oekraïne en Rusland, compliceren het onderhandelingsproces.
- Het kabinet acht blijvende steun aan de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne van groot belang.
- Het kabinet geeft zich rekenschap van de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2, alsmede van de wederzijdse afhankelijkheid: Europa is afhankelijk van Russisch gas en Rusland is afhankelijk van inkomsten uit export van gas naar Europa.
- Het kabinet realiseert zich dat er in VS discussie is over sancties tegen Nord Stream 2. Hier kan niet op vooruit worden gelopen.
- Mede in het licht van het belang van het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne, blijft Nederland samen optrekken met Duitsland en de Europese Commissie. Tevens zal de minister van Economische Zaken en Klimaat met gelijkgezinde landen mogelijke compromissen ten aanzien van de herziening van de Europese gasrichtlijn verkennen.

10.2e

directie Elektriciteit

22

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: vrijdag 11 januari 2019 16:36
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: Fwd: WG: Gas Directive

10.2e

Van 10.2e heb je onderstaande uitnodiging gehad. Het lijkt mij goed om daar naar toe te gaan. Dat ook met het oog op het TK-debat van 29/1 over NS2. Minister kan dan zeggen dat hij actief (mee)werkt aan een oplossing.

Groeten,

10.2e

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

Van: <10.2e@bmwi.bund.de>
Datum: 11 januari 2019 om 15:56:03 CET
Aan: 10.2e@minez.nl>
Onderwerp: WG: Gas Directive

FYI

Gesendet von meinem BlackBerry 10-Smartphone.

Originalnachricht

Von: 10.2e, ll <10.2e@bmwi.bund.de>

Gesendet: Freitag, 11. Januar 2019 15:41

An: 10.2e@10.2.a '10.2e@10.2.a

); 10.2e 10.2.a; 10.2e@10.2.a;

10.2e@10.2.a'; 'Gaastra, mr. A.F. (Sandor)'; 10.2e@10.2.a

Betreff: Gas Directive

Dear 10.2e,
dear 10.2e,
dear 10.2e
dear 10.2e
dear 10.2e
dear 10.2e

the Romanian Presidency issued a new REV 3 for the amendment of the Gas Directive and seems to be ambitious to get the file to the Coreper rather sooner than later.

10.2.a

Therefore, I would like to invite you to Berlin on 21 January at 11 am to the Federal Ministry of Economic Affairs and Energy at Scharnhorststr. 37, 10115 Berlin

Please, inform my secretariat 10.2e [@bmwi.bund.de](mailto:10.2e@bmwi.bund.de) as soon as possible, whether you will be able to attend.

Kind regards

10.2.e

10.2.e

10.2.e

Directorate General II – Energy policy department
Federal Ministry of Economic Affairs and Energy
Scharnhorststr. 34 - 37, 10115 Berlin

Tel: +49 10.2e

Fax: +49 10.2e

E-Mail: <mailto:10.2e@bmwi.bund.de>

Internet: www.bmwi.bund.de

The protection of your data is important to us. You can find out more about how your personal data are handled by the Federal Ministry for Economic Affairs and Energy in the data protection statement at www.bmwi.de/privacy-policy.

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: dinsdag 15 januari 2019 07:17
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: Re: DG-overleg Berlijn.

Graag vooroverleg, samen met DEIZ en evt BZ als dat kan. Dank 10.2

> Op 14 jan. 2019 om 22:14 heeft 10.2e @minez.nl> het volgende geschreven:

>
> 10.2.e ,
>
> Wat wil je hebben als voorbereiding voor het overleg in Berlijn over de Gasrichtlijn? Ik denk bijvoorbeeld aan het factsheet dat is gemaakt voor de Energieraad van eind december.
> Verder wil DEIZ graag dat je in het overleg ook de dreigende sancties van de VS aanstipt om te bezien wie daar het beste oog op heeft en of ook daar een gezamenlijk reactie mogelijk is.
> Is vooroverleg nog zinvol?
>
> Groeten,
>
> 10.2e
>
>
> Verstuurd vanaf mijn iPhone

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: woensdag 16 januari 2019 16:15
Aan: 10.2e); Secretariaat DG ETM
CC: 10.2e
Onderwerp: FW: Gas Directive

Ter info: bijeenkomst Berlijn afgeblazen.

Groeten,

10.2e

Van: 10.2e @bmwi.bund.de
Verzonden: woensdag 16 januari 2019 16:11
Aan: 10.2e
CC: 10.2e @bmwi.bund.de; 10.2e @bmwi.bund.de
Onderwerp: AW: Gas Directive

Dear 10.2e,

unfortunately, only you and 10.2.a are able to come on GD level. Thus, 10.2e decided a couple of minutes ago to cancel the meeting next Monday. Still this week Sandor Gaastra will receive a proposal for a phone conference which hopefully is easier to realize than a personal meeting.

Kind regards

10.2e

Von: 10.2e [mailto:10.2e @minez.nl]
Gesendet: Mittwoch, 16. Januar 2019 09:14
An: 10.2e , IIA4
Betreff: FW: Gas Directive

Dear 10.2e

As we have been informed that 10.2.a will not be able to participate in the meeting Mr. 10.2e would like to know if the meeting will be held as planned or that you are going to cancel or postpone it. I hope to hear from you soon.

Kind regards,

10.2e

Van: 10.2e (Directrice de l'énergie) - DGEC/DE <10.2e @10.2.a>
Datum: 16 januari 2019 om 06:33:43 CET
Aan: <10.2e @10.2.a>, <10.2e @bmwi.bund.de>
Kopie: 10.2e @10.2.a>, 10.2e @10.2.a>, 10.2e @minez.nl>, 10.2e @10.2.a>, 10.2e @10.2.a>, <10.2e @10.2.a>
Onderwerp: Antw.: Gas Directive
Antwoord aan: 10.2e @10.2.a>

Dear All

All the best wishes for 2019 for you and your families.

As 10.2e I unfortunately have another trip planned on the 21st that I can not postpone.

Best regards

10.2e

----- Message d'origine -----

De : "> 10.2e (par Internet)" 10.2e @10.2.a >

Date : 11/01/2019 16:51 (GMT+01:00)

À : 10.2e @bmwi.bund.de

Cc 10.2e @10.2.a 10.2e @10.2.a

10.2e @10.2.a , 10.2e @minez.nl, 10.2e @10.2.a

Objet : Re: Gas Directive

Dear 10.2e

Best wishes for a prosperous 2019 !

Thank you very much for the invitation and the initiative to talk about the amendement of the gas DIR.

Unfortunately, the 21 of january is impossible for me nor for my gas experts to attend due to earlier taken engagements which cannot be changed.

Warm regards

10.2e

10.2.a
Director General for Energy
10.2.a

10.2e @bmwi.bund.de --- Gas Directive ---

Van: 10.2e @bmwi.bund.de

Aan: 10.2e @10.2.a 10.2e @10.2.a 10.2e @10.2.a
10.2e 10.2.a , 10.2e @minez.nl, 10.2e @10.2.a

Datum: vr, 11-jan.-2019 15:41

Onderwerp: Gas Directive

Dear 10.2e ,
dear 10.2e ,
dear 10.2e ,
dear 10.2e ,
dear 10.2e ,
dear 10.2e ,

the Romanian Presidency issued a new REV 3 for the amendment of the Gas Directive and seems to be ambitious to get the file to the Coreper rather sooner than later.

10.2.a

Therefore, I would like to invite you to Berlin on 21 January at 11 am to the Federal Ministry of Economic Affairs and Energy at Scharnhorststr. 37, 10115 Berlin

Please, inform my secretariat 10.2e [@bmwi.bund.de](mailto:10.2e@bmwi.bund.de) as soon as possible, whether you will be able to attend.

Kind regards

10.2.e

10.2.e

10.2.e

Directorate General II - Energy policy department
Federal Ministry of Economic Affairs and Energy
Scharnhorststr. 34 - 37, 10115 Berlin
Tel: +49 10.2e
Fax: +49 10.2e
E-Mail: <mailto:10.2e@bmwi.bund.de>
Internet: www.bmwi.bund.de

The protection of your data is important to us. You can find out more about how your personal data are handled by the Federal Ministry for Economic Affairs and Energy in the data protection statement at www.bmwi.de/privacy-policy.

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: donderdag 17 januari 2019 14:08
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: FW: Gas Directive

10.2e

Kan jij eventueel aanschuiven? Voor mijn zijn alle data lastig.

Groeten,

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: donderdag 17 januari 2019 14:02
Aan: Secretariaat DG ETM ; 10.2e
Onderwerp: Fwd: Gas Directive

Dames, graag geschikte data doorgeven aan dhr 10.2.e. 10.2e bereidt voor. Dank 10.

Begin doorgestuurd bericht:

Van: <10.2e @bmwi.bund.de>
Datum: 17 januari 2019 om 10:32:05 CET
Aan: 10.2e @10.2.a >, <10.2e 10.2.a >, <10.2e 10.2.a >, <10.2e 10.2.a >, 10.2e @minez.nl>, 10.2e @10.2.a >
Onderwerp: Gas Directive

Dear 10.2e ,
 dear 10.2e
 dear 10.2e
 dear 10.2e,
 dear 10.2e
 dear 10.2e

unfortunately, most of you are not able to follow my invitation. I, therefore, cancel next Monday's meeting.

However, the matter is too important and might get some momentum in Brussels in the next weeks. Perhaps it is easier to exchange views in a phone conference. I suggest the following days for this phone conference:

Tuesday, 29 January, 2.00 – 3.30 pm
 Tuesday, 5 February, 10 – 11.30 am
 Friday, 8 February, 11 am – 12.30 pm

Please, let my secretariat know as soon as possible which day or even better which days are convenient to you. The phone conference will be held, when all or most of you are available.

Kind regards

10.2.e

10.2.e 10.2.e

Directorate General II – Energy policy department
Federal Ministry of Economic Affairs and Energy
Scharnhorststr. 34 - 37, 10115 Berlin

Tel: +49 (10.2e

Fax: +49 10.2e

E-Mail: mailto:10.2e @bmwi.bund.de

Internet: www.bmwi.bund.de

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: vrijdag 25 januari 2019 14:03
Aan: Secretariaat DG ETM; 10.2e
Onderwerp: Fwd: Gas Directive - conference call

Voor agenda. Graag voorbereiden. Dank ¹⁰

Begin doorgestuurd bericht:

Van: 10.2e <10.2e@bmwi.bund.de>
Datum: 25 januari 2019 om 13:53:31 CET
Aan: 10.2e <10.2e@10.2.a>, <10.2e@10.2.a>, <10.2e@10.2.a>, <10.2e@minez.nl>, <10.2e@10.2.a>
Onderwerp: Gas Directive - conference call

Dear colleagues,
 none of the proposed dates seemed to work for all of us. Therefore, my secretariat arranged for a conference call on the **8th of February** as the date when most of you would be available.
 Please dial **+49 10.2e** for the conference call. You will be asked to enter a code for the meeting. The requested code to get access is: **10.2.e**
 We will start the conference call at 11 a.m.
 Kind regards
 10.2.e

10.2.e 10.2.e
 Directorate General II – Energy policy department
 Federal Ministry of Economic Affairs and Energy
 Scharnhorststr. 34 - 37, 10115 Berlin
 Tel: +49 10.2e
 Fax: +49 10.2e
 E-Mail: <mailto:10.2e@bmwi.bund.de>
 Internet: www.bmwi.bund.de

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: woensdag 30 januari 2019 13:59
Aan: Secretariaat DG ETM; 10.2e
Onderwerp: Fwd: Gas Directive - conference call

Graag direct bezien. ¹⁰

Begin doorgestuurd bericht:

Van: <10.2e @bmwi.bund.de>
Datum: 30 januari 2019 om 12:07:26 CET
Aan: 10.2e @10.2.a >, 10.2e 10.2.a ,
 <10.2e @10.2.a >, 10.2e @10.2.a >, 10.2e @minez.nl>,
 <10.2e @10.2.a >
Onderwerp: Gas Directive - conference call

Dear colleagues,

you are certainly aware that the Romanian Presidency plans to put the Gas Directive on the agenda of the COREPER on the 8th of February. Therefore, it does not make much sense to have our conference call at the same time. On the other hand, it is a matter of urgency to have the conference call before the COREPER.

May I suggest some other dates for the conference call?

5th of February at 3 - 4:30 pm
 6th of February at 10 - 11:30 am
 6th of February at 2 - 3:30 pm

I know this is a very short notice and you all have busy schedules. However, I would welcome very much, if you could re-arrange your schedules to be aligned before the COREPER meeting.

Please, let my secretariat (10.2e @bmwi.bund.de) know at your earliest convenience, whether and when you are available.

Kind regards

10.2.e

10.2.e 10.2.e
 Directorate General II - Energy policy department
 Federal Ministry of Economic Affairs and Energy
 Scharnhorststr. 34 - 37, 10115 Berlin
 Tel: +49 10.2e
 Fax: +49 10.2e
 E-Mail: mailto: 10.2e @bmwi.bund.de
 Internet: www.bmwi.bund.de

10.2e

Van: 10.2e @bmwi.bund.de
Verzonden: vrijdag 1 februari 2019 12:02
Aan: 10.2e @10.2.a ;
 10.2e @10.2.a ; 10.2e 10.2.a ;
 10.2e 10.2.a ; Gaastra, mr. A.F. (Sandor);
 10.2e @10.2.a
Onderwerp: Gas Directive - conference call (6th of February at 2 -3:30 pm)

Dear colleagues,

My secretariat arranged for a conference call on the **6th of February** as the date when most of you would be available.

Please dial +49 10.2e for the conference call. You will be asked to enter a code for the meeting. The requested code to get access is: 10.2.e

We will start the conference call at 2 p.m.

Kind regards

10.2.e

10.2.e

Directorate General II – Energy policy department
 Federal Ministry of Economic Affairs and Energy
 Scharnhorststr. 34 - 37, 10115 Berlin
 Tel: +49 10.2e
 Fax: +49 10.2e
 E-Mail: <mailto:10.2e@bmwi.bund.de>
 Internet: www.bmwi.bund.de

10.2e

Van: 10.2e @bmwi.bund.de
Verzonden: vrijdag 1 februari 2019 12:02
Aan: 10.2e @10.2.a ;
 10.2e @10.2.a ; 10.2e 10.2.a ;
 10.2e 10.2.a ; Gaastra, mr. A.F. (Sandor);
 10.2e @10.2.a
Onderwerp: Gas Directive - conference call (6th of February at 2 -3:30 pm)

Dear colleagues,

My secretariat arranged for a conference call on the **6th of February** as the date when most of you would be available.

Please dial +49 10.2e for the conference call. You will be asked to enter a code for the meeting. The requested code to get access is: 10.2.e

We will start the conference call at 2 p.m.

Kind regards

10.2.e

10.2.e

Directorate General II – Energy policy department
 Federal Ministry of Economic Affairs and Energy
 Scharnhorststr. 34 - 37, 10115 Berlin

Tel: +49 10.2e

Fax: +49 10.2e

E-Mail: <mailto:10.2e@bmwi.bund.de>

Internet: www.bmwi.bund.de

TER ADVISERING

Aan de minister

Directoraat-generaal Klimaat
en Energie

Auteur

10.2e

T 070 10.2e

10.2e @minez.nl

Datum

5 februari 2019

Kenmerk

DGKE / 19035313

Bhm: 19035761

Kopie aan

10.2e

Bijlage(n)

1

nota

Wijziging Gasrichtlijn: bespreking Coreper 8/2 en
kamerbrief voor debat 20/2

Parafenroute

DG K&E

10.2e

Elektriciteit, wnd. directeur

10.2e

DEIZ, directeur

10.2e

BBR

10.2e

Aanleiding

1. Aanstaande vrijdag 8 februari staat de wijziging van de Europese gasrichtlijn op de agenda van Coreper en zal Nederland eens standpunt moeten innemen.
2. Daarnaast is de kamerbrief voorbereid over het tripartite overleg over de gastransit door Oekraïne, die vóór het debat van donderdag 20 februari over de gasrichtlijn naar de Kamer moet.

Advies

U kunt kennismaken van de nota. Gaarne uw akkoord op de voorgestelde lijn in Coreper en op de brief.

Kernpunten

- Komende vrijdag vindt in Coreper overleg plaats over de laatste versie van de wijziging van de Gasrichtlijn. Het Roemeense voorzitterschap vraagt daar mandaat voor de triloog met het parlement. Basis daarvoor is het laatste voorstel van het Roemeense voorzitterschap: *'final consolidated text'*.
- De tekst komt niet tegemoet aan onze belangrijkste bezwaren, we blijven dus bezwaren houden met de voorgestelde wijziging van de richtlijn. Voorzover wij weten is dat ook zo bij onze belangrijkste partners 10.2.a [redacted], morgen (6/2) overleggen wij met hen en horen we meer.
- In EU verband is er sprake van grote verdeeldheid. 10.2.a [redacted]

Ontvangen BBR

10.2.a

Kenmerk

- Ten behoeve van overleg in Coreper resp. in de Kamer (debat 20/2) hebben we intensief overlegd met BZ en de PV in Brussel, met name over welk standpunt ingenomen moet worden over de gasrichtlijn, waarover we nog steeds ontevreden zijn.
- Inmiddels is ambtelijk het volgende compromis bereikt:
In de Coreper-bijeenkomst geeft NL aan dat het het voorstel nog niet rijp acht voor bespreking in de triloog, brengen we de bezwaren tegen het voorstel nogmaals voor het voetlicht en geven we aan dat wij graag blijven zoeken naar een compromis. En voorts dat wij op dit moment een voorbehoud moeten maken met het oog op de parlementaire discussie.
- Een dergelijk voorbehoud heeft dezelfde effect als een tegenstem of onthouding, alleen voorstemmen tellen voor de gekwalificeerde meerderheid.

10.2.a

- Tegelijkertijd bereiden wij ons voor op het kamerdebat van 20/2 over dit onderwerp. In reactie op de motie Van Ojik heeft het kabinet geantwoord, dat het eerst de onderhandelingen van Commissie, Oekraïne en Rusland over de gastransit door Oekraïne wil afwachten, voordat het wil overwegen om de wijziging van de gasrichtlijn te steunen. Om een beeld te geven van de stand van zaken van dit overleg is een brief aan de Kamer voorbereid, waarin hiervan verslag wordt gedaan. Graag uw akkoord op deze brief.

Toelichting

De gasrichtlijn

- In de discussie over de wijziging van de gasrichtlijn is geen wezenlijke voortgang geboekt. In de laatste versie van de tekst heeft Roemenië getracht de landen wat meer ruimte te geven om zelf te onderhandelen met de landen/bedrijven die pijpleidingen hebben lopen of aanleggen. Nadere analyse leert echter dat nog meer bevoegdheden verschuiven naar de Commissie dan in het oorspronkelijke voorstel. Met voorstellen van Nederland (zonder verschuiving van bevoegdheden) heeft het Roemeens voorzitterschap niets gedaan.
- De nieuwe tekst van het wijzigingsvoorstel komt op geen enkele manier tegemoet aan onze belangrijkste bezwaren:
 - overdracht van bevoegdheden naar de Commissie;
 - aanpassing van regels voor bestaande en in aanbouw zijnde leidingen;
 - opleggen van EU-regels aan derde landen.Alvorens het gesprek met het EP aangegaan wordt, zou aan deze bezwaren tegemoet gekomen moeten worden.
- Inhoudelijk houden we op dit moment onze bezwaren tegen de voorgestelde wijziging van de richtlijn. Voorzover wij weten is dat ook zo bij onze belangrijkste partners 10.2.a maar morgen (6/2) overleggen wij met hen en horen wij meer.

Nord Stream 2

- Inmiddels gaat de aanleg van Nord Stream 2 gewoon door. De Europese discussie over de gasrichtlijn en Nord Stream 2 zijn sterk verknoopt. Het tegenhouden van de aanleg speelt een belangrijke rol in de discussie over de wijziging van de gasrichtlijn in de Raadswerkgroep Energie in Brussel. Intussen is de aanleg begonnen en is inmiddels ongeveer 500 km van de in totaal 1230 km aangelegd. Alle betrokken landen (op Denemarken na) hebben inmiddels de vereiste vergunningen afgegeven. Denemarken kan de gevraagde vergunning voor een traject door de Deense territoriale wateren weigeren als gevolg van een wijziging van Deense wetgeving. Dit heeft er inmiddels toe geleid dat Nord Stream een vergunning heeft aangevraagd voor een tracé door de EEZ van Denemarken.
(Het gaat bij deze vergunningen overigens om milieuvergunningen. Er kunnen dus met deze vergunningen geen eisen worden gesteld aan de manier waarop de pijpleiding wordt geëxploiteerd.)
- De 'dreigende' wijziging van de gasrichtlijn heeft het aanleggen van de pijpleiding dus niet opgehouden.
- Het is overigens goed om te beseffen dat de Nederlandse opvatting over de wijziging van de gasrichtlijn niet is ingegeven door het belang dat wij zouden hechten aan Nord Stream 2 of vanwege de betrokkenheid van Shell zoals in de pers en door andere lidstaten wordt gesuggereerd. Nederland heeft meer principiële bezwaren (verschuiving bevoegdheden; aantasting investeringszekerheid; opleggen EU-wetgeving aan derde landen; wijzigen algemeen energierecht voor het oplossen van een specifiek probleem).

Kamerdebat 20 februari

- Op 20 februari vindt het debat plaats tussen Minister Blok en u en de Kamer. Als bekend heeft de Kamer in de motie Van Ojik het kabinet gevraagd om in te stemmen met de voorgestelde wijziging van de gasrichtlijn. In reactie op deze motie (brief van 1 juni 2019) heeft het kabinet aangegeven dat het *"analoog aan deze Duitse positie, het belang [zal] onderstrepen van gesprekken tussen Oekraïne en Rusland, in aanwezigheid van de Commissie, zodat voor Oekraïne een rol als transitland blijft weggelegd. Nederland zal met dit oogmerk in overleg treden met Duitsland en de Commissie. Het kabinet zal, mocht deze aanpak niet tot succes leiden ten aanzien van het behoud van de transitrol van Oekraïne, zich beraden op nadere stappen, zoals het steunen van de voorgestelde wijziging van de gasrichtlijn."*
Aangezien het kabinet heeft aangegeven dat het eerst de uitkomsten van het overleg tussen Commissie, Oekraïne en Rusland af wil wachten, wordt met bijgaande brief verslag gedaan van de uitkomsten van het recente overleg (21 januari jl.). Het overleg wordt in mei 2019 voortgezet.

TER ADVISERING

Aan de Minister

Directoraat-generaal Klimaat
en Energie
Directie Elektriciteit

Auteur

10.2e

T 070 10.2e

10.2e @minez.nl

Datum

6 februari 2019

Kenmerk

DGKE-E / 19041375

Bhm: 19041391

Kopie aan

10.2e (DEIZ), 10.2e

Bijlage(n)

nota

Bespreking gasrichtlijn in Coreper 8 februari 2019 -
Nederlandse positie

Parafenroute

DG KE

10.2e

Energie, wnd directeur

10.2e

BBR

10.2e

Aanleiding: Overleg van gistermiddag (woensdag 6 februari) met gelijkgestemde landen over de wijziging van de gasrichtlijn met het oog op gaspijpleidingen met derde landen.

Uit het overleg volgt dat er op aanstaande vrijdag (bespreking in Coreper) vooralsnog geen blokkerende minderheid is. Gegeven deze situatie wil Buitenlandse Zaken de Coreper instructie zodanig aanpassen dat Nederland zich, via het maken van een negatief voorbehoud, alleen zal onthouden van stemming als er alsnog een blokkerende minderheid ontstaat. Mocht dat niet lukken dan wil Buitenlandse Zaken dat Nederland instemt met het verlenen van mandaat aan het Roemeens voorzitterschap.

Advies: Wij adviseren u niet in te stemmen met deze lijn van Buitenlandse Zaken en vast te houden aan de huidige lijn van (1) aandringen op uitstel van besluitvorming en, indien dit niet lukt, (2) het maken van een negatief voorbehoud. Dat doet het meest recht aan de Nederlandse opvattingen en 10.2.a

Indien u het eens bent met deze lijn wordt u verzocht dit vandaag (7 februari) te bespreken met de minister van Buitenlandse Zaken. De instructie voor de Permanente Vertegenwoordiging in Brussel dient vandaag einde dag te worden vastgesteld.

Kernpunten:

- Uit het overleg met de gelijkgestemde landen kwam naar voren dat er op dit moment geen blokkerende minderheid is. 10.2.a en Nederland zijn tegen of zullen zich onthouden van stemming, maar dat is niet afdoende. 10.2.a is voor en 10.2.a is nog onduidelijk (maar dat is in deze niet relevant). Ook valt, volgens 10.2.a geen steun van 10.2.a of 10.2.a te verwachten.
- De komende dagen zal er nog overleg plaatsvinden tussen 10.2.a en 10.2.a om te zien of deze landen nog tot elkaar kunnen komen. Ontvangen BBR
Het kan ook zijn dat zij gezamenlijk zullen aandringen op uitstel van behandeling.

- ## Toelichting

- Pagina 2 van 3

Kenmerk

- Desgevraagd gaf Duitsland aan 10.2.a
[Redacted text]
- Duitsland concludeerde 10.2.a
[Redacted text]
- Duitsland wees er verder 10.2.a
[Redacted text]
- 10.2.a
[Redacted text]

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: woensdag 6 februari 2019 17:12
Aan: 10.2e
CC: 10.2e

10.2e

Als besproken.

Groeten,

10.2e

- Aan het door Duitsland georganiseerde overleg werd deelgenomen door 10.2.a
- 10.2.a
- 10.2.a en buiten reikwijdte
- Voor Nederland is aangegeven dat wij de bezwaren van Duitsland delen en dat wij de besluitvorming uitgesteld zouden willen zien tot dat duidelijk is waar de gesprekken tussen Oekraïne, Rusland en de Commissie toe leiden of, als dat niet haalbaar is, tot na 20 februari a.s. (debat met Tweede Kamer). Mocht er evenwel toch worden gestemd dan zal Nederland een negatief voorbehoud uitbrengen.
- Desgevraagd gaf Duitsland aan 10.2.a
- Duitsland concludeerde 10.2.a
- Duitsland wees er verder 10.2.a
- 10.2.a

36

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: donderdag 7 februari 2019 12:32
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: FW: Gas Directive

Allen,

Zie bijgaand bericht uit DUI. Als dit correct is dan is dat eens te meer reden om aan te dringen op uitstel. Wat dat betreft ben ik het dan ook 10.2.a eens dat we tijd nodig hebben en willen krijgen om dit goed te bestuderen. Of dat dan zal leiden tot afwijzing is vers 2, in ieder geval kunnen we daar morgen in Coreper (nog) geen uitspraak over doen (dan wel positief, dan wel negatief). Als de Roemenen het toch op een stemming willen laten aankomen dan houden we wat mij betreft de lijn van de huidige instructie aan.

Groeten,

10.2e

Van: 10.2e @bmwi.bund.de
Verzonden: donderdag 7 februari 2019 12:16
Aan: 10.2e @bmwi.bund.de; 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte;
10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte; 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte; 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte; Gaastra, mr. A.F. (Sandor); 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte
cc: 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte; 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte; 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte; 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte; 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte; 10.2e @10.2.a en buiten reikwijdte
Onderwerp: Gas Directive

Dear colleagues,

on behalf of 10.2.e I would like to inform you that he learned this morning from 10.2e that the Presidency will present a new REV for the amendment of the Gas Directive in tomorrow's Coreper meeting.

We do not know the details but obviously the Presidency will propose that only an ITO unbundled TSO shall be authorised to operate pipelines including the parts in the EECs of the concerned bordering countries. In return the Member State instead of the Commission will be allowed to negotiate the necessary IGA with the third country.

10.2.a

Please, let us know your view on the procedure of the Presidency / Commission.

Kind regards

10.2e

10.2e
10.2e

Scharnhorststraße 34-37
10115 Berlin
Germany
fon: +49 10.2e [REDACTED]
E-Mail: 10.2e [REDACTED]@bmwi.bund.de
Internet: <http://www.bmwi.de>

Gesendet von meinem BlackBerry 10-Smartphone

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: donderdag 7 februari 2019 19:40
Aan: 10.2e)
Onderwerp: Fwd: AW: NS2
Bijlagen: 190207_DE proposal GasDirective (3).docx; ATT00001.htm

Email svp niet verder delen. Inhoud kan je 10.2e wel melden.

Groeten,

10.2e

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

Van: 10.2e <10.2e@bmwi.bund.de>
Datum: 7 februari 2019 om 19:27:40 CET
Aan: 10.2e <10.2e@minez.nl>
Onderwerp: AW: NS2

Dear 10.2e

10.2.a

And you?

Kind regards

10.2e

Von: 10.2e <10.2e@minez.nl>) [<mailto:10.2e@minez.nl>]

Gesendet: Donnerstag, 7. Februar 2019 19:21

An: 10.2e, IIA4

Betreff: NS2

Dear 10.2e

10.2.a

Kind regards,

10.2e

10.2e

Van: 10.2e)
Verzonden: donderdag 14 februari 2019 08:21
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
 minbuza.nl
Onderwerp: Re: Nordstream

Dag 10.2e en collega's,

Als ik 10.2.e goed heb begrepen was het Fra Du compromis in de trilogie goeddeels overeind gebleven. Maar we hebben het niet uitgebreid besproken. Het lijkt me id consistent het voorbehoud pas na het debat te laten vallen. 10.2

Op 13 feb. 2019 om 18:53 heeft 10.2e @minez.nl het volgende geschreven:

Dag 10.2e

Vraag die we morgen nog kunnen bespreken is of we het parlementair voorbehoud in CRP pas willen opheffen na het debat volgende week (klinkt logisch bij een parlementair voorbehoud). Ik verwacht dat er uit de trilogie tekst nog wel wat onaangename verrassingen komen voor DLD, want het compromis komt wel erg weinig tegemoet aan de wensen Cie en oa POL. Daar horen we dus in CRP vrijdag meer over.

Dan kan het handig zijn ons voorbehoud nog even te laten 'hangen'. Bij BZ zijn twee stromingen hierover hoor ik van 10.2.e

Weet niet of jij meer info hebt van DLD wb uitkomst van de trilogie maar 10.2.e zit er druk achteraan.

Tot morgen,

10.2e

Director European and International Affairs
 Ministry of Economic Affairs and Climate Policy
 The Netherlands

On 13 Feb 2019, at 13:03, 10.2.e 10.2e @minez.nl wrote:

Goeie nota over bovenstaand onderwerp. 10.2.a niet ontevreden over uitkomst coreper, zo bleek vanochtend bij 10.2e . Succes bij debat vanavond.

10.2e

Van: 10.2e

Verzonden: dinsdag 19 februari 2019 15:44

Aan: 10.2e <@minez.nl>

cc: 10.2e <@minez.nl>; 10.2e

<@minez.nl>

Onderwerp: Redeneerlijn Duitsland t

Ha 10.2e

Hierbij een spreeklijntje voor het overleg met de minister straks.

Groet,

10.2e

Redeneerlijn Duitsland t.b.v. debat 20 februari**Toelichting Duitsland op basis van gesprek met BMWi***Appreciatie compromis gasrichtlijn:*

Duitsland blijft het 10.2.a

10.2.a

Nord Stream nodig?

Duitsland heeft 10.2.a

Visie veranderd op weg naar en na besluit Kohleausstieg. Kamerbrede consensus in DUI (excl Groenen): gasvraag in Duitsland zal in het volgende decennium gaan stijgen. Kolencentrales gaan dicht en in capaciteit zal worden voorzien met gasgestookte centrales. Hiervoor is meer extra gasimport nodig dan aanvankelijk gedacht. Na 2030 gaat de gasvraag dan weer dalen. Onderstaande cijfers laten dit al zien, maar zijn van vóór het besluit tot Kohleausstieg.

Europese Unie

	2017	2030	2040
Gasvraag EU	482 bcm	450 bcm	408 bcm
Gasproductie EU	132 bcm	49 bcm	45 bcm
Net import gas EU	350 bcm	401 bcm	373 bcm

Bron: IEA World Energy Outlook

Conclusie:

- Gasproductie in Noordwest Europa gaat dalen: Nederland (Groningen en kleine velden Noordzee), VK, Duitsland. Gasvraag gaat in aantal landen ook dalen, maar minder dan de productiedaling. Vandaar de (beperkt) stijgende importbehoefte.
- Situatie in Duitsland is veranderd na besluit Kohleausstieg. Dit leidt (in afwijking van het gemiddelde beeld) tot stijging van de gasvraag. Duitse situatie wijkt daarmee af van de Nederlandse.

Inhoud

Map 1 wijziging gasrichtlijn en uitvoering motie v Ojik

- Redeneerlijn
- QAs
- Factsheet

Map 2 Nord Stream 2

- Redeneerlijn
- QAs
- Factsheet

Map 3 Leveringszekerheid & gasconsumptie N-west Europa

- Redeneerlijn
- QAs
- Factsheet

Map 4 Relatie afbouw 'Groningen' en Duitsland

- QAs

Factsheet: tijdslijn wijziging gasrichtlijn Nederland en EU

1. Wijziging gasrichtlijn en uitvoering motie v Oijk

Proces en parlementair voorbehoud

- Op 8 februari jl. zijn de lidstaten het eens geworden over de wijziging van de gasrichtlijn en inmiddels zijn de onderhandelingen met het Europees Parlement al afgerond en is een voorlopig akkoord bereikt. Het resultaat van de triloog is vanmiddag februari voorgelegd aan Coreper en de lidstaten hebben hiermee ingestemd. Op de Energieraad van 4 maart a.s. zal naar verwachting het akkoord met het EP worden geformaliseerd.
- In Coreper op 8 februari en vanmiddag heeft Nederland aangegeven positief te zijn over het compromis voorstel. Het kabinet handelt hiermee in lijn met de motie Van Oijk.
- Nederland heeft in Coreper op 8 februari een parlementair voorbehoud gemaakt vanwege het debat dat we nu voeren. Dit voorbehoud kan na dit debat worden opgeheven.

Inhoud en appreciatie compromis

- De kern van het compromisvoorstel is dat de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt, bij de Europese Commissie mag vragen om de onderhandelingen te voeren over specifieke wijzigingen. De Commissie mag dit verzoek alleen gemotiveerd afwijzen.
- Ook kan de Commissie suggesties meegeven voor de onderhandelingen. Het eindresultaat dient aan de Commissie te worden voorgelegd en deze dient daarmee in te stemmen.
- Ik vind het positief dat Duitsland een belangrijke rol krijgt in de onderhandelingen over een ontheffing voor Nord Stream 2, mede ook door de Duitse positie ten aanzien van transit door Oekraïne.

- Verder vind ik het positief dat er brede steun is bij de landen en het Europees Parlement voor het compromisvoorstel.
- Er is deels tegemoet gekomen aan onze bezwaren wat betreft competentieoverdracht aan de Europese Commissie zoals opgeschreven in ons BNC fiche. Dit is een beter resultaat dan het oorspronkelijke voorstel.
- Uw Kamer heeft het kabinet met de motie van Ojik gevraagd om in te stemmen met de wijziging van de gasrichtlijn.
- Het kabinet vindt het in lijn met de motie van uw Kamer om niet voor het compromisvoorstel te gaan liggen.
- Ik kan u melden dat het kabinet kan instemmen met het compromisvoorstel en hiermee uitvoering geeft aan de motie van Ojik.

Q

Wat is er nu veranderd en gewijzigd in het voorstel wijziging gasrichtlijn en hoe verhoudt zich dit tot Kabinetsstandpunt en motie van Ojik?

- Op 8 februari zijn in Coreper EU-lidstaten akkoord gegaan met een nieuw voorstel wijziging gasrichtlijn en is zonder stemming Roemeens voorzitterschap gevraagd om onderhandelingen te starten met Europees Parlement.
- Belangrijk hiervoor was een Frans-Duits compromisvoorstel. Deze hield in dat de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt, bij de Europese Commissie mag vragen om de onderhandelingen te voeren over specifieke wijzigingen. De Commissie mag dit verzoek alleen gemotiveerd afwijzen.
- Bij Nord Stream 2 is Duitsland het land waar de pijpleiding aanlandt. Dus Duitsland mag onderhandelen met Rusland over of zij voldoet aan de regels van de interne markt.
- De Commissie houdt wel een stevige vinger aan de pols en heeft het laatste woord.
- Roemeens voorzitterschap heeft op 12 februari direct een voorlopig akkoord gesloten met het Europees Parlement. Daar is de controle-rol van de Commissie nog iets groter geworden.
- Nederland was kritisch over een eerdere versie wijziging gasrichtlijn in BNC-fiche om onder meer de volgende redenen:
 - Bevoegdhedenoverdracht naar Commissie
 - EU geldende regels die ook in derde landen gelden (investeringszekerheid)
 - Het hanteren van een generieke oplossing voor individuele casus

- Op het eerste punt is dit compromisvoorstel een lichte verbetering, omdat er een grotere rol is voor de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt, op de andere twee punten is er geen verbetering
- De Motie van Ojik riep eerder al op om de gewijzigde gasrichtlijn te steunen en het kabinet voert deze motie uit en zal instemmen met de gewijzigde gasrichtlijn.

Q

Waarom is Nederland nu voornemens voor de gewijzigde gasrichtlijn te stemmen?

A

- Er is deels tegemoet gekomen aan onze bezwaren wat betreft competentieoverdracht.
- Wij vinden het positief dat Duitsland een belangrijke rol krijgt in de onderhandelingen over een ontheffing voor Nord Stream 2, mede ook door de Duitse positie ten aanzien van transit door Oekraïne. De Duitse toezichthouder is verantwoordelijk voor naleving van de EU-regelgeving.
- Het kabinet vindt het verder in lijn met de motie van uw Kamer om niet voor het compromisvoorstel te gaan liggen. Het is belangrijk dat deze gewijzigde richtlijn nu door een grote meerderheid van de lidstaten wordt gedragen.

Q

Betekent een wijziging van de gasrichtlijn ook dat de aanleg van Nord Stream 2 wordt gestopt?

A

- Hoewel er uiteraard een relatie is, is het van belang om zaken gescheiden te houden.
- De wijziging van de gasrichtlijn betreft een generieke wijziging van de Europese wetgeving voor gas. Nord Stream 2 betreft de aanleg van een specifieke pijpleiding.
- De wijziging van de gasrichtlijn betekent dat de Duitse toezichthouder mag onderhandelen over de ontheffing voor Nord Stream 2. Hierbij zal worden gekeken naar de eisen die ook gelden binnen de Europese interne markt:
 - Ontvlechting van productie, handel en levering van gas
 - Derden toegang
 - Prijsregulering en
 - Transparantie van prijzen en voorwaarden
- In de beeldvorming wordt de wijziging van de gasrichtlijn ook gezien als een middel om de aanleg van Nord Stream 2 tegen te houden. Dat is een misvatting.
- Het feit dat reeds een begin is gemaakt met de aanleg is daarvan het beste bewijs. Inmiddels is ca. 600 km van de in totaal iets meer dan 1.200 km lange pijpleiding gelegd.
- Een gewijzigde gasrichtlijn houdt de aanleg van NS2 niet tegen, wel mogelijk op de ingebruikname ervan omdat over de leveringsvoorwaarden onderhandeld zal moeten worden.

Q

Wat heeft Nederland gedaan met de Motie van Ojik in EU-verband?

A

- Het kabinet heeft in reactie op de motie van Ojik aan uw Kamer aangegeven dat het de inzet van Duitsland ten aanzien van het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne steunt.
- Het kabinet gaf tevens aan zich te zullen beraden op nadere stappen, zoals het steunen van de door de Europese Commissie voorgestelde herziening van de Europese Gasrichtlijn
- De gesprekken tussen Oekraïne, Rusland en de Commissie zijn nog gaande. Het kabinet is positief dat alle betrokken partijen bij het trilaterale overleg in januari aanwezig waren, dat vooruitgang kon worden geboekt en dat een volgende afspraak voor overleg is gemaakt in mei 2019.
- De onderhandelingen over een gewijzigd voorstel voor wijziging van de gasrichtlijn lopen nog. Nederland heeft een parlementair voorbehoud geplaatst in verband met het debat met uw Kamer op 20 februari.
- Nederland stelt zich daar constructief op getuige de positieve appreciatie van het Frans-Duitse compromisvoorstel en steun voor de onderhandelingen tussen het Voorzitterschap en het Europees Parlement en het onderhandelingsresultaat.
- In mijn Kamerbrief van 13 februari heb ik aangegeven dat ik voornemens ben om het voorstel te steunen.
- (*Wanneer u hierover bevraagd wordt*) Nederland heeft verder een compromistekst voorgesteld voor wijziging van de gasrichtlijn,

waarbij tegemoet wordt gekomen aan de zorgen wat betreft competentie-overdracht, zoals gemeld in het BNC-fiche.

- Dit alternatief kon op interesse rekenen van een aantal, maar niet erg veel, lidstaten. Het waren met name lidstaten die toch al kritisch staan ten opzicht van het Commissie voorstel die aangaven hier met interesse naar te gaan kijken.

Q

U beloofde de Kamer in de brief van 14 december om constructief te zoeken naar compromissen met gelijkgezinde landen. Wat is hier inmiddels van terecht gekomen??

A

- In een poging tot een compromis te komen heeft Nederland medio oktober 2018 een alternatief voor de wijziging van de gasrichtlijn voorgesteld, waarin er geen verschuiving van bevoegdheden naar de Unie plaatsvindt.
- Dit alternatief kon op interesse rekenen van een aantal lidstaten, die toch al kritisch stonden ten opzichte van het Commissie voorstel tot wijziging van de gasrichtlijn.
- De onderhandelingen over een gewijzigd voorstel voor wijziging van de gasrichtlijn lopen nog onder het Roemeens voorzitterschap.
- Nederland stelt zich daar constructief op en kan instemmen met een wijziging van de gasrichtlijn waarbij de zorgen wat betreft competentieoverdracht in acht worden genomen.
- Het Frans-Duitse compromisvoorstel van 8 februari heeft daarbij geholpen.
- In mijn Kamerbrief van 13 februari heb ik aangegeven dat ik voornemens ben om het voorstel te steunen.

Q

Waarom was Nederland in eerste instantie tegen de gewijzigde gasrichtlijn?

A

- Nederland had primair fundamentele bezwaren tegen de bevoegdhedenoverdracht aan de Commissie
- De Commissie zou in eerste instantie exclusief bevoegd worden om met derde landen te onderhandelen over de voorwaarden waaronder de pijpleiding kan functioneren. Hiermee wordt de bevoegdheid van de lidstaten om vorm te geven aan energiebeleid en energiemix, incl. de keuze van landen waar vandaan zij hun energie betrekken, ingeperkt (dit recht is gewaarborgd in art. 194 VWEU)
- Aan dit fundamentele bezwaar is met het Frans-Duitse voorstel enigszins tegemoet gekomen.
- Een zorgpunt is nog wel dat het voorstel ertoe kan leiden dat de EU bij investeerders als onbetrouwbare partner wordt gezien door de regels op bestaande en in aanleg zijnde pijpleidingen toe te passen. Dat kan het investeringsklimaat schaden.
- Gezien er een onderscheid wordt gemaakt tussen pijpleidinggas en LNG zou het kunnen dat lidstaten die afhankelijk zijn van LNG minder negatief zijn. Ik vind echter dat dit juist marktonzekerheid in de hand werkt.
- Het Kabinet achtte het voorstel negatief op het punt van subsidiariteit (is regulering op EU-niveau nodig?) en proportionaliteit (gaat de interne markt beter functioneren als derde landen EU-regels gaan hanteren?).

- Verder is in dit voorstel ook van belang dat de Commissie geen impact assessment heeft laten uitvoeren. Dit is in tegenspraak met de voor Nederland belangrijke eigen regels van de Commissie wat betreft 'Betere Regelgeving'.

Q

Waarom zijn veel andere EU-landen inmiddels akkoord met de wijziging van de gasrichtlijn?

A

- Een groot deel van de lidstaten die erg afhankelijk is van de Russische doorvoer van gas via Oekraïne was voor de wijziging van de gasrichtlijn omdat de Europese Commissie meer invloed kreeg in de onderhandelingen met 3e landen zoals Rusland.
- Deze competentieoverdracht is inmiddels wat gematigd. De lidstaat waar de pijpleiding vanuit het derde land als eerste aanlandt heeft nu ook een belangrijke rol in de onderhandelingen.
- Bij Nord Stream 2 is dit Duitsland.
- Daarmee, en met enkele andere kleinere wijzigingen, zijn andere lidstaten voorlopig ook akkoord.
- Inmiddels is er vrijwel unaniem akkoord in de Raad om de onderhandelingen met het Europees Parlement te starten.
- Deze hebben zoals gemeld tot een voorlopig resultaat geleid.
- Nederland heeft nog een voorbehoud staan in verband met het debat met uw Kamer maar is voornemens om de gewijzigde richtlijn te steunen, zoals vermeld in mijn brief op 13 februari.

Q

Wat betekent de wijziging van de gasrichtlijn voor de pijpleiding tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk? VK wordt immers ook een derde land na een (no-deal) Brexit?

A

- Met de wijziging van de gasrichtlijn verschuift de bevoegdheid om met een derde land te onderhandelen van lidstaten naar de Commissie, maar de overeengekomen tekst stelt ook dat de lidstaat waar de pijpleiding met een derde land aanlandt de Commissie kan verzoeken om deze onderhandelingen zelf te mogen voeren. De Commissie houdt daarin wel bevoegdheden:
- De Commissie kan zo'n verzoek afwijzen, maar moet dit wel motiveren.
- Ook kan de Commissie suggesties meegeven voor de onderhandelingen.
- Het eindresultaat dient aan de Commissie te worden voorgelegd.
- Er blijven nog wel uitzonderingen gelden op de meeste bestaande pijpleidingen
- Nederland houdt daarmee de mogelijkheid om in voorkomende gevallen zelf te kunnen onderhandelen met een derde land. Dit zou, afhankelijk van de afspraken die in het kader van Brexit worden gemaakt, kunnen gaan gelden voor de bestaande pijpleiding met het Verenigd Koninkrijk.
- Of dit ook noodzakelijk zal zijn is afhankelijk van de afspraken die in het Brexit-proces met het VK worden gemaakt over energie(wetgeving) en of de pijpleiding ook wordt gebruikt voor gas dat van VK naar Nederland stroomt.

Q

Nu we toch de ministers van BZ en EZK bij elkaar hebben, wie bepaalt nu de positie van Nederland in dit dossier?

A

- Het kabinet als geheel bepaalt de algemene positie ten opzichte van de wijziging van de gasrichtlijn en al wat hierbij gemoeid is.
- De Minister EZK focust op de gevolgen voor het functioneren van de gasmarkt, leveringszekerheid en de gasstromen richting (Noordwest) Europa
- Minister BZ focust op (geo)politieke aspecten van de NS2, de onderhandelingen tussen Oekraïne en Rusland en mogelijke sancties vanuit de VS.

Factsheet

Inleiding en context

- Gazprom maakte in de zomer van 2015 bekend dat de Nord Stream gaspijpleiding wordt uitgebreid met twee nieuwe leidingen (55 bcm) naast de twee bestaande leidingen (55 bcm). De Europese Commissie ontving hierover veel zorgen van Centraal- en Oost Europese lidstaten. In juni 2017 heeft de Commissie de Raad om een mandaat gevraagd om met Rusland te gaan onderhandelen over op Nord Stream 2 van toepassing zijnde voorwaarden en condities. Omdat deze mandaataanvraag een zeer negatieve reactie kreeg van de Juridische Dienst van de Raad (volgens de JDR was er geen bevoegdheid in de Verdragen voorzien) heeft de Commissie eind 2017 een meer generieke herziening van de aardgasrichtlijn voorgesteld. Deze versie is februari 2019 mede door een Frans-Duits voorstel gewijzigd en heeft inmiddels ruim voldoende steun in de Raad. In februari 2019 zijn de triloggen over de wijziging van de gasrichtlijn met het Europees Parlement gestart.

Inhoud gasrichtlijn en Nederlandse bezwaren

- Met de herziening van de gasrichtlijn zou voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen een zelfde wettelijk regime moet gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de Unie. Dit wettelijke regime betreft
 - 1) ontvlechting van productie, handel en levering,
 - 2) derden toegang,
 - 3) prijsregulering en
 - 4) transparantie van prijzen en voorwaarden.
- * De motivering van de Commissie is dat dit de werking van de interne markt bevordert. Het voorstel betekent in de praktijk dat, afhankelijk van de precieze uitwerkingen en evt. ontheffingen, importpijpleidingen komend uit Rusland, Algerije en Libië aan (een deel van) deze vereisten moeten gaan voldoen.
- * Nederland had de volgende bezwaren tegen het eerste voorstel van de Commissie
 - dat de Unie daarmee exclusief bevoegd wordt om te onderhandelen over voorwaarden voor gasleidingen met landen van buiten de EU;
 - dat de EU een onderscheid maakt tussen landen en vormen van gastransport (pijpleiding vs. LNG), iets dat op bezwaren kan stuiten van de WTO;
 - dat de doelpalen worden verzet tijdens de wedstrijd en de EU zich onbetrouwbaar toont richting private investeerders;
 - dat de EU daarmee zijn regels oplegt aan derde landen. Dit kan tot conflict of law leiden binnen derde landen en onttrekt die landen het recht om zelf te bepalen hoe zij hun energiesysteem inrichten en hun energiebronnen exploiteren (een recht dat EU-lidstaten wel hebben (artikel 194, lid 2, VWEU));
 - dat via een generieke oplossing (aanpassing EU energie wetgeving) wordt getracht een specifieke discussie (Nord Stream 2) te beslechten.
- Bovendien heeft de Commissie geweigerd om een impact assessment voor haar voorstel op te stellen. Dit is in tegenspraak met de eigen regels van de Commissie wat betreft 'Betere Regelgeving'. Ondanks herhaalde oproepen van meerdere lidstaten heeft de Commissie hier niets mee gedaan.

Motie van Ojik (en uitvoering)

- Naar aanleiding van het kritische BNC-fiche en de zorgen rondom NS2 en Nederlandse energieafhankelijkheid van Rusland riep een meerderheid van de Tweede Kamer via de Motie van Ojik het kabinet op de herziening van de gasrichtlijn alsnog te steunen zonder dat de Nederlandse energievoorzieningszekerheid in gevaar komt. De Motie van Ojik (17 april 2018 aangenomen) werd gesteund door coalitiepartijen CDA, D66 en ChristenUnie, naast een groot deel van de oppositie (SP, PvdA, GroenLinks, de PvdD, DENK, 50PLUS)

- In reactie (1 juni 2018) op de motie Van Ojik heeft het kabinet aangegeven het standpunt opnieuw in overweging te hebben genomen, maar geen reden te zien om de wijziging van de gasrichtlijn alsnog te steunen gezien dat de bezwaren en zorgpunten over de voorgestelde wijziging nog steeds golden. Wel heeft het kabinet verkend 'langs welke weg maximaal recht kon worden gedaan aan de overwegingen van de motie'. Het kabinet heeft toegezegd dit te doen via steun aan de daartoe in gang gezette initiatieven van Duitsland en de Commissie inzetten voor gecontinueerde transit door Oekraïne (ook na 2019 als het huidige transitcontract afloopt). Mocht deze aanpak niet tot succes leiden 'beraadt het kabinet zich op stappen, zoals het steunen van de voorgestelde wijziging van de gasrichtlijn'. De motie spreekt ook over het verwezenlijken van een duurzame energiehuishouding. Hier heeft het kabinet verwezen naar de voorbereiding van het Klimaatakkoord en de inspanningen van het kabinet om te komen tot een meer ambitieuze Europese doelstelling voor de reductie van CO₂-emissies.
- Nederland heeft medio oktober 2018 een alternatief voor de wijziging van de gasrichtlijn voorgesteld, waarin er geen verschuiving van bevoegdheden naar de Unie plaatsvindt. Dit alternatief kon op interesse rekenen van een aantal, maar niet erg veel, lidstaten. Het waren met name lidstaten die toch al kritisch staan ten opzicht van het Commissie voorstel die aangaven hier met interesse naar te gaan kijken.
- Tijdens de BZ-begrotingsbehandeling eind november 2018 kwam de Nederlandse inzet opnieuw aan de orde in reactie op nieuw Russisch handelen en dreigende Amerikaanse sancties tegen Rusland en bij Nord Stream 2 betrokken bedrijven. In reactie daarop heeft het kabinet aangegeven blijvende steun aan de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne van groot belang te vinden in een Kamerbrief in december 2018. Daarnaast heeft het kabinet voor wat betreft de herziening van de gasrichtlijn aangegeven met gelijkgezinde landen mogelijke compromissen te willen/zullen verkennen.
- Het kabinet constateert in de brief van december 2018 dat de onderhandelingen over het Oekraïense gastransit complex zijn en een constructieve houding vereisen van alle betrokken partijen. De toenemende spanningen tussen Oekraïne en Rusland, compliceren het onderhandelingsproces. Verder geeft het kabinet zich rekenschap van de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2, maar ook van de wederzijdse afhankelijkheid: Europa is afhankelijk van Russisch gas en Rusland is afhankelijk van inkomsten uit export van gas naar Europa.
- In februari 2019 heeft het kabinet een brief naar de Kamer gestuurd met daarin meer informatie over het proces van de onderhandelingen tussen Oekraïne en Rusland en over het proces van de wijziging van de gasrichtlijn. Op 13 februari heeft u in de geannoteerde agenda voor de Energieraad aangegeven dat u voornemens bent om in te stemmen. Het AO Energieraad staat gepland op donderdag 21 februari.

Krachtenveld EU en tijdlijn wijziging gasrichtlijn

- Het Roemeens Voorzitterschap heeft begin februari 2019 een nieuw wijzigingsdocument geagendeerd ("the final consolidated tekst") waarvoor mandaat voor trilogie met het EP wordt gevraagd). In de nieuwe tekst werd nog niet tegemoet gekomen aan het voor Nederland belangrijkste bezwaar dat er nog steeds sprake is van de competentieoverdracht van lidstaten naar Commissie om te onderhandelen over de voorwaarden van pijpleidingen met derde landen
- Inmiddels is op 8 februari jl. in Coreper overeenstemming bereikt over wijziging van de richtlijn waarbij de tekst op diverse punten is veranderd ten opzichte van het voorstel van de Commissie. Zo is de verschuiving van bevoegdheden van de lidstaten naar de Commissie ingeperkt en blijft de mogelijkheid bestaan dat een lidstaat onderhandelt met een derde land in plaats van de Commissie. Dit is mede gebeurd op basis van een Frans-Duits compromisvoorstel.
- Een groot aantal lidstaten kon hiermee akkoord gaan. Er is uiteindelijk niet gestemd. Nederland heeft een studie voorbehoud geplaatst vanwege op het allerlaatste moment aangebrachte verandering. Voor Nederland geldt nog steeds dat aan veel van de zorgpunten zoals genoemd in

het BNC-fiche nog niet is voldaan. Echter, gezien de grote meerderheid in de Raad en gezien dat instemmen met deze wijziging ook conform uitvoering motie van Ojik is, is ervoor gekozen om niet tegen de gekozen lijn van de start van trilogie met het EP te ageren.

- Het Roemeens voorzitterschap is de onderhandelingen met het Europees Parlement op 12 februari gestart en er is die dag direct een voorlopig akkoord gesloten. De kans is groot dat tijdens de Energieraad van 4 maart a.s. een formeel akkoord wordt gevraagd van de lidstaten.
- In het uiteindelijke voorlopige akkoord is het Duits-Franse voorstel volledig behouden gebleven. Dit betekent dat de gasrichtlijn alleen van toepassing zal zijn op het gedeelte van de pijplijn dat zich binnen Duitse territoriale wateren bevindt. De Duitse toezichthouder is verantwoordelijk voor naleving van de EU-regelgeving. De trilogie richtten zich meer op het verlenen van uitzonderingen voor bestaande pijpleidingen, daar zijn ook veranderingen doorgevoerd. De deal dreigde niet door te gaan doordat Italië en Spanje zich verzetten tegen een grotere rol van de Commissie en minder uitzonderingsmogelijkheden. Dit werd gesteund door Duitsland. Door tijdsdruk is het EP uiteindelijk toch akkoord gegaan met een tekst die acceptabel is voor deze lidstaten.
- Het voorlopige akkoord laat dus nog wat ruimte voor NS2. De Europese Commissie is hier waarschijnlijk mee akkoord gegaan omdat de competentieoverdracht lidstaten naar Europese Commissie voor onderhandelingen met derde landen over interconnectoren is behouden gebleven. Dit was voor de Europese Commissie een belangrijk punt (en voor Nederland een belangrijk bezwaar).
- De Europese Commissie probeert de wijziging van de gasrichtlijn prioritair op de agenda van de Energieraad van maart 2019 te zetten om nog voor de EP-verkiezingen van mei 2019 een algemene oriëntatie uit de Raad te krijgen en zo de onderhandelingen (trilogie) met het Europees Parlement te starten.
- Het Europees Parlement lijkt in groten getale voorstander van een wijziging van de gasrichtlijn.

MOTIE VAN HET LID VAN OJIK

Voorgesteld 15 november 2017

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de gasleiding Nord Stream 2 onze energieafhankelijkheid van Rusland bestendigt, onze afhankelijkheid van aardgas in stand houdt en de kwetsbaarheid van Oost-Europa vergroot;

overwegende dat de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen verminderd moet worden om de klimaatdoelstellingen te behalen;

overwegende dat de relatie met Rusland aan herziening toe is en dat diversificatie van bronnen, leveranciers en aanvoerroutes noodzakelijk is;

verzoekt de regering, om in die geest steun te geven aan het voorstel van de Europese Commissie om gasleidingen met een oorsprong buiten de EU onder de Energie-unie te brengen, zodat de EU de doelstelling van een betrouwbare en duurzame energievoorziening kan verwezenlijken,

en gaat over tot de orde van de dag.

2. Nord Stream 2 Redeneerlijn

- De wijziging van de gasrichtlijn heeft geen gevolgen voor de aanleg van Nord Stream 2. Met de aanleg van de pijplijn is reeds een begin gemaakt en dat gaat de komende maanden door.
- De gewijzigde gasrichtlijn regelt dat ook partijen uit een derde land moeten voldoen aan de eisen van de interne energiemarkt:
 - Ontvlechting
 - Derden toegang
 - Transparantie
 - Tariefregulering
- Voor deze vereisten is een ontheffing mogelijk.
- De onderhandelingen over deze ontheffing kunnen ook worden gedaan door de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt. In het geval van Nord Stream 2 is dit Duitsland.
- Dit nadat de Commissie heeft ingestemd met een daartoe strekkend verzoek van Duitsland. De Commissie kan daarbij aandachtspunten meegeven en het resultaat dient aan de Commissie te worden voorgelegd.
- De onderhandelingen zullen gaan over de ontheffing op deze interne markt vereisten, niet over de aanleg van Nord Stream 2.
- De wijziging van de gasrichtlijn houdt de aanleg van Nord Stream 2 dus niet tegen en ook het kabinet kan dat niet doen. Nord Stream 2 landt niet aan op Nederlands grondgebied en loopt ook niet door Nederlandse wateren. Nederland is geen partij bij de aanleg en hoeft er ook geen vergunning voor af te geven.
- Of Nederlandse marktpartijen straks gas gaan afnemen dat via Nord Stream 2 naar Noordwest-Europa komt is met geen mogelijkheid aan te geven. Marktpartijen, ook Nederlandse, bepalen zelf waar en bij wie zij gas inkopen. Het kabinet heeft daar geen invloed op en kan daar ook geen aanwijzingen voor

geven. Dat zou in strijd zijn met de energiewetgeving van de Unie.

Q

Waarom is er al begonnen met de aanleg van NS2 terwijl er nog over de wijziging van de gasrichtlijn wordt gesproken?

A

- Het besluit om Nord Stream 2 aan te leggen is voor en door de markt genomen. Dit besluit ligt niet bij de overheid.
- Ik constateer dat met de aanleg is verder gegaan ondanks de discussie over de wijziging van de gasrichtlijn.
- In de beeldvorming wordt de wijziging van de gasrichtlijn gezien als een middel om de aanleg van Nord Stream 2 tegen te houden. Dat is een misvatting. Het feit dat reeds een begin is gemaakt met de aanleg is daarvan het beste bewijs. Inmiddels is ca. 600 km van de in totaal iets meer dan 1.200 km lange pijpleiding gelegd.

Q

Kunt u de oorsprong van de verschillende gasstromen voor de Kamer in kaart brengen en Russisch gas blokkeren?

A

- Nee, dat is technisch erg lastig.
- Gas dat straks mogelijk via Nord Stream 2 wordt aangevoerd wordt in de netwerken vermengd met gas dat via andere pijpleidingen, bijvoorbeeld uit Noorwegen, of als LNG, onze kant op komt.
- Het is dan uiteindelijk met geen mogelijkheid meer aan te geven via welke route het gas hier is gekomen.

Q.

Hoe staat de overheid tegenover aanvragen voor exportkredietverzekeringen (EKV's) voor Nord Stream 2?

A (afgestemd met MinFin)

- Concrete voorlegging van ekv-aanvragen gerelateerd aan Nord Stream 2 aan de Staat is op dit moment niet aan de orde. Ik wil niet vooruitlopen op de beoordeling van een eventuele voorlegging.

Factsheet Nord Stream 2 (aanleg, transit Oekraïne en evt sancties NL bedrijven)

Context

- De gastransportverbinding loopt van West-Rusland naar het Greifswald-gebied in Noord-Oost Duitsland. Totale geschatte kosten zijn 11 miljard dollar. Capaciteit 55 miljard m³/per jaar.
- De motivatie voor NS2 is dat de gasproductie in Noordwest-Europa de komende jaren sterk daalt, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, Denemarken en het VK en op termijn ook in Noorwegen (vanaf 2025), terwijl de vraag min of meer gelijk blijft. Uitbreiding van Nord Stream zou de liquiditeit van de Noordwest-Europese gasmarkt doen stijgen.

Aanleg Nord Stream 2

- De Nord Stream 2 pijpleiding is in aanbouw en inmiddels is 600 kilometer van NS2 aangelegd. De totale lengte zal 1230 kilometer bedragen. Aanleg zal versnellen doordat nu ook een tweede Allseas-schip (Pioneering Spirit) op korte termijn in Finland is gestart met de aanleg.
- Het Nord Stream 2-consortium streeft ernaar de pijpleiding eind 2019 op te leveren. Dit wordt als ambitieus gezien.
- Aangezien de NS2 pijplijn door de territoriale wateren en/of exclusieve economische zones van Rusland, Finland, Zweden, Denemarken en Duitsland lopen, moet er van elk van deze landen een vergunning komen. Inmiddels zijn Rusland, Finland, Zweden en Duitsland akkoord.
- Denemarken heeft i.t.t. andere landen nog geen vergunning afgegeven voor de aanleg van NS2 door territoriale wateren. Ook t.a.v. alternatief traject- waarvoor lichtere vergunningseisen gelden - zijn er aanwijzingen dat Denemarken een besluit mogelijk traineert tot na de Deense verkiezingen in juni 2019. Deze vergunning kan conform internationaal zeerecht (UNCLOS) enkel om milieutechnische redenen afgewezen te worden, maar UNCLOS stelt geen beslissingstermijnen. Vraag is welke termijn alsnog strijdigheid met UNCLOS oplevert.

Financiering, sancties en NL bedrijven

- Het project wordt gefinancierd door vijf bedrijven: Shell, Engie, Wintershall, OMV en Uniper. Diverse NL bedrijven zijn betrokken bij de aanleg.
- De VS overweegt sancties af te kondigen tegen bedrijven die betrokken zijn bij Nord Stream 2 om zo de aanleg tegen te houden. Motivatie voor de sancties is dat NS2 de Russische positie op de Europese gasmarkt zou versterken en Europese landen daarmee te afhankelijk zouden worden van Russisch gas. De ingebruikname van Nord Stream 2 zou er ook toe leiden dat er geen (of minder) transit van Russisch gas door Oekraïne zou plaatsvinden en Rusland zou dit volgens de VS als politieke 'leverage' gebruiken (zie hieronder).
- Tegelijkertijd voert de VS in Europa een stevige lobby voor de verkoop van het eigen (shale) gas als alternatief voor het gas uit Rusland en vermengt het politieke met commerciële belangen.
- Of de sancties ook daadwerkelijk ingesteld gaan worden en zo ja welke vorm deze zullen hebben, is op dit moment nog niet duidelijk.
- EU-financiers (verantwoordelijk voor de helft van de totale projectomvang) hebben 70% van hun financiële verplichtingen voldaan en zullen naar verwachting in het eerste kwartaal van 2019 aan vrijwel al hun contractuele verplichtingen hebben voldaan.
- Diverse NL bedrijven zijn betrokken bij de financiering en aanleg van NS2:
 1. Shell draagt financieel bij aan Nordstream AG Buiten reikwijdte t.w.v. EUR 10.1.c en 10.2.g. Shell heeft 10.1.c en 10.2.g
 2. Buiten reikwijdte

- Eventuele voorlegging van ingediende exporkredietverzekering-aanvragen NS2 zijn op zijn vroegst in de zomer van 2019 te verwachten.
- Indien NS2 niet doorgaat of vertraagt moet 10.1.c en 10.2.g
- Sancties zijn bij contracten met Rusland veelal geen rechtsgeldige 'force majeure' waardoor EU bedrijven/financiers forse schade leiden.
- Overigens kan LNG vrijelijk worden ingevoerd in de EU. Veel landen, waar onder Nederland, hebben LNG-terminals of bouwen ze. Het is echter aan marktpartijen om daadwerkelijk LNG in te voeren. Op dit moment gebeurt dat nog maar mondjesmaat omdat de Aziatische markt voor LNG aantrekkelijker is en de EU via pijpleidingen goed wordt voorzien van gas. Dat verklaart ook waarom de LNG-terminals in Noordwest-Europa nog veel capaciteit over hebben.

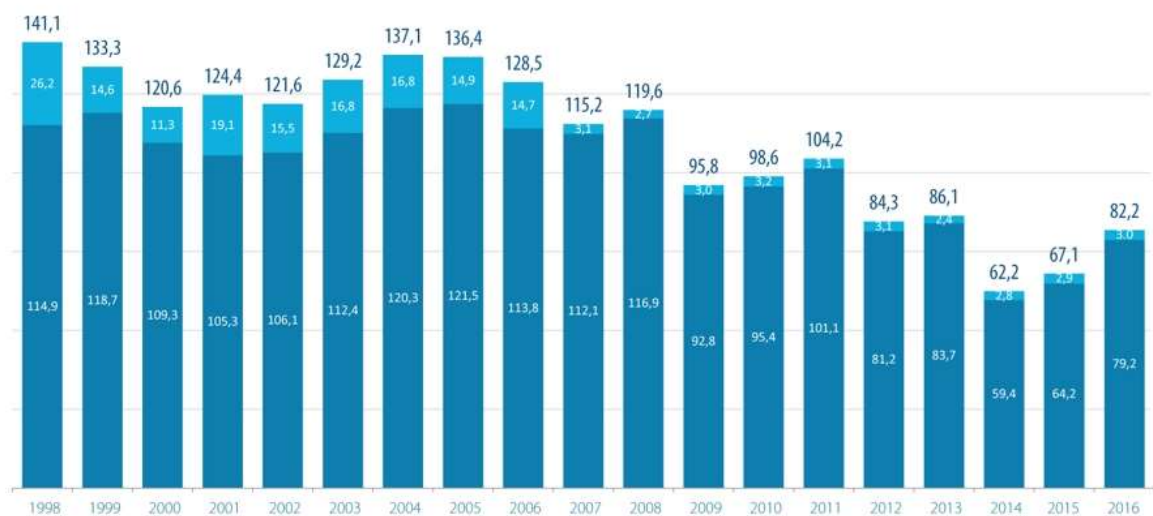
Onderhandelingen transit Oekraïne

- In 2018 kwam 86,8 bcm gastransit vanuit Rusland door de Oekraïne. Meer dan 1/3^e van de Russische gasexport naar de EU komt door de Oekraïne. In 2017 was de transit nog 93,5 bcm. De transit door Oekraïne heeft zich sinds 2000 als volgt ontwikkeld (bron Naftogaz):

Natural gas transit via Ukraine (bcm per year)

■ to the EU, other European countries and Turkey ■ to CIS countries

Ukrainian gas transmission system capacity: input – 302 bcm; output – 178.5 bcm; output to the EU, other European countries and Turkey – 146 bcm

- De aanleg van Nord Stream 2 kan invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland doordat gasstromen die thans door Oekraïne lopen worden verlegd naar Nord Stream 2. Deze transitfunctie voor gas is niet alleen een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, Slowakije en in minder mate Tsjechië en Polen, maar ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. Verwachting is dat Oekraïne 3 miljard dollar aan transit-inkomsten misloopt.
- Het omzeilen van Oekraïne heeft ook geopolitieke consequenties: het vergroot de macht van Rusland in relatie tot Oekraïne. Om deze redenen maken voornoemde landen bezwaar tegen de aanleg van Nord Stream 2 en hebben zij de Europese Commissie verzocht om in te grijpen en de aanleg tegen te houden. Daar staat evenwel tegenover dat ook Oekraïne, net als Polen c.s., bezig is met het afbouwen van de afhankelijkheid van Russisch gas en het diversifiëren van de aanvoermogelijkheden.

- De Europese Commissie heeft in januari 2019 een voorstel neergelegd ter bestudering door Rusland en Oekraïne betreffende de drie belangrijkste parameters voor een toekomstige gasdoorvoer: looptijd, volumes en tarieven. De Europese Commissie probeert hiermee ook de aanpassing van de wet- en regelgeving in Oekraïne conform het kader van de Energie Gemeenschap en het Associatie Akkoord EU-Oekraïne vorm te geven.
- Complicerend in de onderhandelingen is het feit dat Gazprom op dit moment in juridische procedures is verwickeld over eerdere gasdisputen met Oekraïne. Rusland en Oekraïne hebben toegezegd goed naar het voorstel van de Europese Commissie te kijken voor de volgende ministeriële bijeenkomst in mei 2019. In maart 2019 vinden verkiezingen plaats in Oekraïne.
- Wanneer Oekraïne en Rusland niet voor het eind van 2019 een deal hebben gesloten, kan dit op 1 januari 2020 consequenties hebben dat het gas naar Oekraïne tijdelijk wordt stopgezet. Dit doet denken aan de situatie zoals die zich heeft voorgedaan in 2009, al worden de effecten nu minder groot ingeschat. Wel zal ook een land als Italië flink worden geraakt en zullen er vragen worden gesteld bij de rol van gas in de EU energietransitie gezien de importafhankelijkheid.
- Afhankelijk van de omvang van de Russische export blijft transit door Oekraïne nodig. Zeker als er rekening mee wordt gehouden dat alle capaciteit nooit voor 100% wordt benut. Ook dient er rekening mee te worden gehouden dat het gas dat via deze routes wordt c.q. kan worden aangevoerd niet alleen bestemd is voor de EU maar ook voor landen als Zwitserland en Turkije en de Balkanlanden.
- Door deze verwachting van de gasvraag zal er ook bij aanleg van NS2 nog gastransit noodzakelijk zijn via Oekraïne. Oxford Institute for Energy Studies verwacht dat er vanaf 2020 nog steeds 52 tot 90 bcm per jaar transit via Oekraïne zal stromen.

Positie Nederland 10.2.a

- Nederland heeft zich steeds neutraal opgesteld ten aanzien van NS2 in die zin dat het een project is van, voor en door de markt dat mede inspeelt op de dalende gasproductie in Noordwest-Europa en meer in het bijzonder in Nederland.
- Het kabinet acht blijvende steun aan de inzet van Duitsland en de Europese Commissie voor het behoud van de gasdoorvoer door Oekraïne van groot belang.
- Het kabinet geeft zich rekenschap van de geopolitieke aspecten van Nord Stream 2, alsmede van de wederzijdse afhankelijkheid: Europa is afhankelijk van Russisch gas en Rusland is afhankelijk van inkomsten uit export van gas naar Europa.
- In februari 2019 heeft het kabinet een brief naar de Kamer gestuurd met daarin meer informatie over het proces van de onderhandelingen tussen Oekraïne en Rusland. Het kabinet heeft aangegeven het positief te vinden dat er vooruitgang is geboekt in en dat er een volgende afspraak voor overleg in mei is gemaakt.
- De verwachting is dat Amerikaanse sancties betrekking zullen hebben op bedrijven die aan de realisatie van Nord Stream 2 meewerken. De bedrijven zullen daardoor een fors verlies leiden. Het is verder de vraag of de sancties er ook toe zullen leiden dat de aanleg stil zal komen te liggen. De verwachting van de betrokken bedrijven is dat Russische en Aziatische bedrijven de aanleg over zullen nemen. Nederlandse offshorebedrijven zullen behalve omzetverlies dus ook marktaandeel in Rusland verliezen als ze hun werkzaamheden aan Nord Stream 2 moeten afbreken.
- Ook Nederlandse bedrijven 10.2.g kunnen hiermee te maken krijgen, maar het kabinet wil hier niet op vooruitlopen. Het is overigens niet de verwachting dat de sancties de aanleg zullen dwarsbomen. Ook zal de herziening van de gasrichtlijn, als voorgesteld door de Commissie, naar verwachting de VS niet op andere gedachten brengen.
- Het kabinet realiseert zich dat er in VS discussie is over sancties tegen Nord Stream 2. Hier kan niet op vooruit worden gelopen.

3. Nord Stream 2 (Leveringszekerheid & gasconsumptie N-west Europa)

Redeneerlijn

- Collega Blok zal ingaan op de geopolitieke dimensies van Nord Stream 2 en de situatie met betrekking tot Oekraïne. Ik volsta hier met te zeggen dat wij het allebei van groot belang vinden dat er ook na dit jaar doorvoer van Russisch gas door Oekraïne plaatsvindt. Daarom geven wij ook volop steun aan de activiteiten van de Europese Commissie en Duitsland om Rusland en Oekraïne en meer in het bijzonder de bedrijven Gazprom en Naftogaz te bewegen om tot een nieuwe, langjarige overeenkomst te komen na 2019.
- Ik denk dat er ruimte is voor zo'n overeenkomst en dat die ook nodig is gezien de verwachte ontwikkeling van de gasvraag. De verwachting is namelijk dat deze in Noordwest-Europa maar beperkt zal dalen als gevolg van het uitfasen van kolen en kernenergie, terwijl de eigen productie sterk zal afnemen, met name in ons land. Gevolg is dat er meer gas moet worden geïmporteerd om te voldoen aan de vraag. Dat kan in de vorm van LNG, maar gas dat via pijpleidingen wordt aangevoerd ligt gezien de lagere kostprijs meer voor de hand.

LNG

- Het aanbod van LNG neemt de komende jaren toe als gevolg van ontwikkelingen in met name de VS waar de productie van gas stijgt en exportrestricties zijn of worden opgeheven. De kans is groot dat dit LNG zijn weg vindt naar Azië. Ook daar neemt de vraag toe, bijvoorbeeld in landen als China, India en Pakistan, en daar kent men, in tegenstelling tot Europa, geen op pijpleidingen gebaseerde infrastructuur waardoor gas kan worden ingevoerd. Zodoende is LNG daar beter betaalbaar ten opzichte van gas via pijpleidingen.
- In Europe is en blijft LNG duurder dan gas dat via pijplijnen wordt aangeleverd.

Noors gas

- Een andere bron van gas voor Noordwest-Europa is Noorwegen, maar gegevens van de Noorse overheid laten zien dat de gaswinning daar tot ca. 2025 op het huidige niveau van ca. 135 miljard m³ per jaar blijft liggen en daarna afneemt. De verdere ontwikkeling van het Noorse aanbod wordt vooral bepaald door het al dan niet in productie nemen van velden in het Arctisch gebied. Daarvoor zijn enorme investeringen nodig, niet alleen in productielocaties maar ook in de infrastructuur die nodig is om het gas af te voeren. Dit nog los van tal van milieuvraagstukken.
- Dan blijft eerst en vooral Russisch gas over om te voorzien in de groeiende Europese importbehoefte en diverse bronnen geven aan dat Rusland mogelijkheden heeft om zijn gaswinning de komende jaren te verhogen.

Vraag en aanbod

- Kijken we alleen naar Duitsland en Nederland dan zien we dat tussen 2020 en 2030 de gasvraag terugloopt van 115 miljard m³ naar 105 miljard m³, maar ook dat de gaswinning terugloopt van 40 miljard m³ naar 15 miljard m³. Alleen al in deze twee landen lijkt de importbehoefte dus toe te nemen met 15 miljard m³.
- De daadwerkelijke toename is echter veel groter doordat de Nederlandse leveringen aan Duitsland wegvallen, waardoor Duitsland op zoek moet naar een alternatief voor 30 miljard m³ aan laagcalorisch gas.
- Daarnaast neemt, als gevolg van wegvallend Nederlands aanbod, de importbehoefte toe in Frankrijk en België. Ook in het VK neemt de importbehoefte toe door dalende eigen productie.
- Dit laat volgens mij zien dat er ook na ingebruikname van Nord Stream behoefte blijft aan gastransit door Oekraïne. Gastransit die vorig jaar een omvang had van iets meer dan 85 miljard m³.
- De cijfers van de Europese organisatie van de beheerders gastransmissystemen leiden tot een vergelijkbare conclusie. In hun cijfers groeit de Europese importbehoefte tussen 2020 en 2030 met een kleine 65 miljard m³.

Russisch marktaandeel

- Het uiteindelijke gevolg is waarschijnlijk dat Europa meer gas uit Rusland gaat importeren dan thans het geval is. Daarmee neemt de importafhankelijkheid mogelijk toe. Maar daarbij mogen we niet uit het oog verliezen dat er sprake is van een wederzijdse afhankelijkheid want de inkomsten uit de gasverkopen in Europa zijn zeer belangrijk voor Rusland. Daarnaast zorgen de LNG-terminals, zoals de GATE-terminal in Rotterdam, er voor dat er alternatieven blijven bestaan. Ook in Duitsland zal naar verwachting binnenkort een besluit worden genomen over de bouw van zo'n terminal.
- Vermindering van het Russische marktaandeel lukt alleen wanneer Nederland en andere Europese landen in de transitie meer gebruik maken van alternatieven voor aardgas zoals groen gas, waterstof, en toepassing van CCUS) en van elektriciteit in de energievoorziening. Daarop zijn de voorstellen uit het Klimaatakkoord gericht.

Q

Kunnen we ook zonder Nord Stream 2 en op welke cijfers baseren we dit?

A

- Wij volgen de analyses over de gasleveringszekerheid van Nederland en Noord-West Europa met grote interesse.
- In het algemeen geldt dat ik op de middellange termijn zie dat zowel de productie in Noord-West Europa terugloopt, terwijl de gasvraag op die termijn minder daalt. De cijfers in de analyses verschillen, maar deze trend is duidelijk waarneembaar.
- We hebben vertrouwen in leveringszekerheid, ook zonder NS2.
- Zonder NS2 zal het aanbod op de Noord West Europese markt uiteraard lager zijn dan zonder Nord Stream 2.
- In dat geval zal het Russische gas ook via Oekraïne en Wit Rusland naar de Noord West Europese markt stromen.
- En kunnen we gebruik maken van LNG. Die wereldmarkt groeit flink. LNG handel wereldwijd zal met 2/3 stijgen van 432 bcm in 2018 naar 750 bcm in 2040 (cijfers IEA). Deze LNG gaat nu nog vooral naar Azië, maar zou de EU ook kunnen gebruiken om importafhankelijkheid kunnen verminderen.
- Cijfers: kleine groei importbehoefte Nederland en Noord West Europa (schattingen!):
 - NL: 36,8 bcm in 2017, 43,8 bcm in 2030 (cijfers NEV)
 - NW-Europa: 131,9 bcm in 2017, 151,9 bcm in 2017 (cijfers NEV)

- Gehele EU volgens ENTSOG: 339 bcm in 2020 en 412 bcm in 2040. (cijfers ENTSOG)
- Stijging importbehoefte vooral door dalende productie in Noord West Europa
- Gemiddeld EU-land voor +- 40% afhankelijk van gasimport uit Rusland (2018, Eurostat)
- Rusland heeft nu 210,4 bcm pijplijn lopen naar Europa incl Turkije. Nord Stream en Yamal naar Duitsland is samen 87,9 bcm.
- Er staan nog 2 pijplijnen naar Europa gepland: Nord Stream 2 (55bcm naar NW Europa), Turk Stream (31,5 bcm).

Q

Worden we hiermee niet extreem afhankelijk van Rusland?

A

- De gasproductie in Noordwest Europa neemt af, niet alleen in Nederland, maar ook in het Verenigd Koninkrijk en in de nabije toekomst ook in Noorwegen.
- Het aanbod daalt sneller dan de vraag. Ook bij onze ambitieuze plannen voor 49% CO2-reductie en veel hernieuwbare energie zal op de korte en middellange termijn nog gas nodig zijn.
- Nederland wordt een standaard EU-land wat afhankelijk wordt van import, zie bijvoorbeeld

Importafhankelijkheid EU-28 in percentages

	2006	2016
Rusland	39,3	39,9
Noorwegen	25,9	24,8
Algerije	16,3	12,4
Qatar	1,8	5,6
Nigeria	4,3	2,0
Libië	2,5	1,3

- Leveringszekerheid is een belangrijk aandachtspunt voor het kabinet. Ik wil Nederlanders niet in de kou laten staan. Het kabinet monitort de huidige situatie.
- Uiteindelijk is het aan marktpartijen om gas aan te bieden en in te kopen. Dit doen zij onder meer op de Nederlandse TTF-markt, die leidend is in Europa.
- Marktpartijen zullen hierbij de keus maken voor goedkoop en ruim beschikbaar gas. Dit kan Russisch gas zijn, maar er wordt

ook in toenemende mate naar LNG en nieuwe vormen van gas zoals groen gas en waterstof gekeken.

- Nederland is wat betreft LNG primair betrokken bij de in ontwikkeling zijnde wereldmarkt.
- Overigens wil ik ook benadrukken dat de wederzijdse afhankelijkheid vanuit Rusland minimaal net zo sterk is.
- De Noordwest Europese gasmarkt (met name Duitsland, VK en Nederland) is een zeer aantrekkelijke markt voor Rusland/Gazprom. Er mag vanuit worden gegaan dat vanuit Rusland/Gazprom alles in het werk wordt gesteld om deze markt te blijven belevaren. Dit geldt zowel met als zonder Nord Stream 2.

Q

Als NS2 er niet komt, moeten we dan Groningen langer open houden?

A

- Nee, de beslissing om gefaseerd het Groningenveld te sluiten hebben we genomen en daar wijk ik niet meer vanaf.
- Dit is ook niet nodig, want ook zonder Nord Stream 2 houden we vertrouwen in de leveringszekerheid. Het directe aanbod op de Noordwest-Europese markt zal uiteraard wél lager zijn zonder Nord Stream 2 dan mét Nord Stream 2. Het Russische gas zal zonder NS2 via Oekraïne en Wit-Rusland naar deze markt komen
- In Europa zijn inmiddels meerdere analyses gemaakt over de leveringszekerheid en het gevaar van importafhankelijkheid van Rusland. In dit verband is het enige scenario waar de leveringszekerheid mogelijk gevaar loopt een scenario waarin de gehele Russische productie en Europese import van gas ter discussie wordt gesteld.
- In de huidige Nord Stream discussie gaat het vooral over de gevolgen van de bouw van Nord Stream 2 voor transit door Oekraïne en de EU-afhankelijkheid van Russisch gas. De discussie gaat niet over de Russische export en productie van gas als zodanig.

Q

Mocht de gasrichtlijn in zijn huidige vorm zoals voorzitterschap met EP is overeengekomen worden aangenomen lopen we dan risico's met leveringszekerheid?

A

- Het kabinet gaat ervan uit dat de wijziging van de gasrichtlijn zoals die nu voorligt bij de Raad geen invloed zal hebben op de aanleg van NS2, wel eventueel op de ingebruikname omdat zal moeten worden bepaald in hoeverre (een ontheffing voor) de pijpleiding aan de voorwaarden van de interne energiemarkt zal moeten voldoen.
- Ook zonder Nord Stream 2 houden we nog vertrouwen in de leveringszekerheid.
- Het directe aanbod op de Noordwest-Europese markt zal uiteraard wél lager zijn zonder Nord Stream 2 dan mét Nord Stream 2.
- Het Russische gas zal zonder Nord Stream 2 via Oekraïne en Wit-Rusland naar deze markt komen. We hebben verder nog Noors gas en LNG.
- Ook zijn we bezig om minder afhankelijk te worden van gas en gasimport. Op korte termijn gaat de daling van het aanbod in Noordwest Europa echter sneller dan de daling van de vraag.

Q

We zouden minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen, waarom steunen we dan toch nieuwe gaspijpleidingen?

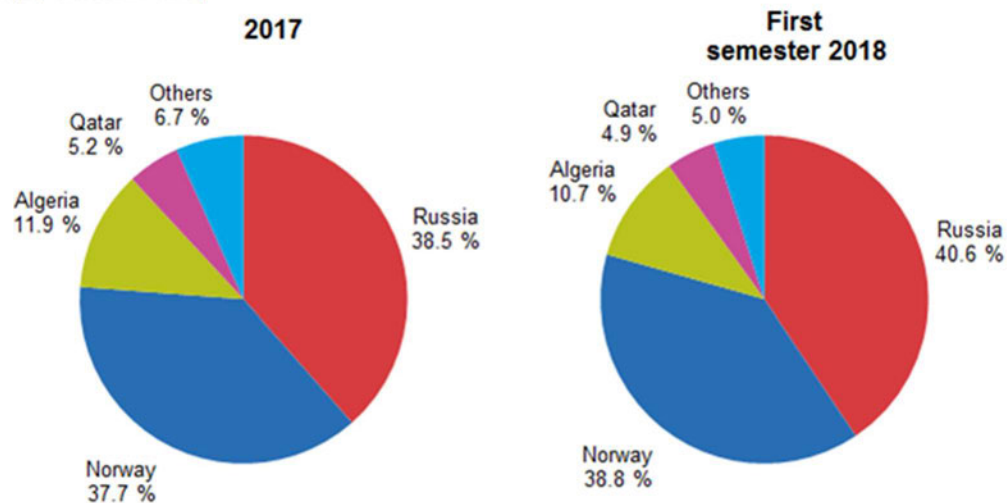
A

- De gasproductie in Noord-West Europa neemt af, niet alleen in Nederland, maar ook in het Verenigd Koninkrijk en in de nabije toekomst ook in Noorwegen.
- Onze ambitieuze plannen voor 49% CO₂-reductie leiden er inderdaad toe dat we onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen gaan verminderen.
- De vraag gaat teruglopen, alleen het aanbod in Noordwest Europa loopt nog sneller terug door onder meer de uitfasering van productie uit Groningen en minder aanbod vanuit VK en Duitsland.
- Leveringszekerheid is een belangrijk aandachtspunt voor het kabinet. Ik wil Nederlanders niet in de kou laten staan. Het kabinet monitort de huidige situatie.
- Uiteindelijk is het aan marktpartijen om gas aan te bieden en in te kopen.
- Marktpartijen zullen hierbij de keus maken voor goedkoop en ruim beschikbaar gas. Dit kan Russisch gas zijn, maar er wordt ook in toenemende mate naar LNG en nieuwe vormen van gas zoals groen gas en waterstof gekeken.

Cijfers Eurostat, 2018

Extra-EU imports of natural gas from main trading partners, 2017 and first semester 2018

(share (%) of trade in value)

Source: Eurostat database (Comext) and Eurostat estimates

Factsheet leveringzekerheid

Nederland

- De Nederlandse gaswinning gaat de komende jaren sterk dalen door uitfasering/beëindiging van de gaswinning uit Groningen en door uitputting van de overige Nederlandse gasvelden (op land en offshore). Verwachting is dat de vraag naar gas minder snel zal dalen dan het aanbod uit Groningen en de kleine velden. De gasproductie in andere EU-landen daalt ook. Wanneer de Nederlandse gasproductie verder is gedaald, zal de Nederlandse gasimport qua landenverdeling gaan lijken op de Europese gasimport. Zie bijvoorbeeld:
Importafhankelijkheid EU-28 (in percentages, Bron: Eurostat)

	2006	2016
Rusland	39,3	39,9
Noorwegen	25,9	24,8
Algerije	16,3	12,4
Qatar	1,8	5,6
Nigeria	4,3	2,0
Libië	2,5	1,3

- Naarmate de transitie leidt tot verdere daling van het Nederlandse gasverbruik zal het aandeel van aardgas in het energieverbruik wel gaan afnemen. Aangezien de gasproductie in Europa sneller zal dalen dan de gasconsumptie is extra aanvoer (zoals via Nord Stream 2) mogelijk noodzakelijk om de Europese voorzieningszekerheid te waarborgen.
- Vermindering van het Russische marktaandeel lukt alleen wanneer Nederland en andere Europese landen in de transitie meer gebruik maken van alternatieven voor aardgas (groen gas, waterstof, toepassing van CCUS) en van elektriciteit in de energievoorziening. Daarop zijn de voorstellen uit het Klimaatakkoord gericht.

Noord-West Europa: importbehoefte

- Schattingen op basis van de NEV 2017 wijzen op een kleine groei van de importbehoefte van Nederland van 36,9 bcm (2017) naar 43,8 bcm in 2030. Voor Noordwest-Europa (Nederland, België, Duitsland en het VK) gaat het om een stijging van de importbehoefte 131,9 bcm (2017) naar 151,9 bcm.
- Overigens zijn er ook andere ramingen die een (veel) hogere importbehoefte geven. Zo geeft ENTSG (het Europese Netwerk van Transmissiesysteembeheerders voor Gas) in haar 10-jarig netwerkontwikkelingsplan de volgende raming voor de gasvraag en -productie van de EU (*Sustainable Transition Scenario*):

	2020	2025	2030	2040
Gasvraag	451	504	508	497
Gasproductie	112	116	105	85
Importbehoefte	339	388	403	412

- In deze (extra) importbehoefte zal vooral worden voorzien door LNG en gas uit Rusland want dat zijn de enige twee bronnen van gas die voor de komende jaren (t/m 2040) een groei laten zien (zie ook plaatje met Russische pijplijnen). Pijpleidinggas is per definitie goedkoper dan LNG door de hoge transportkosten van LNG en door de kosten die zijn gemoeid met het vloeibaar en vervolgens weer gasvormig maken van gas. De afhankelijkheid van Rusland geldt in nog sterkere mate voor Duitsland.

Noorwegen

- De Noorse productie stabiliseert geleidelijk:
Ontwikkeling productie (in bcm; cijfers omgerekend naar Nm³ (35,17 MJ/m³):

	2015	2017	2020	2030
Noorwegen winning	130,7	138,6	136,7	137,1

De nog te exploiteren Noorse voorraden bevinden zich in Arctisch gebied (Barents Zee). Alhoewel daar al enige winning (Snohvit gasveld) plaatsvindt is het de vraag of en wanneer daar grootschalig gewonnen gaat worden. Verder dienen deze voorraden vooral "ter vervanging" van de op termijn leeg geproduceerde velden op de Noordzee.

Rusland

- ENTSG geeft in haar 10-jarig netwerkontwikkelingsplan de volgende raming voor de minimale en maximale aanbod van Rusland op de EU-markt (exclusief LNG; TWh omgerekend naar bcm (n; 35,17MJ)):

	2020	2025	2030	2040
Minimaal	145	123	97	97
Maximaal	221	234	239	257

- De cijfers laten zien dat er nog aanzienlijk groeipotentieel in de aanbod van Russisch gas op de EU-markt zit. Wat hierbij wel meespeelt is hoe de export van Rusland naar met name China en andere delen van Azië zich zal ontwikkelen. De Russische gasreserve wordt geschat op ca. 47.500 bcm.
- In de huidige Nord Stream discussie gaat vooral over de gevolgen van de bouw van Nord Stream 2 voor transit door Oekraïne en de EU-afhankelijkheid van Russisch gas. De discussie gaat niet over de Russische export en productie van gas als zodanig. In dit verband is het enige scenario waar de leveringszekerheid mogelijk gevaar loopt een scenario waarin de gehele Russische productie en Europese import van gas ter discussie wordt gesteld.
- Overigens is het hierbij goed te wijzen op een in 2014 door het Europese Netwerk van Transmissiesysteembeheerders voor Gas uitgevoerde analyse naar het wegvallen van de aanvoer van Russisch gas. Die analyse, waarin geen rekening was gehouden met de aanleg van Nord Stream 2, gaf de volgende resultaten zien:
 - Het wegvallen van de aanvoer door Oekraïne leidt alleen tot tekorten in Zuidoost-Europa.
 - Het wegvallen van alle Russische aanvoer leidt tot tekorten in Oost-Europa en Finland.
 - Hoewel in de analyse geen rekening was gehouden met zeer snel teruglopende productie uit Groningen, volgt hieruit wel dat de Noordwest-Europese leveringszekerheid robuust is.

Map 3.5 Russian natural gas export pipelines operating and projects

Conclusie

- De opmerking over vertrouwen in de leveringszekerheid houdt dus ook stand zonder Nord Stream 2 al zal het directe aanbod op de Noordwest-Europese markt uiteraard lager zijn zonder Nord Stream 2 dan met Nord Stream 2. In dat geval zal het Russische gas ook via Oekraïne en Wit-Rusland naar deze markt komen.

4. Relatie afbouw 'Groningen' en Duitsland

Q

Loopt Nederland niet al te veel achter Duitsland aan?

A

- Nederland had fundamentele eigen bezwaren, zoals de competentieoverdracht en investeringszekerheid
- Duitsland heeft net als Nederland bezwaar tegen de richtlijn.
- Dit heeft voor Duitsland ook te maken met de importbehoefte.
- Immers, door de snelle uitfasering van Groningen is Duitsland voor 1/3^e van haar gasbehoefte gedwongen om enerzijds installaties in hoog tempo om te bouwen en anderzijds met alternatieve import (o.m. Nord Stream 2) te voorzien in de gasvraag.
- Het standpunt van Duitsland is voor Nederland een gegeven om rekening mee te houden. Om de snelle uitfasering te realiseren, zijn we in belangrijke mate afhankelijk van de medewerking van Duitsland.
- De ombouw kost Duitsland de nodige hoofdbrekens, juist door de snelheid, waarmee we Groningen willen uitfaseren.
- Het zou in dat land dan ook niet begrepen worden wanneer Nederland een afwijkend standpunt zou innemen en het daarmee Duitsland zou bemoeilijken om via Nord Stream 2 te voorzien in haar groeiende importbehoefte.
- (mocht u hierover bevraagd worden) Daarnaast zijn er met Duitsland ook andere dossiers waar we medewerking nodig hebben, zoals de financiering van de activiteiten van TenneT in Duitsland en het verhogen van de Europese klimaatambitie.

Q

Kunt u Duitsland vragen om de verdere aanleg van Nord Stream 2 te blokkeren?

A

- Ik zie geen enkele reden Duitsland te vragen om de verdere aanleg van Nord Stream 2 te blokkeren, of aan het gebruik van de pijpleiding dusdanige voorwaarden en condities te verbinden waarmee dat feitelijk onmogelijk zou worden.
- Wel blijf ik Duitsland steunen in haar activiteiten om te komen tot een nieuwe, langjarige gastransit overeenkomst tussen Oekraïne en Rusland.

Factsheet: tijdslijn wijziging gasrichtlijn Nederland en EU

- Nord Stream 2 mandaat aanvraag Commissie – 9 juni 2017
- Presentatie Nord Stream 2 mandaat in RWG – 20 juni 2017
- Bespreking mandaatvraag in RWG – 25 juli 2017
- Opinie Juridische Dienst van de Raad over mandaataanvraag – 27 september 2017
- Europese Commissie voorstel wijziging gasrichtlijn - 8 november 2017
- Motie Van Ojik ingediend - 15 november 2017
- Bespreking voorstel Commissie in RWG – 28 november 2017
- BNC-fiche: Wijziging aardgasrichtlijn i.v.m. gaspijpleidingen met derde landen - 15 december 2017
- Tweede bespreking voorstel Commissie in RWG – 11 januari 2018
- Derde bespreking Commissie in RWG – 20 februari 2018
- Antwoorden Kamervragen EK-fractie GroenLinks - 8 maart 2018
- Advies Juridische Dienst van de Raad - 1 en 26 maart
- REV1 wijziging gasrichtlijn- 27 maart 2018
- Gewijzigde motie Van Ojik aangenomen - 17 april 2018
- Bespreking in RWG – 22 mei 2018
- Kamerbrief Blok-Wiebes: reactie kabinet op motie Van Ojik - 1 juni '18
- Bespreking wijziging gasrichtlijn in Coreper: 20 juni 2018
- Antwoorden aanvullende Kamervragen EK-fractie GroenLinks - 21 juni 2018
- Bespreking in RWG op basis van discussiedocument vz-schap – 27 september 2019
- Nederlands voorstel wijziging gasrichtlijn – 17 oktober 2018
- Bijeenkomst (min of meer) gelijkgestemd landen bij Duitse OV – 26 oktober 2018
- “Option paper” Oostenrijks voorzitterschap – 6 november 2018
- Bespreking RWG – 12 november 2018
- Voorstel Oostenrijks voorzitterschap herziening richtlijn ('REV2') - 21 november 2018
- Kamerbrief Blok-Wiebes - 14 december 2018
- Bespreking gasrichtlijn in Energieraad – 19 december 2018
- Bespreking derde gewijzigde tekst wijziging gasrichtlijn ('REV3') in RWG - 15 januari 2019
- (laatste) trilaterale onderhandelingen Oekraïne, Rusland (olv Europese Commissie) - 20 januari 2019
- the final consolidated tekst” ('REV4'), wijziging gasrichtlijn, voorstel Roemeens VZ-schap - 4 februari 2019
- Kamerbrief Blok-Wiebes: stand van zaken Trilaterale onderhandelingen - 5 februari 2019
- Frans-Duits voorstel t.a.v. wijziging gasrichtlijn en Nord Stream 2 - 8 februari 2019
- Start trilogie met Europees Parlement, 11 februari 2019

Wat staat er nog op de agenda?

- Energieraad 4 maart 2019
- Verkiezingen Europees Parlement (hele EU), 23-26 mei 2019

Wijziging gasrichtlijn (AOB punt)

Inleiding & Context

- Met de herziening van de gasrichtlijn zou voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen hetzelfde wettelijk regime gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de EU. Dit wettelijke regime betreft ontvlechting, derdentoegang, prijsregulering en transparantie van prijzen en voorwaarden.
- In het oorspronkelijke voorstel tot wijziging van de gasrichtlijn van november 2017 krijgt de Commissie de exclusieve bevoegdheid om te onderhandelen met derde landen (landen buiten de EU) over de voorwaarden waaronder de nieuwe pijpleiding kan functioneren. Dit was vooral ingegeven gezien de situatie rondom Nord Stream 2 (zie toelichting).
- In de Raad was discussie over de reikwijdte van de het voorstel. De Commissie heeft met de Raad - op voorstel van Frankrijk en Duitsland - overeenstemming bereikt over de bepaling dat het land, waar de pijpleiding aanlandt, de onderhandelingen kan voeren met het derde land indien het land daartoe mandaat krijgt van de Commissie. De enige wezenlijke wijziging, vergeleken met het oorspronkelijk Commissievoorstel, is dus dat lidstaten nu de mogelijkheid krijgen om zelf onderhandelingen met derde landen te voeren als ze hiervoor door de Europese Commissie gemandateerd worden. Dit is besproken in Coreper van 8 februari.
- In de trilog met het Europees Parlement op 12 februari is de rol van de Commissie daarna aangescherpt in die zin dat de Commissie het onderhandelingsakkoord expliciet moet goedkeuren.
- Het Roemeens voorzitterschap zal onder AOB een toelichting geven. U kunt dit aanhoren. Er zal niet gestemd worden. De wijziging van de gasrichtlijn zal hiermee bij een eerstvolgende Raad na Coreper van 20 februari jl. een hamerpunt worden.

Nederlandse inzet

- Nederland was in het BNC-fiche kritisch ten aanzien van het voorstel van de Commissie om de volgende redenen:
 - Verschuiving van bevoegdheden van de lidstaten naar de Unie;
 - De voorgestelde wijziging geldt voor bestaande én voor in aanleg zijnde pijpleidingen met derde landen, hetgeen het investeringsklimaat kan schaden;
 - EU-energiewetgeving wordt opgelegd aan (bedrijven uit) derde landen. De EU zou hierbij terughoudend moeten zijn.
 - Er wordt een generieke oplossing (wijziging gasrichtlijn) gebruikt voor een specifiek probleem (Nord Stream 2).
- Nederland heeft in de Raadswerkgroep ook een voorstel voor een alternatieve aanpak gedaan om het verschil in energiewetgeving tussen EU en derde landen te overbruggen maar hiervoor was niet voldoende steun.
- Na het overnemen van het Frans-Duitse voorstel is de gewijzigde richtlijn verbeterd op het punt van de competentieoverdracht. Bepaald is nu dat het land waarin een pijpleiding aanlandt, kan onderhandelen met het betreffende derde land resp. de netwerkoperator uit dat land. Daarmee houdt de Commissie weliswaar de exclusieve competentie, maar kan het land waarin de pijpleiding aanlandt mandateren om de onderhandelingen te doen. In die zin is het dus minder vergaand.
- Nederland heeft in Coreper van 8 februari een voorbehoud gemaakt met het oog op het Kamerdebat van 20 februari jl. over de wijziging van de gasrichtlijn.
- Tijdens Coreper van 20 februari jl. werd door de lidstaten steun gegeven aan het in de trilog bereikte akkoord. Ook tijdens die vergadering moest Nederland nog een voorbehoud maken gezien het Kamerdebat van die avond. Nederland heeft na afloop van het Kamerdebat op 20 februari het voorbehoud opgeheven.
- Het nu bereikte akkoord is breed gesteund.
- Het kabinet kan om 3 redenen de gewijzigde richtlijn nu wel steunen:
 - Met het Frans-Duitse compromisvoorstel is de situatie verbeterd omdat de verschuiving van de bevoegdheden naar de Commissie enigszins is ingeperkt.
 - Er is brede steun onder de lidstaten.
 - De in de Tweede Kamer breed gedragen motie Van Ojik (GroenLinks) riep al eerder op om de wijziging van de gasrichtlijn te steunen.

- De Motie Van Ojik gaat vooral over de energieafhankelijkheid van Rusland, die wordt versterkt via Nord Stream 2. Het kabinet stelt ten aanzien van voorzieningszekerheid dat de EU nu al voor 40 procent afhankelijk is van Russisch gas en dat Nederland straks als netto importeur er ook niet aan ontkomt om in enige mate afhankelijk te worden van Russisch gas. Wel zullen er via LNG meer aanbieders van gas zijn en is het kabinet druk doende om met de energietransitie op de lange termijn minder afhankelijk te worden van (import van) gas.

Krachtenveld

- Een groot aantal lidstaten kon op 8 februari jl. in Coreper akkoord gaan met het nieuwe voorstel van ROE vz-schap en het FRA-DUI compromisvoorstel. Ook DUI kon nu instemmen, omdat de verschuiving van bevoegdheden naar CIE enigszins ingeperkt werd. Zeer brede steun voor mandaat inclusief DUI-FRA voorstel van DUI, FRA, 10.2.a en buiten reikwijdte. Ook steun van CIE. Voorbehoud van NL (conform instructie), 10.2.a en buiten reikwijdte. Er is op 8 februari nog niet gestemd.
- Het bereikte voorlopige akkoord met het EP van 12 februari jl. komt grotendeels overeen met het verleende mandaat van de Raad. De gasrichtlijn wordt niet uitgebreid naar de exclusieve economische zones en blijft beperkt tot het grondgebied en territoriale wateren van de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt (belangrijk voor DUI). Verder is de ontheffingsmogelijkheid voor bestaande pijpleidingen ook behouden gebleven (belangrijk voor ITA en SPA).
- In Coreper van 20 februari jl. gaven de lidstaten steun aan het bereikte akkoord in de trilogie. 10.2.a en b onthield zich van stemming. NL maakte een voorbehoud (zie boven).
- Het voorlopig akkoord laat nog wat ruimte voor Nord Stream 2. CIE is hier vermoedelijk mee akkoord gegaan omdat competentieoverdracht van LS naar CIE voor onderhandelingen met derde landen over interconnectoren is behouden gebleven. Dit was voor CIE een belangrijk punt (en voor ons een belangrijk bezwaar).
- 10.2.a

Achtergrond/toelichting

- Gazprom maakte in de zomer van 2015 bekend dat de Nord Stream gaspijpleiding zou worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen van in totaal 55 bcm (bcm=mld. kubieke meter) naast de twee bestaande leidingen met dezelfde capaciteit.
- De aanleg van Nord Stream 2 kan vooral invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland doordat gasstromen die thans door Oekraïne lopen worden verlegd naar Nord Stream 2. Deze transitfunctie voor gas is niet alleen een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, SLW en in minder mate TSJ en POL, maar ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. De Europese Commissie werd daarom gevraagd actie te ondernemen door deze lidstaten..
- In juni 2017 heeft de Commissie de Raad om een mandaat gevraagd om met Rusland te gaan onderhandelen over op Nord Stream 2 van toepassing zijnde voorwaarden en condities. Omdat deze mandaataanvraag een zeer negatieve reactie kreeg van de Juridische Dienst van de Raad (volgens de JDR was er geen bevoegdheid in de Verdragen voorzien) en ook in de Raad geen eenstemmigheid kon worden bereikt over een dergelijk mandaat, heeft de Commissie eind 2017 een meer generieke herziening van de aardgasrichtlijn voorgesteld.
- In het oorspronkelijke voorstel tot wijziging van de gasrichtlijn krijgt de Commissie de exclusieve bevoegdheid om te onderhandelen met derde landen (landen buiten de EU) over de voorwaarden waaronder de nieuwe pijpleiding kan functioneren.
- In het compromisvoorstel van 8 februari jl. is afgesproken dat de richtlijn van toepassing zal zijn op het grondgebied van de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt en in de territoriale wateren van die lidstaat. Dit is met name voor Duitsland van belang inzake Nord Stream 2.
- Ook is verduidelijkt dat de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt het verzoek bij de Commissie kan indienen om onderhandelingen te voeren met een derde land over de toepassing van de voorwaarden uit de gasrichtlijn.

- De rol van de Commissie is nog op enkele punten versterkt in de trilogie tussen het Roemeens Vz-schap, Europees Parlement en Commissie van 12 februari. Zo krijgt de Commissie een verifiërende rol bij het verlenen van ontheffingen voor bestaande pijpleidingen door een lidstaat, als andere betrokken lidstaten daarom vragen. Ook moet de uitkomst van een onderhandeling met een derde land aan de Commissie worden voorgelegd.
- Het bereikte akkoord betekent dat de voorwaarden van de energie unie van toepassing zijn op bestaande pijpleidingen (NB voor bestaande pijpleidingen kan een ontheffing worden verleend) en pijpleidingen in aanbouw. Voor pijpleidingen in aanbouw betekent dit dat de Unie respectievelijk de regulator van het land waarin de pijpleiding aanlandt, met de beheerders van de pijpleiding kan onderhandelen over tarifiering, ontvlechting en derden toegang of hiervoor een lidstaat mandateren als hierom wordt verzocht.

10.2e

Directie Elektriciteit

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: dinsdag 12 maart 2019 15:23
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Gesprek met Altmaier

10.2e

De laatste bullit zou ik anders formuleren:

However, we support the initiatives of the European Commission and Germany to ensure that after the expiry of the current transit contract between Russia (Gazprom) and Ukraine (Naftogaz) by the of this year, there will still be a significant amount of transit of Russian gas through Ukraine. And we call on all parties involved to undertake every effort to make this happen.

Groeten,

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: dinsdag 12 maart 2019 14:16
Aan: 10.2e)
Onderwerp: FW: Gesprek met Altmaier
 Ha 10.2e

Zou jij nog laatste check hierop kunnen doen? Moet vandaag de lijn in namelijk.

Vriendelijke groeten,

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: dinsdag 12 maart 2019 09:28
Aan: 10.2e @minez.nl>; 10.2e @minez.nl>; 10.2e @minez.nl>

Onderwerp: RE: Gesprek met Altmaier

OK dan over NS2:

- We have no specific opinion on Nord Stream 2. This is a project which has been started by market participants that saw the need to improve the situation of gas supply to Europe.
- However, we supported the role of Germany and the European Commission to take the effects on the gas transit role of Ukraine into account.

Graag nog wel even check Wim of Bert.

Verzonden vanuit [Mail](#) voor Windows 10

Van: 10.2e
Verzonden: dinsdag 12 maart 2019 09:17
Aan: 10.2e 10.2e

Onderwerp: RE: Gesprek met Altmaier

Hoi 10.2e

Dank. Dit gaat vooral om de gasrichtlijn. Kunnen we daar ook nog een direct accent over NS2 aan toevoegen? Dat zou prettig zijn.

Ons standpunt lag toch altijd in de sfeer van: we zien NS 2 als een commercieel project op de eerste plaats maar de transitrol van Oekraïne moet behouden blijven..

Groet,

10.2e

Verzonden vanuit [Mail](#) voor Windows 10

Van: 10.2e
Verzonden: dinsdag 12 maart 2019 09:08
Aan: 10.2e
CC: 10.2e

Onderwerp: RE: Gesprek met Altmaier

Ha 10.2e

N.a.v. de vraag van Justin: is dit iets?

- Initially, The Netherlands has been critical about the revision of the Gas Directive. We had some objections against the transfer of competences to the Union.
- Moreover, we felt that the first proposal of the revision of the Gas Directive led to a loss of investment security among investors from third countries.
- We were a little more positive about the revision of the Gas Directive after the compromise text initiated by Germany and France in February 2019. We felt that at least some of our concerns about the transfer of competences were taken into account. For example, Germany is now in the lead in the considerations of a negotiation mandate in the example of Nord Stream 2, whenever this project is not taking into account the internal gas market rules of the Union.
- We were also positive about the broad support among Member States and within our national Parliament.
- That is why we have chosen to support the compromise on the revision of the Gas Directive.

Vr groeten,

10.2e

Verzonden vanuit [Mail](#) voor Windows 10

Van: 10.2e

Verzonden: maandag 11 maart 2019 18:16

Aan: 10.2e

CC: 10.2e

Onderwerp: RE: Gesprek met Altmaier

Hi 10.2e

Doe ik. Is het mogelijk om mij vast een (Engelstalig) antwoord toe te sturen over Nederlandse positie op NordStream 2? Ik kan mij voorstellen dat die vraag tijdens de panelbijeenkomst die volgt op de speech van de minister gesteld wordt. 10.2e beschikken jullie daar toevallig over?

Groet,

10.2e

Van: 10.2e)

Verzonden: maandag 11 maart 2019 17:06

Aan: 10.2e [@minez.nl](#)>

CC: 10.2e [@minez.nl](#)>; 10.2e [@minez.nl](#)>

Onderwerp: RE: Gesprek met Altmaier

Ha 10.2e

Had dat zo geïnterpreteerd na lezing van de brief van Altmaier, las daarin een soort agenda voor zo'n gesprek. Maar goed, ik hoor het wel mocht er toch nog een dergelijk gesprek komen.

Groet,

10.2e

Van: 10.2e)

Verzonden: maandag 11 maart 2019 16:51

Aan: 10.2e [@minez.nl](#)>

CC: 10.2e [@minez.nl](#)>; 10.2e [@minez.nl](#)>

Onderwerp: RE: Gesprek met Altmaier

Hoi 10.2e,

MEZK geeft een speech tijdens de Wirtschaftsrat en heeft daarna een paneldiscussie in bredere setting. Er is (vooralsnog) geen bila met Altmaier gepland. Mocht dat veranderen dan zal ik dat laten weten.

Groet,

10.2e

Van: 10.2e)

Verzonden: maandag 11 maart 2019 16:19

Aan: 10.2e [@minez.nl](#)>

CC: 10.2e [@minez.nl](#)>; 10.2e [@minez.nl](#)>

Onderwerp: Gesprek met Altmaier

Ha 10.2e

Misschien wat laat maar toch nog even een vraag over het gesprek Wiebes-Altmaier: komt daar ook nog even de gewijzigde gasrichtlijn aan de orde?

Zou interessant zijn om van DUI te horen hoe zij terugkijken op het proces en verwachten dat het nu verder gaat: evt. initiatieven van Cie, het regime waaronder de pijpleiding straks naar verwachting gaat functioneren, etc.

Groet,

10.2e

Inhoudsopgave

Programma/logistiek/uitnodiging

- Programma incl. adressen/telefoonnummers/hotelreservering
- Uitnodiging ondertekening Penta verklaring
- Uitnodiging Energieraad
- Aanwezigheidslijst HoDs

Ondertekening Verklaring Penta-groep

Agendapunten Energieraad

- Vaststelling agenda + A-puntenlijst (wetgevend en niet-wetgevend)
- EU-langetermijnstrategie voor klimaat
- Verordening etikettering autobanden

Diversenpunten

- Wijziging gasrichtlijn
- Connecting Europe Facility

Achtergrondinformatie

- Geannoteerde agenda Energieraad d.d. 4 maart 2019
- Beantwoording schriftelijk overleg Energieraad d.d. 4 maart 2019
- Verslag Energieraad d.d. 19 december 2018

Wijziging Gasrichtlijn

- ⇒ *Het Roemeens EU-voorzitterschap geeft tijdens de energieraad een terugkoppeling van de trilogie over de wijziging van de gasrichtlijn. U kunt dit punt aanhoren.*
- ⇒ *In Coreper van 20 februari gaven de lidstaten steun aan het akkoord met het EP uit de trilogie dat op 12 februari jl. is bereikt. Bulgarije onthield zich van stemming. Nederland maakte een voorbehoud gezien het debat in de Tweede Kamer van die avond.*
- ⇒ *Na afloop van het Kamerdebat op 20 februari jl. is het voorbehoud opgeheven.*

Wijziging gasrichtlijn

- [Aanhoren]

Wijziging gasrichtlijn (AOB punt)

Inleiding & Context

- Met de herziening van de gasrichtlijn zou voor bestaande en toekomstige pijpleidingen met derde landen hetzelfde wettelijk regime gaan gelden als voor pijpleidingen binnen de EU. Dit wettelijke regime betreft ontvlechting, derdentoegang, prijsregulering en transparantie van prijzen en voorwaarden.
- In het oorspronkelijke voorstel tot wijziging van de gasrichtlijn van november 2017 krijgt de Commissie de exclusieve bevoegdheid om te onderhandelen met derde landen (landen buiten de EU) over de voorwaarden waaronder de nieuwe pijpleiding kan functioneren. Dit was vooral ingegeven gezien de situatie rondom Nord Stream 2 (zie toelichting).
- In de Raad was discussie over de reikwijdte van de het voorstel. De Commissie heeft met de Raad - op voorstel van Frankrijk en Duitsland - overeenstemming bereikt over de bepaling dat het land, waar de pijpleiding aanlandt, de onderhandelingen kan voeren met het derde land indien het land daartoe mandaat krijgt van de Commissie. De enige wezenlijke wijziging, vergeleken met het oorspronkelijk Commissievoorstel, is dus dat lidstaten nu de mogelijkheid krijgen om zelf onderhandelingen met derde landen te voeren als ze hiervoor door de Europese Commissie gemandateerd worden. Dit is besproken in Coreper van 8 februari.
- In de trilog met het Europees Parlement op 12 februari is de rol van de Commissie daarna aangescherpt in die zin dat de Commissie het onderhandelingsakkoord expliciet moet goedkeuren.
- Het Roemeens voorzitterschap zal onder AOB een toelichting geven. U kunt dit aanhoren. Er zal niet gestemd worden. De wijziging van de gasrichtlijn zal hiermee bij een eerstvolgende Raad na Coreper van 20 februari jl. een hamerpunt worden.

Nederlandse inzet

- Nederland was in het BNC-fiche kritisch ten aanzien van het voorstel van de Commissie om de volgende redenen:
 - Verschuiving van bevoegdheden van de lidstaten naar de Unie;
 - De voorgestelde wijziging geldt voor bestaande én voor in aanleg zijnde pijpleidingen met derde landen, hetgeen het investeringsklimaat kan schaden;
 - EU-energiewetgeving wordt opgelegd aan (bedrijven uit) derde landen. De EU zou hierbij terughoudend moeten zijn.
 - Er wordt een generieke oplossing (wijziging gasrichtlijn) gebruikt voor een specifiek probleem (Nord Stream 2).
- Nederland heeft in de Raadswerkgroep ook een voorstel voor een alternatieve aanpak gedaan om het verschil in energiewetgeving tussen EU en derde landen te overbruggen maar hiervoor was niet voldoende steun.
- Na het overnemen van het Frans-Duitse voorstel is de gewijzigde richtlijn verbeterd op het punt van de competentieoverdracht. Bepaald is nu dat het land waarin een pijpleiding aanlandt, kan onderhandelen met het betreffende derde land resp. de netwerkoperator uit dat land. Daarmee houdt de Commissie weliswaar de exclusieve competentie, maar kan het land waarin de pijpleiding aanlandt mandateren om de onderhandelingen te doen. In die zin is het dus minder vergaand.
- Nederland heeft in Coreper van 8 februari een voorbehoud gemaakt met het oog op het Kamerdebat van 20 februari jl. over de wijziging van de gasrichtlijn.
- Tijdens Coreper van 20 februari jl. werd door de lidstaten steun werd gegeven aan het in de trilog bereikte akkoord. Ook tijdens die vergadering moest Nederland nog een voorbehoud maken gezien het Kamerdebat van die avond. Nederland heeft na afloop van het Kamerdebat op 20 februari het voorbehoud opgeheven.
- Het nu bereikte akkoord is breed zal gesteund.
- Het kabinet kan om 3 redenen de gewijzigde richtlijn nu wel steunen:
 - Met het Frans-Duitse compromisvoorstel is de situatie verbeterd omdat de verschuiving van de bevoegdheden naar de Commissie enigszins is ingeperkt.
 - Er is brede steun onder de lidstaten.
 - De in de Tweede Kamer breed gedragen motie Van Ojik (GroenLinks) riep al eerder op om de wijziging van de gasrichtlijn te steunen.

- De Motie Van Ojik gaat vooral over de energieafhankelijkheid van Rusland, die wordt versterkt via Nord Stream 2. Het kabinet stelt ten aanzien van voorzieningszekerheid dat de EU nu al voor 40 procent afhankelijk is van Russisch gas en dat Nederland straks als netto importeur er ook niet aan ontkomt om in enige mate afhankelijk te worden van Russisch gas. Wel zullen er via LNG meer aanbieders van gas zijn en is het kabinet druk doende om met de energietransitie op de lange termijn minder afhankelijk te worden van (import van) gas.

Krachtenveld

- Een groot aantal lidstaten kon op 8 februari jl. in Coreper akkoord gaan met het nieuwe voorstel van ROE vz-schap en het FRA-DUI compromisvoorstel. Ook DUI kon nu instemmen, omdat de verschuiving van bevoegdheden naar CIE enigszins ingeperkt werd. Zeer brede steun voor mandaat inclusief DUI-FRA voorstel van DUI, FRA, **Buiten reikwijdte** **Buiten reikwijdte** Ook steun van CIE. Voorbehoud van NL (conform instructie), **Buiten reikwijdte** Er is op 8 februari nog niet gestemd.
- Het bereikte voorlopige akkoord met het EP van 12 februari jl. komt grotendeels overeen met het verleende mandaat van de Raad. De gasrichtlijn wordt niet uitgebreid naar de exclusieve economische zones en blijft beperkt tot het grondgebied en territoriale wateren van de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt (belangrijk voor DUI). Verder is de ontheffingsmogelijkheid voor bestaande pijpleidingen ook behouden gebleven (belangrijk voor ITA en SPA).
- In Coreper van 20 februari jl. gaven de lidstaten steun aan het bereikte akkoord in de trilogie. **Buiten reikwijdte** onthield zich van stemming. NL maakte een voorbehoud (zie boven).
- Het voorlopig akkoord laat nog wat ruimte voor Nord Stream 2. CIE is hier vermoedelijk mee akkoord gegaan omdat competentieoverdracht van LS naar CIE voor onderhandelingen met derde landen over interconnectoren is behouden gebleven. Dit was voor CIE een belangrijk punt (en voor ons een belangrijk bezwaar).

10.2.a

Achtergrond/toelichting

- Gazprom maakte in de zomer van 2015 bekend dat de Nord Stream gaspijpleiding zou worden uitgebreid met twee nieuwe leidingen van in totaal 55 bcm (bcm=mld. kubieke meter) naast de twee bestaande leidingen met dezelfde capaciteit.
- De aanleg van Nord Stream 2 kan vooral invloed hebben op de positie van Oekraïne als transitland doordat gasstromen die thans door Oekraïne lopen worden verlegd naar Nord Stream 2. Deze transitfunctie voor gas is niet alleen een belangrijke bron van inkomsten voor Oekraïne, SLW en in minder mate TSJ en POL, maar ook een bron van voorzieningszekerheid voor enkele Centraal- en Oost-Europese lidstaten. De Europese Commissie werd daarom gevraagd actie te ondernemen door deze lidstaten..
- In juni 2017 heeft de Commissie de Raad om een mandaat gevraagd om met Rusland te gaan onderhandelen over op Nord Stream 2 van toepassing zijnde voorwaarden en condities. Omdat deze mandaataanvraag een zeer negatieve reactie kreeg van de Juridische Dienst van de Raad (volgens de JDR was er geen bevoegdheid in de Verdragen voorzien) en ook in de Raad geen eenstemmigheid kon worden bereikt over een dergelijk mandaat, heeft de Commissie eind 2017 een meer generieke herziening van de aardgasrichtlijn voorgesteld.
- In het oorspronkelijke voorstel tot wijziging van de gasrichtlijn krijgt de Commissie de exclusieve bevoegdheid om te onderhandelen met derde landen (landen buiten de EU) over de voorwaarden waaronder de nieuwe pijpleiding kan functioneren.
- In het compromisvoorstel van 8 februari jl. is afgesproken dat de richtlijn van toepassing zal zijn op het grondgebied van de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt en in de territoriale wateren van die lidstaat. Dit is met name voor Duitsland van belang inzake Nord Stream 2.
- Ook is verduidelijkt dat de lidstaat waar de pijpleiding aanlandt het verzoek bij de Commissie kan indienen om onderhandelingen te voeren met een derde land over de toepassing van de voorwaarden uit de gasrichtlijn.

- De rol van de Commissie is nog op enkele punten versterkt in de trilogie tussen het Roemeens VZ-schap, Europees Parlement en Commissie van 12 februari. Zo krijgt de Commissie een verifiërende rol bij het verlenen van ontheffingen voor bestaande pijpleidingen door een lidstaat, als andere betrokken lidstaten daarom vragen. Ook moet de uitkomst van een onderhandeling met een derde land aan de Commissie worden voorgelegd.
- Het bereikte akkoord betekent dat de voorwaarden van de energie unie van toepassing zijn op bestaande pijpleidingen (NB voor bestaande pijpleidingen kan een ontheffing worden verleend) en pijpleidingen in aanbouw. Voor pijpleidingen in aanbouw betekent dit dat de Unie respectievelijk de regulator van het land waarin de pijpleiding aanlandt, met de beheerders van de pijpleiding kan onderhandelen over tarifiering, ontvlechting en derden toegang of hiervoor een lidstaat mandateren als hierom wordt verzocht.

10.2e

Directie Elektriciteit

From: 10.2e [redacted] <[\[redacted\]@minezk.nl](mailto:[redacted]@minezk.nl)>
 Sent: maandag 16 december 2019 17:32
 To: 10.2e [redacted] <[\[redacted\]@minezk.nl](mailto:[redacted]@minezk.nl)>; 10.2e [redacted] <[\[redacted\]@minbuza.nl](mailto:[redacted]@minbuza.nl)>; 10.2e [redacted] <[\[redacted\]@minezk.nl](mailto:[redacted]@minezk.nl)>; 10.2e [redacted] <[\[redacted\]@minezk.nl](mailto:[redacted]@minezk.nl)>
 Cc: 10.2e [redacted] <[\[redacted\]@minezk.nl](mailto:[redacted]@minezk.nl)>; 10.2e [redacted] <[\[redacted\]@minezk.nl](mailto:[redacted]@minezk.nl)>; 10.2e [redacted] <[\[redacted\]@minezk.nl](mailto:[redacted]@minezk.nl)>
 Subject: Gesprek Wiebes-Altmaier

Beste mensen,

De minister heeft vanmiddag telefonisch overlegd met zijn Duitse collega Peter Altmaier over Nord Stream 2 en de aanstaande VS-sancties daartegen.

Het VS Huis van Afgevaardigden heeft inmiddels (12-12) met de sancties, vervat in de defensiebegroting, ingestemd en de senaat gaat dat binnenkort doen. President Trump zal daarna de wet onmiddellijk tekenen.

Twee zaken zijn belangrijk:

- de vraag of er een snelle wind down periode komt (de wet spreekt over 30 dagen) en met name hoe die wordt ingevuld.
- De invloed van de sancties op de gesprekken die donderdag in Berlijn worden gevoerd door RF-OEK-Cie-DUI over de transit door Oekraïne.

RF zal bereid zijn tot concessies als NS2 kan doorgaan, omgekeerd zal de VS sancties (sneller) instellen als de gesprekken niets opleveren.

Het gesprek ging vooral over de snelheid dat afgebouwd moet worden. Is dat:

- Als de wet wordt goedgekeurd
- Nadat president Trump heeft getekend
- Aan het einde van de wind down periode.

10.2.a [redacted]

Minister Wiebes heeft uitgelegd dat:

- Hij niet in de verantwoordelijkheid van 10.2.g kan treden
- Het Nederlandse parlement problemen heeft met Nord Stream 2, waardoor hij weinig kan doen.

10.2.a [redacted]

10.2.a [redacted]

- 10.2.a

Na het telefoongesprek is met de minister afgesproken dat we dit signaal ambtelijk zullen overbrengen.

Inmiddels heb ik met 10.2e afgesproken dat hij dat doet, aangezien hij contacten heeft met 10.1.c. Dat zal gebeuren nadat 10.2e van de ambassade in Berlijn contact heeft gehad met de heer 10.2.e van BMWi, die weer in contact staat met het State Department in Washington. Wellicht is er dan al meer duidelijk over de aard van de wind-down periode.

Groet,

10.2e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

(passieve) spreekpunten

- Concerned about US sanctions targeting Russian financial and energy sectors, including the recently adopted US sanctions against Nord Stream 2. We are critical about the negative impact of extraterritorial US sanctions on the EU, including Dutch, business companies. Transatlantic unity vis-à-vis Russia remains key.
- The Dutch government has a neutral position with regard to Nord Stream 2: we see Nord Stream 2 as a commercial project, but take into account the geopolitical aspects. In that light, the Dutch government supports trilateral negotiations between the European Commission, Ukraine and Russia about the continuation of gas transit through Ukraine. These negotiations have recently resulted in new agreement on a multi-year gas-transit.

achtergrond

- Op 20 december heeft president Trump de National Defence and Authorisation Act (NDAA) ondertekend met daarin o.a. sancties tegen Nord Stream 2 (NS2) en Turkstream. Deze sancties betreffen inreisverboden en bevrozing van tegoeden tegen bedrijven/personen die werken aan de aanleg van deze pijpleidingen van het Russische bedrijf Gazprom.
- Het NLse bedrijf Allseas (gevestigd in Zwitserland) is vlak voor ondertekening van de wet uit het NS2-project gestapt om niet te worden geraakt door de sancties. Het VS State Department heeft bevestigd dat de brief van Allseas, gericht aan Assistant Secretary of State for Energy Resources Frank Fannon, waarin stopzetting ('pull out') van de werkzaamheden aan NS2 wordt aangekondigd, in goede orde is ontvangen. Allseas werkte aan het laatste deel van het NS2-tracé door Deense en Duitse wateren. NS2 krijgt, net als de al werkzame NS1-gaspijpleiding, een capaciteit van 55 bcm/jaar en zal gas vanuit Rusland rechtsreeks naar Duitsland transporteren om zo de Noordwest- en Centraal-Europese markten te bedienen (ter vergelijking: NLse jaarlijkse gasverbruik is 38 bcm).

– 10.2.a

Een woordvoerder van de Europese Commissie zei op 21 dec. 'as a matter of principle, the EU opposes the imposition of sanctions against EU companies conducting legitimate business'. De VS beargumenteert daarentegen o.a. dat een deel van de EU-lidstaten (m.n. Oost-Europese) ook tegen NS2 is, dat de EU door NS2 nog afhankelijker wordt van Russisch gas en dat Rusland de pijpleiding zal gebruiken als 'a tool of coercion and political leverage', ook tegen Oekraïne. Daarnaast zou de VS graag zien dat vanuit de EU (veel) meer gas wordt ingekocht in de VS in plaats van bij Rusland, dit omdat in de VS de komende jaren meer gas kan/zal worden geproduceerd dan er wordt verbruikt.

- Het kabinet heeft een neutraal standpunt t.a.v. NS2: het ziet NS2 als commercieel project (de overheid handelt niet in gas en NL is geen aanlandplek voor NS2), maar geeft zich daarbij rekenschap van de geopolitieke aspecten. Het kabinet steunt in dat licht de trilaterale gesprekken tussen de Europese Commissie, Oekraïne en Rusland over continuering van de gastransit door Oekraïne. Deze onderhandelingen hebben op 20 december geresulteerd in een principeakkoord over een meerjarige gasdoorvoer op basis waarvan op 30 december een aantal akkoorden is gesloten tussen enerzijds het Russische bedrijf Gazprom en anderzijds de Oekraïense bedrijven Naftogaz (gastransitcontract) en het nieuw opgerichte Gas Transmission System Operator Ukrain (interconnectie-akkoord).
- Het kabinet is in nauw contact met de EU, diverse landen en het bedrijfsleven over deze en mogelijke nieuwe sancties van de VS tegen Rusland en blijft actief zijn zorgen onder de aandacht brengen, incl. over de verstreckende gevolgen voor het NLse bedrijfsleven. Wat betreft de afhankelijkheid van Russisch gas, is het overigens goed te noemen dat het gaat om een wederkerige afhankelijkheid en dat Rusland de gasinkomsten nodig heeft. Verder is de gasleveringszekerheid in de EU de afgelopen jaren toegenomen dankzij een beter functionerende

interne gasmarkt en nieuwe LNG-terminals (import van VS-LNG naar de EU, ook naar Nederland, is in 1,5 jaar met bijna 300% toegenomen – zie bijgevoegd factsheet).

[N.B. Wat verder meespeelt is dat de gasvraag in Noordwest-Europa de komende jaren meer en meer importen zal vergen als gevolg van snel dalende inheemse winning, een daling die vooral is ingegeven door de sterke afname van de toegestane winning uit het Groningenveld en het besluit om dit veld zo spoedig als mogelijk is te sluiten.]

- Het nieuwe gastransitcontract dat Naftogaz en Gazprom hebben afgesloten is voor een periode van 5 jaar (met de mogelijkheid tot verlenging voor nog 10 jaar). Minimale doorvoervolumes door Oekraïne gaan vanaf 2021 omlaag naar 40 miljard m³/jaar (in 2020 nog 65 miljard m³). Verder heeft Gazprom 2,9 miljard USD betaald aan Naftogaz i.h.k.v. Stochholm-arbitrage uitspraken (ontvangst inmiddels bevestigd). Daarbij is afgesproken dat partijen verdere claims laten vallen, waaronder een door Oekraïne aan Gazprom opgelegde antimonopolieboete van 7,2 miljard USD en biedt het contract de mogelijkheid voor Oekraïne om weer rechtstreeks gas uit Rusland te kopen, wat kan leiden tot lagere prijzen. Samenvattend is het heel positief dat beide landen er, mede dankzij de faciliterende rol van de EU, zijn uitgekomen vlak voor het nieuwe jaar en dat interrupties in de gasdoorvoer zo zijn voorkomen.
- Op 18 december nam de Buitenlandcommissie van de VS-Senaat ook de DASKA-sanctiewet aan met brede sancties tegen Rusland die ten dele afhankelijk zijn van mogelijk toekomstig wangedrag van Rusland. De verwachting is dat deze wet voorlopig op de plank blijft liggen ‘als stok om mee te slaan’ indien nodig.